

Ⅶ
237807
c

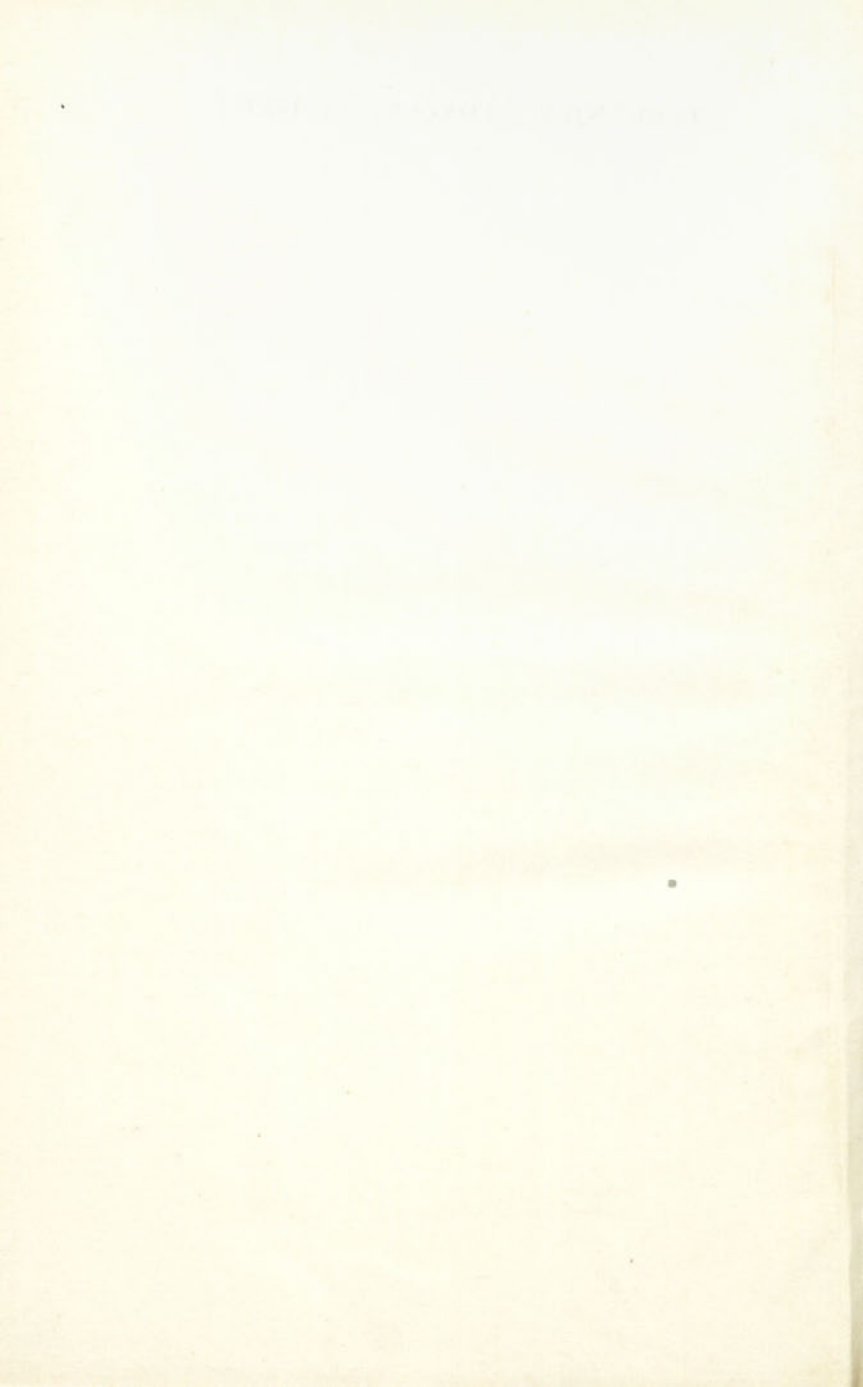
TURČENJEV
—
LOVČEVI ZAPISKI

TURGENJEV / LOVČEVI ZAPISKI I

LOVČEVI ZAPISKI

1952

IZDANJE VSKA KNIŽARNA V Ljubljani

IVAN S. TURGENJEV

LOVČEVI ZAPISKI

I

1933

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

VIII 6,37807, c

Iz ruščine preložili † Bogomil Vdovič
Marija Kmetova in Janez Rožencvet
Vse pravice pridržane
Tiskarna sv. Cirila v Mariboru
Predstavnik Albin Hrovatin

IVAN S. TURGENJEV

Jasno sliko pisatelja »Lovčevih zapiskov« dobimo šele, če jo očistimo napačnih in krivičnih sodb, s katerimi so jo razni kritiki zamazali tako za njega živih dni kakor v petdesetih letih po smrti. Pisateljeva podoba pa ne izgubi svoje veličine, če hkrati operemo z nje vso olupševalno navlako dobrohotnih povelječavcev.

Velika ali močna osebnost Ivan S. Turgenjev ni bil: manjkalo mu je za to temeljne lastnosti — poguma. Pač slabost značaja, ki jo tako često opažamo pri strastnih lovcih. Tudi izreden mislec ni bil. Nobene velike misli ne zasledimo v njegovih delih, nikjer ni zavestne proroške besede in nikjer globjega razumevanja svojega časa. Seveda doba, v kateri je pisatelj živel (1818—1883) ni bila v Rusiji ne lepa, ne vesela, ne dobra.

Od leta 1597. je bil ruski kmet priklenjen na zemljo in sužen svojim plemiškim gospodarjem. Na tej socialni podlagi je Peter Veliki z veličastno nasilnostjo izvršil svoje presnove, na tej podlagi so nasledniki izvrševali njegov politični testament. Toda dočim je Peter Veliki (1689—1725) plemstvu naložil dolžnost, služiti carju in državi, je že leta 1762. Peter III. to dolžnost ukinil in jo spremenil v gol privilegij. Tako je postalo socialno razmerje krivično. Tu milijoni sužnih tlačanov skoro brez pravic, brez potrebne lastne zemlje, svobode in izobrazbe — tam privilegirane plemiške družine z ogromnimi posestvi, deležne vseh dobrot civilizacije, kulture in svobode, a oproščene vsakršne dolžnosti. Samoupravni načrti Katarine II. (1762—1796) so propadli, ker se je bilo plemstvo, ki naj bi jih izvršilo, prenaplo popridilo. Udajalo se je po francoskem vzoru sijajnemu razkošju, izžemalo kmete in zapravljalo premoženje, a državnih služb se je oprijemalo večinoma iz dobičkaželjnosti. Značilno je, da je že leta 1773. — torej 16 let pred francosko revolucijo — Jemeljan Pugačev zanetil velik upor, ki bi bil morda uspel, da je bil Pugačev sam moralno kaj več vreden kakor plemstvo.

Okrog leta 1840., ko je mladi Turgenjev začel motriti svet, so bile razmere še veliko slabše. Napoleonov pohod v Moskvo in njegov poraz je državi »prihranil« revolucijo. Decemberska ustaja 1825 je bila prekasen in preslaboten odmev velike francoske revolucije. Absolutizem jo je zadušil. Francoska julijska revolucija 1830 je samo še bolj utrdila carski absolutizem, ki se je rešil tudi vseh neprilik leta 1848. V tej dobi je plemstvo še bolj naglo propadalo, vendar ne več v navidezni veličini in kulturi jekaterinskega sijaja, ampak že močno v revščini, nevednosti, lenobi, surovi zapravljivi-

vosti in korupciji. A država je vodila vojne, širila neprestano svoje meje na zapadu, jugu in vzhodu, se borila z vsemi težavami, ki jih je imela naravno bogata in prostrana, toda premalo obljudena dežela z nujnimi zahtevami zapadne civilizacije, se zatekala v finančnih težavah k inflaciji — pa vlačila seboj kot težko cokljo podkupljive in nesposobne obubožane plemiče, ki so se zaradi preskrbe kot privilegiranci usedali v njene službe. Njim v korist je zatirala in dušila narod, ki bi ji edini lahko dal dovolj sposobnih, delavnih in poštenih ljudi. — Gotovo, tudi v tej dobi je rusko plemstvo storilo marsikaj in celó precèj, a za vse, kar je cela kasta prejela, je storila vendar že dva tri rodove premalo. Zato jo je zgodovina že takrat obsodila in med svetovno vojno sodbo nad njo tudi izvršila. »Osvobojenje« kmetov leta 1861. je prišlo prekasno in ni bilo popolno — kmet je dobil premalo zemlje.

Turgenjev, sam potomec plemiške rodovine, je sicer čutil, ni pa verjel, da je njegova kasta z zemljiško rento in privilegiji vred obsojena na smrt. Heglova filozofija, ki je bila takrat v modi, in ki so jo mojstrovi učenci baš tedaj revolucionarno vihali, mu ni mogla pokazati poti — ker sam ni bil revolucionarec. Revolucionarec se je zdel samo onim, ki so imeli še manj poguma in — carski policiji. Pravi revolucionarji so ga ljuto napadali, kajti vse življenje je gledal samo plemiškega graščaka in kmeta tlačana. V ureditvi razmer teh dveh stanov je videl rešitev vseh vprašanj svoje dobe. Oznanjal je svoj pohlevni nauk: bárin bodi dober gospodar in zadovoljen z zmernejšim obrokom, kmet pa tudi bolj delaven in pismen, da bo laže zmagoval obrok in sam kaj več imel. Zemlja lahko živi bárina in kmeta!

Da je narod kakor rastlinje — na najboljši zemlji ne uspeva, če nima tudi dovolj zraka, svetlobe in toplote — tega Turgenjev ni pomislil in se zato nikoli ni mogel prepričati o nujnosti in neizogibnosti revolucije. Če bi vstal danes, bi videl v revah ruskega naroda le potrdilo pravilnosti svojega lastnega nauka; ne bi razumel da zgodovina navsezadnje kaznuje stan, ki je krivico delal, in stan, ki je krivico trpel, zakaj oboje je pred njeno sodbo — enako velik greh!

Tudi »zapadnjak« Turgenjev v resnici ni bil. Tipične zapadne ideje svoje dobe, manchesterskega liberalizma, ni oznanjal. Plemiškemu graščaku ni bil trgovski in industrijski svet samo tuj, temveč celo zoprn. Za trgovce in tovarnarje nima baš laskave besede, fabriški delavec mu ni simpatičen, in komaj kje pogleda v kako papirnico. V velike ekonomske probleme se Turgenjev pač ni zaverjal, in njegovo s ponosom omenjano zapadnjaštvo je bila pač le simpatija brezdelnega esteta za udobnosti zapadnega sveta. Teh so si pa takrat za

blagor domovine in naroda želeli vsi, tudi revolucionarci in slavjanofili, in vsi so vedeli, da brez delavnosti ne bo udobnosti. Toda Turgenjev ni vedel, da je za splošno poživitev delavnosti potrebna velika ideja, čeprav le-ta marsikdaj na prvi vid nima nič skupnega z neposrednimi potrebami. Zato on, ki se ni znal s plamenom razvneti, tudi ni razumel slavjanofilov, ki so hoteli kot gonilno silo sprožiti narodno samozavest, čeprav je bil sam enako zaveden Rus.

Turgenjev si torej ni osvojil zapada s kako posebno idejo, ne zapadnjaško, ne rusko, ampak s čuvstvenostjo, ki je obče človeška, s pristnim slovanskim realizmom, ki je zapadnemu slovstvu pokazal pot iz omedle, ponarejene romantike, in — s silo svoje umetnosti, zakaj neznatni »barin«, ki ni bil ne velik človek, ne velik mislec, ne velik epik ali dramatik, je bil vendarle — velik pisatelj.

To izpričujejo njegove prelepe novele, predvsem pa njegovi Lovčevi zapiski. Razločnejše kakor v kateremkoli drugem delu vidimo v njih pravi obraz pisatelja, ki brez strastne zavzetosti, toda s toplo čuvstvenostjo izobraženega, temeljitega in umerjenega esteta opazuje realnost. Ta niz slik, nabranih večinoma v rodni orlovski guberniji, deloma tudi v sosednjih gubernijah, kaluški, tulski, tambovski in kurski, ki leže vse južno od Moskve, bi skoro lahko imenovali inventuro Rusije leta 1840. Realist Turgenjev je v njih popisal, kar je v svoji mladosti videl, čul, srečal, doživel, občutil in mislil. Verno je popisal najrazličnejše ljudi, njih zgodbe, domove, navade in značaje, njih žalost in veselje; popisal je jetiko, bramorje, pijančevanje, revščino, zdravstvene in socialne razmere, vdano otopelost, obupno upornost in stoično ravnodušnost naroda; popisal je mesta in vasi, pokrajino, vreme in letne čase, polje, drevje in rastlinje, pridelek in živino, semanje vrvenje in gozdno tišino, nežno ljubezen in brezčutno sirovost, svetniško vzvišenost in ljudske vraže, srebrni in papirnati denar, suhe in blatne ceste, krčme, pesmi, plese. — In vse je popisal s čudovito nazorno besedo, da se stotero malenkosti na koncu strne v ogromno sliko, prepojeno s slovanskim ironičnim humorjem in ono elegično in patetično turobnostjo, ki preveva tudi glasbo pisateljevega velikega rojaka — Čajkovskega. Hitro se čitatelj privadi nekaterim starinskim značilnostim sloga in se potem popolnoma preda čaru tega mirnega, na videz preprostega, v resnici pa tako umetniško pretehtanega pripovedovanja; in po vsaki prečitani strani občuti močnejše pisateljevo preprosto, toda mogočno vodilno misel: moja velika, ljubljena domovina!

Zato je — milo rečeno — huda zmeta, če šteje kdo Turgenjeva med pisatelje druge vrste. Le izredno velik pisateljski genij je mogel napisati knjigo, v kateri je tako sveže

ohranjeno življenje nekdanjih dni. — In kakor pisatelj Turgenjev ne potrebuje več namišljenih vrlin in zaslug, tako zahteva pravičnost od nas, da mu ne očitamo tega, kar ni bil, in kar pač po svoji naravi in značaju nikoli ni mogel biti. Glejmo in priznajmo s spoštovanjem to, kar je Turgenjev v svojih najboljših delih še danes, petdeset let po smrti, in kar je tudi v življenju v resnici bil!

Bil je umetnik, žejen lepote, katero je iskal tam, kjer je — ne glede na gospodarske težave, socialne probleme in filozofske sisteme — zmerom doma: v naravi, ljubezni in umetnosti. Bil je za Puškinom največji mojster ruskega jezika, in proslavil je zemljo, ki ga je rodila, širono rusko zemljo, ki ima prostora za vse ekstreme.

V čudovitem jeziku nam je napisal dragocene zgodovinske dokumente, ki so imeli zaradi svoje umetniške resničnosti revolucionarno moč, in ki rodovom za njim tolmačijo čas.

Z živo besedo je naslikal trpljenje slabotnega človeka, ki ne razume svoje dobe, v kateri je staro umrlo, a novo se ne rodi. Njegovo trpljenje občutimo mi enako, zakaj skoraj vsi smo se rodili bojzljivi in ne boli nas toliko, kar nas zadene, kakor to, česar ne razumemo.

Poveličal je pa s čisto umetniško besedo tudi vse vrline svojega naroda, vrline, ki so mu blažile nesreče preteklih dni, ki so mu pa tudi jamstvo velike in srečne bodočnosti.

Zato je bil Turgenjev raven vrstnik in dopolnilo svojih velikih sodobnikov, Bakunina, Tolstega in Dostojevskega.

Za petdesetletnico pisateljeve smrti se je Jugoslovanska knjigarna odločila izdati v slovenskem prevodu dvoje njegovih del: Plemiško gnezdo in Lovčeve zapiske.

Prevod Lovčevih zapiskov je poverila † Bogumilu Vdoviču, ki se je dela lotil z veliko vnemo in vestnostjo. Po uspeli prepesnitvi Krilovljevih basni je hotel s tem prevodom še bolj preverljivo dokazati, da naš jezik ne po lepoti, moči in zvočnosti, ne po bogastvu besed in točnosti izrazov ne zaostaja za največjim slovanskim jezikom. Na žalost je prevajavec umrl, ko je preložil prvih deset slik. Misel na nedovršeno delo mu je zagrenila zadnje dni življenja, in po pogrebu je ostal za njim v stroju list s prvimi stavki »Pisarne«.

Nadaljevanje prevoda je ponudila založnica meni. Ponudbo sem sprejel, ko mi je Marija Kmetova obljubila svojo pomoč. Hvaležen sem ji, da je pri težavnem delu s pravim ženskim potrpljenjem zvesto vztrajala do konca.

V Ljubljani, o Vsesvetih 1933

Janez Rožencvet

LOVČEVI ZAPISKI I

IZVODAK DR. KALINIC

Prvi je bio priroda, da se je vratio iz lova-
nja na ... (text is extremely faint and illegible)

Na ... (text is extremely faint and illegible)

DEHOR IN KALINIČ

Kdor je imel priliko, da se je vozil iz bolhovskega v žizdrinski okraj, se je gotovo silno čudil ostri razliki med rodом ljudi v orlovski guberniji in kaluškim rodом. Orlovski kmet je bolj majhne rasti, zgrbljen, čemerен, gleda izpod čela, prebiva v ubornih trepetlikovih kočurah, hodi na tlako, se ne bavi s trgovino, živi slabo in nosi opanke iz ličja. Obroke plačujoči kaluški kmet pa stanuje v prostornih borovih kočah, je visoke rasti, gleda smelo in veselo, je čistega in belega lica, trguje z oljem in katranom ter hodi ob praznikih v škornjih. Orlovska vas (govorimo o vzhodnem delu orlovske gubernije) stoji navadno sredi izoranih njiv, blizu jarka, izpremenjenega kakorkoli v blaten ribnik. Razen nekaj vrb, vedno pripravljenih na uslugo, in dveh treh zanikarnih brez ne vidiš drevesca celo vrsto naokrog; koča se tiči koče, strehe so zametane z gnilo slamo... Nasprotno pa je kaluška vas obkoljena večidel z gozdom; koče stoje prosteje in ravneje in so krite s skodlami; vrata se trdno zapirajo, plot na dvorišču za hišo ni razmetan, se ne podira na ven ter ne vabi v goste vsake mimoidoče svinje... Tudi za lovca je v kaluški guberniji boljše. V orlovski guberniji bodo izginili poslednji gozdovi in grmičja čez pet let, a močvirij že nihče več ne pomni; v kaluški pa se zagajeni gozdovi raztezajo na sto in sto, močvirja na deset in deset vrst daleč, in ni še izumrla plemenita ptica — ruševец, še živi dobrodušna kozica, in prizadevna jerebica s svojim sunkovitim vzletom veseli in plaši lovca in psa.

Ko sem kot lovec obiskoval žizdrinski okraj, sem se na lovu sešel in seznanil z nekim manjšim kaluškim graščakom, Polutikinim, strastnim lovцем in potemtakem kajpada izvrstnim človekom. Res so

se ga držale nekatere slabosti: tako je n. pr. snubil vse bogate neveste v guberniji, in ko so mu odbili roko in zabranili hišo, je s potrtnim srcem zaupaval svoje gorje vsem prijateljem in znancem, a roditeljem nevest je še nadalje pošiljal v dar kisle breskve in druge nezrele proizvode svojega vrta; rad je ponavljal eno in isto zgodnico, ki pa, naj je g. Polutikin še tako cenil njeno vrednost, kratko in malo ni nikoli nikogar spravila v smeh. Hvalil je dela Akima Nahimova in povest: Pinno, jecljal je in imenoval svojega psa Astronoma; namesto »toda« je govoril »ampak« in v svoji hiši je uvedel francosko kuhinjo, čije skrivnost je po pojmovanju njegovega kuharja obstajala v tem, da je morala vsaka jed izpremeniti naravni okus: meso je pri tem mojstru dišalo po ribah, riba — po gobah, makaroni — po smodniku; zato ni niti korenček prišel v juho, da ne bi bil dobil obliko romba ali trapeca. Toda če izvzamemo te maloštevilne in malenkostne napake, je bil g. Polutikin, kakor že rečeno, izboren človek.

Že prvi dan mojega poznanstva z njim me je g. Polutikin povabil k sebi čez noč.

— Do mene bo kakih pet vrst, — je pristavil: — peš je daleč; stopiva najprej k Dehorju. (Čitatelj naj mi dovoli, da ne ponavljam njegovega jecljanja.)

— A kdo je ta Dehor?

— Moj kmet... On je prav blizu tukaj...

Odpravila sva se k njemu. Sredi gozda, na iztrebljeni in obdelani krčevini se je dvigala samotna Dehorjeva domačija. Sestajala je iz nekoliko borovih zgradb, združenih z ograjami; pred glavno kočo se je raztezal napušč, podprt s tenkimi stebrički. Vstopila sva. Naproti nama je prišel mlad dečko dvajsetih let, visok in lep.

— O, Fedja! Ali je Dehor doma? — ga je vprašal g. Polutikin.

— Ne. Dehor je šel v mesto, — je odgovoril

dečko smeje se in kazal vrsto kakor sneg belih zob.
— Ukažete napreči voziček?

— Da, prijatelj, voziček. Pa prinesi nama kvasú.

Šla sva v kočo. Nobena suzdalska¹ slika ni za-
lepljala čistih sten iz brun; v kotu je pred težko
sveto sliko v srebrnem okviru gorela lučka; lipova
miza je bila nedavno ostrgana in omita; med bruni
in po okenskih obodih niso lazili živahni pragovčki²
in se niso skrivali zamišljeni ščurki. Mladi dečko se
je kmalu prikazal z velikim, belim vrčem, napolnje-
nim z dobrim kvasom, z ogromnim režnjem pšenič-
nega kruha in tucatom soljenih kumar v leseni skle-
dici. Postavil je ves ta živež na mizo, se naslonil na
vrata in naju začel smeje se pogledavati.

Nisva še pojedla svojega prigrizka, že je zaropo-
tal voz pred vhodnimi stopnicami. Šla sva ven. De-
ček petnajstih let, kodrolas in rdečeličen, je sedel na
voznikovem mestu in s težavo udrževal rejenega
šarca žrebca. Okrog voza je stalo kakih šest mladih
velikanov, jako podobnih drug drugemu in Fedju. —
»Ti so vsi Dehorjevi otroci!« je pripomnil Polutikin.
— »Sami Dehorčki,« je poprijel Fedja, ki je bil pri-
šel tik za nama pred vežo; »pa še ne vsi: Potap je v
gozdu, a Sidor je šel s starim Dehorjem v mesto . . .
Pazi, Vasja,« je nadaljeval in se obrnil k vozniku:
»jadrno popelji: gospoda voziš. Samo na grdih me-
stih pazi, bolj počasi: lahko voz pokvariš in še go-
sposko črevo vznemiriš!« — Ostali Dehorčki so se
nasmejali robati šali Fedjevi. — »Pomagajte Astro-
nomu na voz!« je svečano vzkliknil g. Polutikin.
Fedja je z zadovoljstvom dvignil prisiljeno smejo-

¹ Suzdalj je okrajno mesto severovzhodno od Moskve v vladimirski guberniji. Tam so izdelovali primitivne svetniške podobe, ki so jih krošnjarji razpečavali širom Rusije. Po »umetniški« vrednosti so bile nekaj sličnega kakor one slike na steklo, ki so jih svoje dni pri nas prodajali nemški krošnjarji.

² Blatta germanica.

čega se psa kvišku in ga položil na dno voza. Vasja je popustil konju vajeti in odpeljali smo se. — »Vidite, to je moja pisarna,« mi je zdajci rekel g. Polutikin in kazal na majhno, nizko hišico: »hočete, da vstopiva?« — »Prosim.« — »Sicer je zdaj prazna,« je pripomnil on in lezel z voza, »a jo je vendar vredno pogledati.« — Pisarna je sestajala iz dveh praznih sob. Čuvaj, enook starec, je pritekel z dvorišča. — »Pozdravljen, Minjanič,« je rekel g. Polutikin: — »a kje je voda?« — Enooki starec je izginil in se takoj vrnil s steklenico vode in dvema kozarce-ma. — »Pokusite,« mi je rekel Polutikin, »to je moja dobra studenčnica.« Izpila sva vsak po kozarcu, pri čemer se nama je starec klanjal do pasa. — »No, sedaj menda lahko gremo naprej,« je pripomnil moj novi prijatelj. »V tej pisarni sem prodal kupcu Alilujevu štiri desetine gozda po prav dobri ceni.« — Sedla sva na voz in čez pol ure smo že zavili na dvorišče gosposke hiše.

— Povejte mi, prosim, — sem vprašal Polutikina pri večerji: — zakaj živi pri Vas Dehor posebej od drugih Vaših kmetov?

— Lejte, zakaj: on je razumen kmet. Pred dvajsetimi leti mu je koča zgorela; pa je prišel k mojemu očetu in dejal: dovolite mi, Nikolaj Kuzmič, je rekel, da se naselim pri Vas v gozdu, na močvirju. Plačeval Vam bom dober obrok. — Pa zakaj bi se rad naselil na močvirju? — Kar tako; samo ne izvolite me, očka, Nikolaj Kuzmič, nikoli za nobeno delo uporabljati, a obrok določite, kakor veste. — Po petdeset rubljev na leto! — Prosim. — Pa pazi, brez zaostankov pri meni! — Seveda, brez zaostankov... In tako se je naselil na močvirju. Odsihmal se ga je prijelo ime Dehor.

— No, in je zabogatel? — sem vprašal.

— Zabogatel. Sedaj mi plačuje po sto rubljev obroka, pa bi mu lahko še povišal. Nekaterikrat sem mu že rekel: odkupi se, Dehor, res, odkupi se!...

A on, beštija, se mi roti, da se nima s čim; češ, denarja ni . . . Pa kaj še! . . .

Drugi dan sva se takoj po čaju zopet odpravila na lov. Ko sva se vozila skozi vas, je g. Polutikin velkel vzniku, naj ustavi pred nizko kočo, in glasno poklical: »Kalinič!« — »Takoj, očka, takoj,« se je oglasil glas z dvorišča, »opanko podvezujem.« — Midva sva se v koraku odpeljala naprej; za vasjo naju je dohitel človek štiridesetih let, visoke rasti, suh, z neveliko, nazaj upognjeno glavo. To je bil Kalinič. Njegov dobrodušni, zagoreli obraz, tu pa tam zaznamovan s kozami, se mi je na prvi pogled prikupil. Kalinič je (kakor sem pozneje izvedel) vsak dan hodil z gospodom na lov, mu nosil torbo, včasih tudi puško, pazil, kam sede ptica, hodil po vodo, nabiral jagode, postavljaj šatore iz vej in letal po droške; brez njega g. Polutikin ni mogel storiti koraka. Kalinič je bil človek najveselejše in najkrotkejše naravi, ki je neprestano polglasno popeval, brezskrbno gledal na vse strani, govoril nekoliko skoz nos, smeje se mežikal s svojimi svetlomodrimi očmi in se pogosto prijemal za svojo redko, klinasto brado. Hodil ni hitro, toda z dolgimi koraki, na lahko opiraje se na dolgo in tenko palico. Ta dan se je začel večkrat pogovarjati z mano in stregel mi je brez hlapčevske ponižnosti, toda na gospoda je pazil kakor na otroka. Ko nas je neznosna opoldanska vročina prisilila, da smo si morali iskati zavetja, naju je peljal v svoj čebelnjak, v samo goščo gozda. Kalinič nama je odprl kolibo, kjer je viselo vse polno šopov suhih vonjavih trav, nama postlal na svežem senu, sebi pa nateknil na glavo nekako vrečo z mrežo, vzal nož, lonec in glavno ter se odpravil v čebelnjak, da nama nareže satja. Pila sva na prozorni, topli med studenčnico ter med enoličnim šumenjem čebel in brbljavim šelestom listja zaspala. — Lehák sunek vetrčka me je zbudil . . . Odprl sem oči in zagledal Kaliniča: sedel je na pragu napol od-

prtih vrat in rezljal žlico. Dolgo sem z zadovoljstvom opazoval njegov obraz, krotak in jasen kakor večerno nebo. Tudi g. Polutikin se je zbudil. Nisva takoj vstala. Prijetno je po dolgi hoji in globokem spanju mirno ležati na senu: telo se mehkuži in medli, lahna vročina puhti od lic in sladka lenoba zatiska oči. Slednjič sva vstala in šla zopet pohajat do večera. Pri večerji sem začel znova govoriti o Dehorju in o Kaliniču. »Kalinič je vrl kmet,« mi je rekel g. Polutikin: »prizadeven in uslužen kmet; ampak gospodarstva ne more držati v redu: jaz ga preveč odmičem. Vsak dan hodi z mano na lov... Kakšno je potem gospodarstvo, — sodite sami.« — Bil sem enakih misli, in legla sva spat.

Drugi dan je bil g. Polutikin primoran odpraviti se v mesto zaradi pravde s sosedom Pučikovim. Sosed Pučikov mu je odoral zemljo in na odorani zemlji s šibami pretepel njegovo kmetico. Na lov sem se peljal sam in pred večerom zavil k Dehorju. Na pragu kočje me je sprejel starec — plešast, nizke rasti, plečat in čokat — sam Dehor. Z zanimanjem sem si ogledal tega Dehorja. Sklad njegovega obraza je spominjal na Sokrata: isto veliko, grčavo čelo, iste male oči, isti zavihani nos. Šla sva skupaj v kočjo. Isti Fedja mi je prinesel mleka s črnim kruhom. Dehor je sedel na klop in se začel, prav mirno gladeč si svojo kodravo brado, razgovarjati z mano. Videti je bilo, da čuti svojo vrednost, govoril in kretal se je počasi in se tu pa tam nasmihal izpod svojih dolgih brkov.

Govorila sva o setvi, o letini, o kmetiškem življenju... On se je z menoj nekako v vsem strinjal; samo potem mi je postalo nerodno in sem čutil, da ne govorim po njegovem... Tako se je pogovor nekam čudno sukal. Dehor se je izražal včasih zavito, morebiti iz previdnosti... Nate primer najinega razgovora:

— Poslušaj, Dehor, — sem mu rekel: — zakaj se pa ne odkupiš od svojega gospoda?

— A zakaj naj bi se odkupoval? Zdaj poznam svojega gospoda in obrok poznam . . . naš gospod je dober.

— Pa je vse lepše na svobodi, — sem pripomnil.

Dehor me je postrani pogledal.

— Seveda, — je dejal.

— No, tak zakaj se ne odkupiš?

Dehor je odmajal z glavo.

— S čim, očka, naj se odkupim?

— I, beži, beži, starina . . .

— Ako bi prišel Dehor med svobodne ljudi, — je nadaljeval polglasno, kakor sam zase, — potem bi bil vsak, kdor je brez brade, imenitnejši od Dehorja.

— Pa si še ti brado obrij.

— Kaj brada? Brada je — trava: lahko jo pokosiš.

— No, pa kaj potem?

— Najbrže pride Dehor kar med trgovce; trgovci imajo lepo življenje in brade nosijo.

— Kaj, ali se ti tudi s trgovino baviš? — sem ga vprašal.

— Kupčujem po malem z oljem in katranom . . . Kaj pa, očka, ali ukažeš napreči voziček?

»Jezik znaš brzdati in mož si, ki ima glavo zase,« sem si mislil.

— Ne, — sem rekel na glas, — vozička mi ni treba; ampak jutri bom pohajal okoli tvoje domačije in ostanem, če dovoliš, pri tebi čez noč v seniku.

— Dobro došel. Pa ti ne bo neudobno v seniku? Ukažem ženskam, da ti pogrnejo rjuho in položijo blazino. — Hej, ženske! — je zakričal, vstajaje z mesta, — ženske, sem! . . . A ti, Fedja, pojdi z njimi. Ženske so zabite.

Čez četrto ure me je Fedja spremil s svetilnico v senik. Vrgel sem se na dišeče seno; pes se je zvil k

mojim nogam; Fedja mi je želel lahko noč, vrata so zaškripala in se zaloputnila. Precej dolgo nisem mogel zaspati. Krava je prišla k vratom in dvakrat hrupno dihnila; pes je dostojanstveno zarenčal nanjo; mimo je prišla, otožno kruleč, svinja; nekje v bližini je začel konj žvečiti seno in prhati...¹ slednjič sem zadremal.

Ob zori me je Fedja zbudil. Ta veseli, živahni dečko mi je bil jako všeč; pa tudi staremu Dehorju je bil, kolikor sem zapazil, najljubši. Oba sta se prav ljubeznivo norčevala drug z drugim. Starec mi je prišel naproti. Ali od tega, kar sem prebil noč pod njegovo streho, ali iz kakega drugega razloga, vsekakor je Dehor dosti prijazneje občeval z mano nego včeraj.

— Samovar ti je pripravljen, — mi je rekel z nasmehom, — pojdimo čaj pit.

Sedli smo za mizo. Zdrava ženska, ena njegovih snah, je prinesla lonec mleka. Vsi njegovi sinovi so po vrsti prišli v izbo.

— Kakšen krepak zarod imaš! — sem pripomnil starcu.

— Da, — je rekel, odgrizovaje drobcen košček sladkorja, — name in na mojo staro se nimajo, kakor vidiš, kaj pritoževati.

— Pa vsi s teboj žive?

— Vsi. Sami hočejo, pa žive.

— In so vsi oženjeni?

— Edini tale, malopridnik, se ne ženi, — je odgovoril in kazal na Fedja, ki se je, kakor prej, naslonil na duri. — Vasia, ta je še mlad, ta lahko počaka.

— A zakaj bi se ženil? — je rekel Fedja, — meni je tudi tako dobro. Kaj mi bo žena? Da bi se prepiral z njo, ka-li?

¹ Poleti imajo kmetje v Rusiji živino kar prosto na dvo-rišču.

— No, ti si pravi... te že poznam! Srebrne prstane nosiš... Ti bi se venomer okoli gosposkih dekel smolil... »Bežite stran, nesramneži!« — je nadaljeval starec in posmehljivo oponašal hišne. — Te že poznam, gospodek postopaški ti taki!...

— Kaj pa je na ženski dobrega?

— Ženska je delavka, — je resno pripomnil Dehor. — Ženska je kmetu služabnica.

— Pa čemu mi bo delavka?

— Saj to je, ti bi rad s tujimi rokami gade lovil. Poznamo take tiče.

— No, pa me oženi, če je tako. A? Kaj? Zakaj molčiš?

— Dovolj, dovolj, burkež. Viš, gospoda nadlegujeva. Oženim te, ne boj se... A ti, očka, ne zameri, vidiš, otrok je še majhen, še ni utegnil priti k pameti.

Fedja je zmajal z glavo...

— Ali je Dehor doma? — se je čul znan glas za vrati, — in v izbo je vstopil Kalinič s šopkom jagod, ki jih je bil natrgal za svojega prijatelja, Dehorja. Starec ga je prisrčno pozdravljaj. Začudeno sem pogledal Kaliniča: priznam, da nisem pričakoval takih »nežnosti« od kmeta.

Ta dan sem šel štiri ure pozneje na lov kakor po navadi in sem potem tri dni prebil pri Dehorju. Moji novi znanci so me zanimali. Ne vem, s čim se si zaslužil njihovo zaupanje, toda oni so se neprisiljeno pogovarjali z mano. Z zadovoljstvom sem jih poslušal in opazoval. Prijatelja si nista bila prav nič podobna drug drugemu. Dehor je bil odločen človek, pripraven, gospodarska glava, razumnik. Kalinič pa je pripadal k številu idealistov, romantikov, vzhičenih in sanjavih ljudi. Dehor je razumel resničnost, to je: postavil si je domačijo, nabral si denarcev, se skladal z gospodom in drugimi oblastmi; Kalinič je hodil v opankah iz ličja in se borno prebijal. Dehor je zarodil veliko družino, pokorno in

složno; Kalinič je imel nekdanjo ženo, ki se je je bal, otrok pa sploh ni bilo. Dehor je videl g. Polutikinu skozi in skozi, Kalinič je svojega gospoda oboževal. Dehor je ljubil Kaliniča in mu bil zaščitnik, Kalinič je ljubil Dehorja in ga čislal. Dehor je govoril malo, se posmehoval in si mislil svoje; Kalinič je govoril ognjevito, dasi ni pel po slavčje, kakor kak spreten tovarniški delavec... Toda Kalinič je imel prednosti, ki jih je priznaval sam Dehor; na primer: zagovarjal je kri, prestrašenost, besnost ter izganjal črve; čebele so mu uspevale, imel je lahko roko. Dehor ga je vpričo mene poprosil, naj vede novokupljenega konja v konjak, in Kalinič je z vestno resnostjo izpolnil prošnjo staremu skeptiku. Kalinič je stal bliže prirodi, Dehor pa — ljudem, družbi; Kalinič ni rad razmišljal in je vsemu slepo veroval; Dehor se je povzdignil celo do ironičnega gledanja na življenje. On je mnogo videl, mnogo vedel in jaz sem se od njega marsikaj naučil. Na primer: iz njegovega pripovedovanja sem izvedel, da se vsako leto pred košnjo pojavi v vaseh majhen voziček posebne vrste. Na vozičku sedi človek v kaftanu in prodaja kose. V gotovem denarju zahteva za eno rubelj pet in dvajset kopejk, to je poldrug rubelj v papirju; na upanje pa — tri rublje v papirju in enega v srebru. Razume se, da jemljejo vsi kmetje na dolg. Čez dva, tri tedne se zopet pojavi in terja denar. Kmet je pravkar pokosil oves, torej ima s čim plačati in gre s trgovcem v krčmo in tam obračuna. Nekateri veleposestniki so že nameravali, da sami za gotov denar nakupijo kos in jih po isti ceni dajo kmetom na upanje; toda kmetom to ni bilo po volji in prišla se jih je celo žalost: oropali so jih zabave, trkati po kosi, prisluškovati, obračati jo v rokah in po dvajsetkrat vprašati prekanjenega mestnega prodajalca: »Čuj, prijatelj, ali ni ta kosa preveč oné?« Prav isto ciganstvo se uganja pri kupovanju srpov, samo s tem razločkom, da se tukaj ženske vtikajo v

kupčijo in pripravijo včasih samega prodajalca do neizogibnosti, da jih v njih lasten prid pretepe. Toda največ vam trpe ženske v temle primeru. Dobavitelji robe za papirnice poverjajo nakupovanje cunj posebne vrste ljudem, ki se v drugih okrajih imenujejo »orli«. Tak »orel« dobiva od trgovca po dve sto rubljev in se odpravlja na rop. Toda nasprotno od plemenitega ptiča ne napada odkrito in drzno; narobe: »orel« se zateka k zvijači in lokavščini. On pusti svoj voziček kje v grmovju blizu vasi, sam pa se odpravi v vas in hodi po dvoriščih in od zadaj kakor kak potepenec ali brezdelen postopač. Ženske brž zavohajo, da se približuje, in se mu tihotapijo naproti. V vsej naglici se sklepajo kupčije. Za nekaj medenih grošev da žena »orlu« ne le vsako nepotrebno capo, temveč večkrat celò še moževo srajco in svoje lastno spodnje krilo. V zadnjem času so ženske prišle na to, da je koristno krasti pri samih sebi in prodajati na isti način konopljo, zlasti »belico«, — kar je važna razširitev in izpopolnitev »orlovske« obrti. Zato so pa tudi kmetje od svoje strani postali prebrisani, in pri najmanjšem sumu, če le od daleč slišijo, da se je pojavil »orel«, naglo in brž ukrenejo vse poboljševalne in preprečevalne korake. In, prav za prav, ali ni to žaljivo? Prodajanje konoplje je njihova stvar, — in jo tudi točno prodajo, — a ne v mestu, — v mesto bi se morali sami vlačiti, — temveč prišedšim kramarjem, kateri štejejo, ker nimajo ročne tehtnice, po štirideset pesti na pud,¹ — in vsi veste, kakšno pest in kakšno dlan ima ruski človek, posebno, kadar se hoče postaviti! Takih povesti sem jaz, neizkušeni in v vasi ne »živel« (kakor govorijo pri nas v Orlu) človek, slišal dovolj. Toda Dehor ni samo pripovedoval, ampak je tudi sam mene izpraševal o marsičem. Izvedel je, da sem bil v tujini in radovednost ga je razvnela...

¹ Pud = 16'4 kg.

Kalinič ni zaostajal za njim; toda Kaliniča je bolj prevzemalo opisovanje prirode, gora, slapov, nenavadnih zgradb in velikih mest; Dehorja so zanimala upravna in državna vprašanja. Vpraševal je vse po vrsti: »Kaj, ali je to pri onih tam tako kakor pri nas, ali drugače? . . . No, govori, batjuška, — kako je? . . .« — »Oh, oh! Ti, ljubi Bog, Oče nebeški!« je vzklikal Kalinič, ko sem pripovedoval; Dehor je molčal, mrščil goste obrvi in le izredka pripomnil, češ, »to bi pri nas ne šlo, a to je dobro — to je red.« — Vseh njegovih vprašanj vam ne morem ponoviti, pa tudi čemu; ali iz najinih razgovorov sem se o nečem preveril, kar čitatelji najbrž nikakor ne pričakujejo, — preveril sem se, da je bil Peter Veliki predvsem ruski človek, ruski namreč po svojih preobrazbah. Ruski človek je tako uverjen v svoji sili in moči, da mu ni mar, če se nekoliko pobije: on se malo zanima za svojo preteklost in gleda smelo naprej. Kar je dobro — to mu ugaja, kar je pametno — to mu tudi daj, toda odkod izhaja, mu je vseeno. Njegov zdravi smisel se rad norčuje iz suhoparnega nemškega razuma; toda Nemci so po Dehorjevih besedah zanimiv narodič, in on je vsak čas pripravljen, učiti se od njih. Zbog svojega posebnega položaja in dejanske neodvisnosti, je Dehor govoril z mano o marsičem, česar bi iz drugega s kleščami ne izvlekel ali z žrnom ne izmllel, kakor se izražajo kmetje. On je za res razumel svoj položaj. Govoreč z Dehorjem, sem prvič slišal preprosto, razumno besedo ruskega kmeta. Njegovo znanje je bilo zadostno, po svoje obširno, toda čitati ni znal; Kalinič — je znal. »Temu burkežu je šlo branje in pisanje v glavo,« je pripomnil Dehor, »njemu tudi čebele, odkar je živ, niso mrle.« — »A svojih otrok nisi naučil brati in pisati?« — Dehor je pomolčal. — »Fedja zna.« — »A drugi?« — »Drugi ne znajo.« — »Kako to?« — Starec ni odgovoril, ampak premenil pogovor. Sicer

pa so se ga, kakorkoli je bil razumen, držali mnogi predsodki. Ženske, na primer, je preziral iz dna duše, a kadar je bil dobre volje, se je šalil z njimi in se norčeval iz njih. Njegova žena, stara in prepirljiva, po ves dan ni šla s peči in je neprestano godrnjala in psovala; sinovi se niso zmenili zanjo, toda snahe je znala držati v strahu božjem. Ne poje zastonj v ruski pesmi moževa mati: »Kakój ty mne syn, kakój semjanín! ne bješ ty žený, ne bješ molo-dój...«¹ Nekoč sem se že mislil zavzeti za snahe, poskusil zbuditi v Dehorju sočutje; toda on mi je mirno rekel, češ, »da se Vam ljubi s takimi... mar-njami baviti, — naj se babe prepirajo... Bolj ko jih kdo razganja — huje je; še rok si ni vredno mazati.« Včasih je hudobna starka zlezla s peči, poklicala iz veže dvorišnega psa, vabeč ga: »Na, na, kuže!« in ga nabijala s krevljo po suhem hrbtu, ali pa se je postavila pod napušč in »se grizla«, kakor se je izražal Dehor, z vsemi mimoidočimi. Svojega moža pa se je vendar bala in se na njegovo povelje pobrala na svoj prostor za peč. Toda posebno zanimivo je bilo poslušati prepir Kaliniča z Dehorjem, kadar je šlo za g. Polutikina. — »Ti, Dehor, mi ga kar pri miru pusti,« je rekel Kalinič — »Zakaj ti pa ne napravi škornjev?« je odvrčal oni. — »Kakšne škornje!... Čemu meni škornji? Jaz sem kmet...« — »Tudi jaz sem kmet, a viš...« Pri tej besedi je Dehor vzdigoval svojo nogo in kazal Kaliniču škorenj, ki je bil bržkone urezan iz mamutove kože. — »Eh, ali si ti morda naše vrste!« je odgovarjal Kalinič. — »Pa bi ti vsaj za opanke dal, saj hodiš vsak dan z njim na lov; jaz mislim: kolikor dni, toliko opank.« — »Za opanke mi daje.« — »Da, lansko leto ti je dal desetico.« Kalinič se je z jezo odvrčal v stran, a Dehor se je na ves glas smejal, pri čemer so mu male oči popolnoma izginjale.

¹ Kakšen sin si mi ti, kakšen oče in mož! Ne biješ žené, ne biješ mladé... Prev.

Kalinič je dovolj prijetno pel in igral na balajko. Dehor ga je poslušal, poslušal, nenadoma nagnil glavo postrani in začel pripevati z žalostnim glasom. Posebno je ljubil pesem: »Usoda ti moja, usoda!« Fedja ni izpustil prilike, da se ne bi norčeval iz očeta. »Stari, zakaj si tako žalosten?« Toda Dehor je podprl lice z roko, zamižal in se nenehoma pritoževal zoper svojo usodo . . . Zato pa druge dni ni bilo delavnejšega človeka od njega: večno je kaj brkljal — voz popravljaj, plot podpiral, orodje pregledoval. Posebne čistote pa se vendar ni držal in mi je nekdanj na mojo opazko odgovoril, da »mora hiša po stanovanju dišati«.

— Le poglej, — sem mu odvrnil, — kako je pri Kaliniču v čebelnjaku čisto.

— Sicer bi čebele pomrle, očka, — je rekel z vzdihom.

— Kaj pa, — me je vprašal drugikrat, — ali imaš svojo dedino? — »Imam.« — »Daleč odtod?« — »Sto vrst.« — »Kaj pa, očka, ali živiš na svoji dedini?« — »Živim.« — »A si najbrž rajši s puško preganjaš čas?« — »Priznati moram, da.« — »Prav imaš, očka; streljaj ruševce sebi na zdravje, ali starostu menjaj večkrat.«

Četrty dan je g. Polutikin poslal pome. Žal mi je bilo razstati se s starcem. Obenem s Kaliničem sem sedel na voz. »Pa z Bogom, Dehor, zdrav bodi,« sem rekel . . . »Z Bogom, Fedja.« — »Z Bogom, očka, ne pozabi nas.« Odpeljala sva se; večerna zarja je pravkar zažarela. »Krasno vreme bo jutri,« sem rekel in gledal na svetlo nebo. — »Ne, dež pojde,« mi je odvrnil Kalinič, »race tamle čopotajo in tudi trava preveč močno diši.« Zavili smo v grmovje. Kalinič je začel polglasno peti, odskakovaje na svojem sedežu, in je venomer gledal in gledal na zarjo . . .

Drugi dan sem zapustil gostoljubno streho g. Polutikina.

II

JERMOLAJ IN MLINARICA

Zvečer sva se z lovцем Jermolajem odpravila na »prelet« . . . Toda morebiti ne vejo vsi moji čitatelji, kaj je to »prelet«. Torej poslušajte, gospoda!

Spomladi, četrť ure pred sončnim zahodom greste v gaj s puško, brez psa. Poiščete si kje na robu gaja mesto, se ogledate, pregledujete petelina in si pomežikujete s tovarišem. Četrť ure mine. Sonce je že zašlo, toda v gozdu je še svetlo; zrak je čist in prozoren, ptice brbljavo ščebetajo; mlada trava se svetlika s prijaznim bleskom smaragda . . . vi pa čakate. Notranjost gozda se polagoma temni; rujna svetloba večerne zarje počasi polzi drevju po koreninah in deblih, se dviga vedno više in više in prehaja od nižjih, skoraj še golih vejic do nepremičnih, dremajočih vršičkov . . . Glej, tudi vršički so že potemneli; živordeče nebo se modri. Duh gozda postaja močnejši, nalahko zaveje s toplo vlago; veter, ki je zapihal okoli vas, zamira. Ptice objemlje spanje — ne vseh hkratu — po vrstah: najprej utihnejo ščinkavci, čez nekaj trenutkov penice, za njimi vrtni strnadi. V lesu postaja temneje in temneje. Drevesa se zlivajo v velike črne gmote; na sinjem nebu se plaho prikazujejo prve zvezdice. Vse ptice spe. Samo pogorelčki in mali detli še zaspano poščebetavajo . . . Potem tudi ti umolknejo. Še enkrat se oglasi nad vami zvonki glas kraljička, tam kje žalostno zakriči kobilar; slavec prvič zapoje. Srce vam mrje od pričakovanja in zdajci — toda samo lovci me razumejo — zdajci se v globoki tišini razlegne posebne vrste krakanje in vršanje, čuje se enakomeren zamah urnih peroti — in sloka s svojim krasno upognjenim dolgim kljunom počasi priplava izza temne breze vašemu strelu naproti.

No, to se pravi »stati na preletu«.

Z Jermolajem sva se torej odpravila na prelet; toda, oprostite, gospoda, poprej sem vas dolžan seznaniti z Jermolajem.

Mislite si človeka pet in štiridesetih let, visokega, suhega, z dolgim in tenkim nosom, ozkim čelom, majhnimi sivimi očmi, skuštranimi lasmi in širokimi, porogljivimi usti. Ta človek je hodil poleti in pozimi v rumenkastem nankingovem kaftanu nemškega kroja, a se je opasoval s pasom; nosil je modre, hlamudrave hlače in kučmo iz janjčjih kožic, ki mu jo je bil v veseli uri podaril obubožan graščak. Na pas je privezoval dve vreči, eno spredaj, spretno zažeto v dve polovici, za smodnik in za šibre, — drugo zadaj — za divjačino; zamaške pa je dobival iz svoje, očitvidno neizčrpane kučme. Za denar, ki ga je iztržil za prodano divjačino, bi si lahko kupil taško za naboje in lovsko torbo, toda na podoben nakup še nikoli mislil ni in je nabijal svojo puško po starem ter s svojo umetnostjo, s katero se je ogibal nevarnosti, da ne bi raztresel šiber in smodnika, zbujal pri gledavcih veliko začudenje. Imel je enocevno puško na kremen, ki je bila obenem obdarjena s to slabo navado, da je neusmiljeno »suvala«, radi česar je imel Jermolaj desno lice vedno bolj zabuhlo od levega. Kako je s to puško zadeval — najprebrisanjši človek ne bi dognal; toda zadeval je. Imel je ptičarja z imenom Valetka, prečudovito bitje. Jermolaj ga ni nikdar hranil. »Še psa naj hranim,« je modroval, »saj je pes razumna žival, si že sam najde živeža.« In resnično: dasi je Valetka celo najbolj ravnodušnega popotnika iznenadil s svojo mršavostjo, vendar je živel, in še dolgo živel. Da, ne glede na svoj žalostni položaj, se celo nikoli ni izgubil niti pokazal želje, da bi zapustil svojega gospodarja. Nekoč, v mladih letih, se je bil pač odstranil za dva dni, ko ga je bila ljubezen zapeljala, toda ta neumnost ga je kmalu minila. Najznamenitejše svojstvo Valetka je bila njegova nedosežna ravnodušnost do

vsega na svetu... Če ne bi govoril o psu, bi rabil besedo: razočaranost. Navadno je sedel s podse podvitim, prisekanim repom, se namrdoval, včasih zdrgetal, a nikdar se ni smejal. (Znano je, da imajo psi sposobnost, smejati se, in se še celo jako ljubko smejejo.) Bil je skrajno grd in noben brezdelen graščinski hlapec ni zamudil prilike, da se ne bi zlobno nasmejal njegovi zunanosti; vendar vse to zasmehovanje in celo udarce je prenašal s čudovito hladnokrvnostjo. Posebno zabavo je delal kuharjem, ki so takoj pustili delo in ga začeli preganjati, kadar je zbog slabosti, ki ni lastna samo psom, vteknil svoj lačni gobec skozi napol odprta vrata zapeljivo tople in blagodišeče kuhinje. Na lovu se je odlikoval z neutrudljivostjo in nos je imel precej dober; toda kadar je slučajno ujel obstreljenega zajca, ga je tudi z naslado snedel vsega, do poslednje koščice, kje v prijazni senci, pod zelenim grmom, v spoštljivi oddaljenosti od Jermolaja, ki se je kregal v vseh znanih in neznanih jezikih.

Jermolaj je pripadal enemu mojih sosedov, veleposestniku starega kopita. Vlastelini starega kopita ne ljubijo slok in se držé domače perutnine. Samo v nenavadnih primerih, kakor so: rojstni dan, god in volitve, se lotevajo kuharji starokopitnih graščakov pripravljanja dolgokljunih ptic in si, kadar pridejo v ogenj, ki je lasten vsakemu ruskemu človeku, kadar sam prav dobro ne ve, kaj dela, izmišljajo k njim take čudne začimbe, da gosti povečini rado vedno in pozorno ogledujejo podane jedi, a se nikakor ne odločijo, da bi jih pokusili. Jermolaju je bilo ukazano dobavljati gosposki kuhinji po dve dvojici ruševcev in jerebic na mesec, sicer pa mu je bilo dovoljeno živeti, kjer hoče in s čimer hoče. Njemu so se odrekli kakor človeku, ki ni za nobeno delo in rabo — »zanič«, kakor pravijo pri nas v Orlu. Razume se, da mu smodnika in šiber niso dajali, držali so se točno taistih načel, po katerih tudi

on ni hranil svojega psa. Jermolaj je bil prečudne sorte človek: brezskrben kakor ptica, dovolj zgovoren, raztresen in na videz neroden; silno rad je pil, ni zdržal na enem mestu, pri hoji je mendral z nogami in se zibal, toda mendraje in zibaje se je prepetal po petdeset vrst na dan. Izpostavljal se je najrazličnejšim naključjem: prenočeval je po močvirjih, po drevju, po strehah, pod mostovi, sedel je nekaterikrat zaprt na podstrešjih, v kletih in klonicah, izgubil večkrat puško, psa in najpotrebnejšo obleko, bil dostikrat močno in dolgo tepen, a vendar se je vselej čez nekaj časa vrnil domov, oblečen, s puško in psom. Veselega človeka ga ni bilo mogoče imenovati, dasi je bil skoraj vedno dovolj izredne volje; sploh je bil videti čudak. Jermolaj je rad pokramljal z dobrim človekom, posebno pri kozarcu, pa še to ne dolgo: včasih je kar vstal in šel. — »I, vrag, kam pa greš? Zunaj je noč.« — »V Čapljino.« — »I, čemu se ti je pa treba vlačiti v Čapljino, deset vrst daleč?« — »H kmetu Sofronu prenočevat.« — »Pa prenočuj tukaj.« — »Ne, ne morem.« In je šel Jermolaj s svojim Valetkom v temno noč, čez drn in strn, a kmet Sofron lahko da ga še na dvorišče ne spusti in ga povrh še po hrbtu nažge, češ, daj mir poštenim ljudem. Zato se pa nihče ni mogel meriti z Jermolajem v umetnosti, kako spomladi, kadar voda prestopi bregove, ujameš ribo, kako dobiš v roke rake, poiščeš po čutih divjačino, privabiš prepelice, kako izvežbaš jastreba in ujameš slavca z »gozdnega škrata piščalko« in s »kukavičjim preletom« . . .¹ Nečesa pa ni znal: izvežbati psa; manjkalo mu je potrpljenja. Imel je tudi ženo. Hodil je k njej po enkrat na teden. Živela je v borni, napol podrti kočuri, se prebijala, kakor in s čimer je bilo, ni nikoli vedela zvečer, če bo jutri sita, in sploh trpela bridko

¹ Ljubiteljem slavcev so ti izrazi znani: z njimi označujejo najlepša mesta v slavčevem petju. Op. pis.

usodo. Jermolaj, ta brezskrbni in dobrodušni človek je ravnal z njo neusmiljeno in trdo, se delal doma groznega in sirovega, — in uboga njegova žena ni vedela, s čim bi mu ustregla, je trepetala pred njegovim pogledom, mu za zadnje kopejke kupovala žganja, ga hlapčevsko ponižno pokrivala s svojim ovčjim kožuhom, kadar je, z vsemi štirimi od sebe, ležal na peči in spal junaško spanje. Meni samemu se je večkrat primerilo, da sem opazil na njem neprosto-voljen pojav neke mrke okrutnosti: meni ni ugajal izraz njegovega lica, kadar je vgriznil obstreljeno ptico. Toda Jermolaj ni nikoli ostal več ko en dan doma; a v tujem kraju se je zopet spremenil v »Jermolko«, kakor so ga imenovali na sto vrst okrog in kakor se je sam včasih nazival. Poslednji graščinski hlapec je čutil svojo vzvišenost nad tem potepuhom in — morda zlasti zato občeval z njim priljudno; a kmetje so ga z veseljem preganjali in lovili kakor zajca na polju, toda potem so ga izpuščali v božjem imenu in ga, ko so spoznali, da je čudak, pustili pri miru, mu celo dajali kruha in se spuščali v pogovor z njim... Prav tega človeka sem vzel k sebi za lovca in se prav z njim odpravil na prelet v velik brezov gaj na bregu Iste.

Mnoge ruske reke imajo, kakor Volga, en breg hribat, drugega pa ravnega; pri Isti je prav tako. Ta nevelika rečica se vije nenavadno muhasto, leze po kačje, še pol vrste ne teče naravnost in na kakšnem kraju je z viška strmega griča vidna na deset vrst daleč s svojimi jezovi, ribniki, mlini in ogradami za zelenjavo, obkoljenimi z vrbovjem in gostimi vrtovi. Rib je v Isti brez števila, zlasti klenov (kmetje jih vlačijo v vročini z rokami izpod grmov). Male kozice-prodniki se žvižgaje spreletavajo vzdolž kamenitih bregov, pisanih od hladnih in bistril studencev; divje race plavajo na sredo jezov in se oprezno ozirajo; čaplje stoje v senčnatih zalivih pod obronki... Stala sva na preletu okoli eno uro, ubila dve dvojici slok

in, želeč do sončnega vzhoda znova poskusiti svojo srečo (na prelet se hodi lahko tudi zjutraj), sklenila prenočevati v bližnjem mlinu. Šla sva iz gaja in se spustila z griča. Reka je valila svoje temnomodre valove; zrak je postajal gost, otežen z nočno vlago. Potrkala sva na vrata. Psi so zalajali na dvorišču. »Kdo je?« se je začul hripav in zaspan glas. — »Lovca: pusti naju prenočevati.« Nič odgovora. — »Saj plačava.« — »Grem in povem gospodarju . . . Tiho, prekleti psi! . . . Da bi poginili!« — Slišala sva, kako je delavec stopil v kočo; kmalu se je vrnil k vratom. »Ne,« je rekel, »gospodar ne dovoli.« — »Zakaj ne dovoli?« — »Boji se: lovca sta; lahko da mu mlin zažgeta; bajè imata nekakšne take priprave.« — »Kakšna budalost!« — »Tako nam je tudi lani mlin zgorel: prenočevali so ribárji pa so bržkone kako zažgali.« — »I, prijatelj, pa vendar ne bova zunaj prenočevala!« — »Kakor vesta . . .« In je odšel, štorkljaje s škornji.

Jermolaj mu je obetal razne neprijetnosti. »Pojdiva v vas,« je izpregovoril slednjič z vzdihom. Toda do vasi je bilo dve vrsti . . . »Prenočujva tukaj,« sem rekel, »noč je topla; za denar nama mlinar pošlje slame.« — Jermolaj mi je brez prigovora pritegnil. — Začela sva spet trkati. — »Pa kaj hočeta?« se je oglašil znova delavec, »saj je bilo rečeno, da ni mogoče.« — Razložila sva mu, kaj hočeva. Šel se je posvetovat z gospodarjem in se z njim vred vrnil. Vrata so zaškripala. Pojavil se je mlinar, človek visoke postave, debelega obraza, z volovskim vratom in z velikim, okroglim trebuhom. Bil je zadovoljen z mojim predlogom. Kakih sto korakov od mlina se je nahajala majhna, od vseh strani odprta streha. Sem so nama prinesli slame in sena; delavec je na travo poleg reke postavil samovar in začel pihati v cev . . . Razžarelo oglje je živo osvetljevalo njegov mladi obraz. Mlinar je tekel buditi ženo in mi slednjič sam predlagal, naj prenočujem v koči. Toda jaz sem rajši ostal na pro-

stem. Mlinarica nama je prinesla mleka, jajc, krompirja in kruha. Kmalu je zavrel samovar in začela sva piti čaj. Z reke so se dvigale pare, vetra ni bilo; krog naju so kričali kosci;¹ od mlinskih koles so prihajali slabi glasovi: z lopat so padale kaplje in voda je currela skozi zatvornice jezu. Zakurila sva majhen ogenjček. Medtem ko je Jermolaj pekel krompir, sem nekoliko zadremal... Lahen, pridušen šepet me je zbudil. Dvignil sem glavo: pred ognjem je na poveznjeni kadi sedela mlinarica in se razgovarjala z mojim lovcem. Že prej sem po obleki, po kretnjah in po izgovoru spoznal v njej graščinsko služabnico — ne kmetico in ne meščanko; toda šele sedaj sem si boljše ogledal njene poteze. Na videz ji je bilo kakih trideset let; suho in blede lice je še hranilo sledove znamenite lepote. Zlasti so mi ugajale velike in otožne oči. Oprla se je s komolci na kolena in položila obraz na roke. Jermolaj je sedel s hrbtom proti meni in nakladal trščice na ogenj.

— V Želtuhini je zopet živinska kuga, — je pravila mlinarica, — očetu Ivanu sta obe kravi poginili... Bog se usmili!

— Kaj pa vaši prašiči? — je vprašal po kratkem molku Jermolaj.

— Živijo.

— Pa bi mi vsaj prašička podarili.

Mlinarica je umolknila, potem pa vzdihnila.

— S kom ste tukaj? — je vprašala.

— Z gospodom — s Kostomarovskim.

Jermolaj je vrgel nekaj jelovih vejic na ogenj; vejice so takoj vse hkratu zapokljale in gost dim se mi je zavalil naravnost v obraz.

— Zakaj naju tvoj mož ni pustil v kočo?

— Boji se.

— Viš ga, vampeža debelega... Dušica, Arina Timofejevna, prinesi mi kozarček žganjca!

¹ Rallus crex.

Mlinarica je vstala in izginila v mraku. Jermolaj je zapel polglasno:

Kak k ljubéznoj ja hodil,
vsje sapóžki¹ obnosíl . . .

Arina se je vrnila z neveliko steklenico in kozarcem. Jermolaj je vstal, se prekrižal in izpil na dušek. »To se mi prileže!« je pristavil.

Mlinarica je zopet sedla na kad.

— Kaj pa, Arina Timofejevna, ti bržkone še zmerom bolehaš?

— Še zmerom.

— Kaj ti je?

— Kašelj me muči po vse noči.

— Zdi se mi, da je moj gospod zaspal, — je izpregovoril Jermolaj po kratkem molčanju. — Arina, k zdravniku ne hodi, bo še slabše.

— Saj tudi ne hodim.

— Pa k meni pridi v goste.

Arina je povесila glavo.

— Svojo ženo pa zapodim takrat, — je nadaljeval Jermolaj. — Prav zares.

— Rajši bi gospoda zbudili, Jermolaj Petrovič, vidite, krompir je že pečen.

— Naj le spi, — je ravnodušno pripomnil moj zvesti sluga, — naletal se je, pa spi. — Jaz se obrnem na senu. Jermolaj vstane in pride k meni. — »Krompir je pečen, gospod, izvolite jest.«

Šel sem izpod strehe; mlinarica je vstala s kadi in hotela oditi. Nagovoril sem jo.

— Imata že dolgo ta mlin v najemu?

— O binkoštih je minilo dve leti.

— A tvoj mož, odkod je?

Arina ni prav slišala mojega vprašanja.

— Odkod je tvoj mož, — je ponovil Jermolaj glasneje.

¹ Škorenjčke. Prev.

- Iz Beljeva.¹ Beljevski meščan je.
- Ali si ti tudi iz Beljeva?
- Ne, jaz sem gosposka . . . sem bila gosposka.
- Čigava?
- Gospoda Zverkova. Sedaj sem svobodna.
- Katerega Zverkova?
- Aleksandra Siliča.
- Ali nisi bila pri njegovi ženi za hišno?
- Kako pa to veste? — Sem bila.

S še enkrat večjim zanimanjem in sočutjem sem pogledal Arino.

— Tvojega gospoda poznam, — sem nadaljeval.

— Poznate? — je odgovorila polglasno in povesila glavo.

Povedati moram čitatelju, zakaj sem s takim sočutjem pogledal Arino. Še ko sem prebival v Petrogradu, sem se slučajno seznanil z g. Zverkovim. Zavzemal je dokaj važno mesto in slovel za veččega in sposobnega človeka. Imel je zabuhlo, občutljivo, solzavo in zlobno ženo — povprečno in sitno bitje; imel je tudi sinka, pravega gospodka, razvajenega in zabitega. Zunanost samega gospoda Zverkova je malo govorila v njegov prid: iz širokega, skoraj štirioglatega obraza so lokavo gledale mišje oči ter štrlel velik in šilast nos s široko odprtimi nosnicami; ostriženi sivi lasje so se kakor ščetine dvigali nad grbančastim čelom, tenke ustnice so se neprestano premikale in osladno nasmihale. G. Zverkov je navadno stal z razkoračenimi nožicami in tiščal debele ročice v žepih. Nekoč se je nekako namerilo, da sem se vozil z njim v kočiji iz mesta. Začela sva govoriti. Kakor izkušen in večč človek me je začel g. Zverkov navajati na »pot resnice«.

— Dovolite, da Vam pripomnim, — je začel slednjič vreščati, — Vi vsi, mladi ljudje, sodite in modrujete o vseh stvareh tjavendan; Vi malo poznate

¹ Okrajno mesto v tulski guberniji.

svojo lastno domovino; Vam, gospoda, je Rusija neznaná, — to je tisto! . . . Vi venomer čitate samo nemške knjige. Tako, na primer, mi zdaj govorite i to i ono, kar se tiče oné, no, to se pravi, kar se tiče graščinskih ljudi . . . Dobro, ne ugovarjam, vse to je lepo, toda Vi jih ne poznate, ne poznate, kakšen narod je to. (G. Zverkov se je glasno useknil in ponjuhal tobaka.) Dovolite, da Vam povem majhno dogodnico: Vas bo morda zanimala. (G. Zverkov se je odkašljál.) Kaj ne, Vi veste, kakšna je moja žena: mislim, da je težko najti boljše žensko, sami priznajte. Hišne imajo pri njej ne le življenje, marveč očiten raj . . . Toda moja žena si je postavila za pravilo, da omoženih hišen ne bo imela v službi. To tudi res ne gre: kje naj tu hišna pazi na gospo, kakor je treba, in gleda na njene navade; njej ni več do tega, njej to še na mar ni. Treba je po človeško soditi. Pa sva se peljala nekoč skozi našo vas, tega bo — kako bi Vam rekel, ne da bi se zlegal — petnajst let. Gledava — starosta ima dekletce, prelepo hčer; celo tako nekaj, veste, ponižnega je imela v obnašanju. Pa mi pravi moja žena: »Kokò,« — namreč, razumete, ona me tako imenuje, — »vzemiva to dekletce v Petrograd; ona mi ugaja, Kokò . . .« Vzemiva jo, pravim, z veseljem. Starosta, se razume, nama pred noge; take sreče, razumete, on še pričakovati ni mogel . . . Dekletce se je seveda jokalo iz neumnosti. Saj je prav za prav bridko izpočetka: roditeljski dom . . . sploh . . . nič čudnega ni pri tem. Vendar se je naju kmalu privadila; sprva sva jo dala v dekliško sobo; tam so jo učili, seveda. In kaj mislite? . . . Deklica je kazala čudovite uspehe; žena moja se je je naravnost s strastjo oklenila in jo slednjič, ne upošteva je drugih, povišala za svojo osebno hišno . . . zapomnite si! . . . In treba ji je bilo po pravici priznati: take hišne moja žena še ni imela, kratko in malo ni imela; bila je uslužna, skromna, poslušna — sploh vse, kar se zahteva. Zato pa jo je moja žena, odkrito priznam, celo razvajala: jo krasno oblačila,

hranila z gosposke mize, s čajem napajala . . . kar si le more kdo misliti! In glejte, tako je pri moji ženi služila deset let. Nenadoma, nekega prekrasnega jutra, pomislite si, pride Arina — klicali smo jo za Arino — brez prijave k meni v kabinet, — in, lop, meni k nogam . . . Odkrito Vam povem, da tega ne morem trpeti. Človek nikdar ne sme pozabiti svojega dostojanstva, ni res? — »Kaj želiš?« — »Batjuška, Aleksander Silič, milosti prosim.« — »Kakšne?« — »Dovolite mi, da se omožim.« — Odkrito priznam, da sem osupnil. — »Pa veš ti, trapa, da gospa nima druge hišne?« — »Služila bom gospe, kakor prej.« — »Neumnost! Budalost! Gospa ne mara omoženih hišen.« — »Malanja lahko stopi na moje mesto.« — »Ne pričkaj se, prosim!« — »Kakor je Vaša volja . . .« Priznam, da sem kar obsteklel. Povem Vam, jaz sem tak človek: nič me tako ne užali, smelo lahko rečem, tako silno ne užali, kakor nehvaležnost . . . Saj Vam ni treba praviti, — Vi veste, kakšna je moja žena: utelešen angel, nepopisna dobrotà . . . Zločinec, mislim, — še ta bi jo pomiloval. Arino sem nagnal. Sem si mislil, morda pride k pameti; veste, človek nerad verjame v zlo, v črno nehvaležnost človekovo. Pa kaj mislite? Čez pol leta me je izvolila zopet obiskati z isto prošnjo. Tedaj pa sem jo, priznam, z jezo nagnal ter ji zagrozil in obljubil, da povem ženi. Bil sem razkačen . . . Toda predstavite si mojo prepast: čez nekaj časa pride k meni žena, objokana in razburjena tako, da sem se še jaz prestrašil. — »Kaj se je zgodilo?« — »Arina . . .« Razumete . . . mene je sram izgovoriti. — »Ni mogoče! . . . kdo pa?« — »Strežaj Petruška.« Mene je kar v zrak pognalo. Jaz sem tak človek . . . polovičnih ukrepov ne ljubim! . . . Petruška . . . ni kriv. Njega je mogoče kaznovati, toda on po mojem ni kriv. Arina . . . no, kaj pa, no, no, kaj pa je treba tu še govoriti? Razume se, da sem jo ukazal takoj ostriči, obleči v raševino in poslati v vas. Moja žena je izgubila odlično hišno, toda se ni

dalo nič napraviti: nereda v hiši vendar ne morete trpeti. Bolje je, da bolan ud takoj odsekate... No, no, sedaj pomislite sami, — no, kaj ne, Vi poznate mojo ženo, kaj ne, to, to, to je... navsezadnje angel!... Kaj ne, ona se je navezala na Arino — in Arina je to vedela in se ni sramovala... A? Ne, povejte... a? Pa kaj je treba tu modrovati! Na vsak način se ni dalo nič napraviti. Mene, zlasti mene, pa je nehvaležnost te deklice za dolgo ogorčila in užalila. Govorite karkoli... srca, čuvstva — v teh ljudeh ne iščite! Hrani volka, kakor hočeš, on zmerom v gozd gleda... Nauk za naprej! Toda jaz sem Vam hotel samo dokazati...

In g. Zverkov je, ne da bi končal svoj govor, odvrnil glavo in se še tesneje zavil v svoj plašč ter moško premagoval neprostovoljno razburjenje.

Čitatelj bržkone sedaj razume, zakaj sem tako sočutno pogledal Arino.

— Ali si že davno omožena z mlinarjem? — sem jo vprašal slednjič.

— Dve leti.

— Kaj pa, ti je mar gospod dovolil?

— Mene so odkupili.

— Kdo?

— Savelij Aleksejevič.

— Kdo je to?

— Moj mož. (Jermolaj se je namuznil.) Ali Vam je mar gospod pripovedoval o meni? — je pristavila Arina po kratkem molčanju.

Nisem vedel, kaj bi odgovoril na njeno vprašanje. »Arina!« — je zakričal od daleč mlinar. Ona je vstala in šla.

— Ali je dober človek njen mož? — sem vprašal Jermolaja.

— Ni kaj reči.

— Imata otroke?

— Eden je bil, pa je umrl.

— Kaj pa, ali je ona ugajala mlinarju, ka-li? Je dal mnogo odkupnine zanjo?

— Ne vem. Ona zna pisati in brati; pri njenem delu je to . . . oné . . . dobro. Potemtakem mu je ugajala.

— Ali si ti že davno znan z njo?

— Davno. Prej sem hodil k njeni gospodi. Njihova domačija ni daleč odtod.

— In strežaja Petruška poznaš?

— Petra Vasiljeviča? Kako pa, poznal sem ga.

— Kje je zdaj?

— K vojakom je šel.

Oba sva molčala.

— Kaj ona, kakor kaže, ni zdrava? — sem vprašal slednjič Jermolaja.

— Kakšno zdravje!! . . . A jutri bo dober prelet. Ne bo slabo, če sedaj zaspite.

Jata divjih rac je z vršenjem letela nad nama in slišala sva, kako se je spustila ne daleč od naju na reko. Postal je že docela temà in začelo je zebsti. V gaju je zvočno gostolel slavec. Zarila sva se v seno in zaspala.

III MALINOVA VODA

V začetku avgusta traja večkrat neznosna vročina. V takem času, od dvanajstih do treh, tudi najodločnejši in najzbranejši lovec ni sposoben loviti in najvdanejši pes začne »lovcu lizati pete«, to je, hodi za njim korakoma z bolestno mežčimi očmi in pretirano iztegnjenim jezikom; a na očitke svojega gospodarja samo ponižno miga z repom in izraža nemir na licu, toda naprej se ne gane. Primerilo se je, da sem bil prav na tak dan na lovu. Dolgo sem se upiral skušnjavi, da bi legel kje v senco, dasi samo za trenutek; dolgo je moj neumorni pes tekal po grmovju, dasi očitvidno sam ni nič poštenega pričakoval od svojega mrzličnega prizadevanja. Zadušna vročina me je slednjič prisilila, da pomislim na ohranitev najinih poslednjih sil in sposobnosti. S težavo sem se privlekel do rečice Iste, ki jo moji potrpežljivi čitatelji že poznajo, se spustil po strmem bregu in šel po žoltem vlažnem pesku proti studencu, znanem po vsej okolici pod imenom »Malinova voda«. Ta studenec izvira iz špranje v bregu, ki se je polagoma izpremenila v nevelik, toda globok jarek, in se dvajset korakov odtod z veselim in žuborečim šumljanjem izliva v reko. Hrastovo grmičje se je razrastlo po obronkih jarka; ob izvirku zeleni kratka, baržunasta travica; sončni žarki se skoraj nikoli ne dotaknejo njegove hladne in srebrne moče. S težavo sem prišel do vrelca; na travi je ležal korec iz brezovega luba, ki ga je pustil kak mimoidoč kmet v občo korist. Napil sem se, legel v senco in se ozrl okoli sebe. Poleg zaliva, ki ga je napravil v reko tekoči izvirek, in ki je bil radi tega večno pokrit s kodrastimi valčki, sta sedela, s hrptom proti meni, dva starca. Eden, precej zajeten in visoke postave, v temnozelenem, čistem kaftanu in kosmati kapi, je lovil na trnek ribe; drugi

— suhljat in majhen, v bombažastovolnenem, zakrpanem suknjiču in brez čepice, je držal na kolenih lonec s črvi in se od časa do časa pogladil z roko po svoji sivi glavici, kakor bi jo hotel obvarovati sonca. Pogledal sem ga nekoliko pozorneje in spoznal v njem šumihinskega Stepuška. Prosim dovoljenja, da čitatelju predstavim tega človeka.

Nekoliko vrst od moje vasi stoji večje selo Šumihovina, z zidano cerkvijo, postavljeno na čast svetima Kozmu in Damijanu. Nasproti te cerkve so se nekdanj ponosno dvigali obširni gosposki hrami, obkoljeni z raznimi postranskimi zgradbami, gospodarskimi poslopji, delavnicami, konjušnicami, shrambami za orodje in klonicami za kočije, kopelmi in začasnimi kuhinjami, poslopji za goste in upravitelje, cvetličnjaki, gugalnicami za ljudstvo in drugimi, bolj ali manj koristnimi zgradbami. V teh hramih so živeli bogati graščaki in vse je šlo pri njih po svojem redu, — a kar nenadoma je, neko prekrasno jutro, vse to blagostanje pogorelo do tal. Gospoda se je preselila v drugo gnezdo; dvorec so opustili. Obširno pogorišče so spremenili v zelenjadni vrt, zatrpan tu pa tam s kupi opeke, ostanki prejšnjih temeljev. Iz še celih brun so na brzo roko zbili kočico, jo pokrili z ladijskimi deskami, kupljenimi pred desetimi leti za zgradbo gotskega paviljona, in naselili vanjo vrtnarja Mitrofana z ženo Aksinjo in sedmero otrok. Mitrofanu so ukazali dostavljati za gosposko mizo, poldrugsto vrst daleč, zelenjavo in sadje; Aksinji so poverili nadzorovanje tirolske krave, katero so bili kupili v Moskvi za drag denar, katera se pa, žal, nikakor ni mogla ubrejiti, in potemtakem, odkar je bila kupljena, ni dajala mleka; njenim rokam so izročili tudi čopastega dimastega racmana, edino »gosposko« ptico; otrokom zaradi mladoletnosti niso določili nobenega opravila, kar jih pa sicer nikakor ni oviralo, da se ne bi popolnoma polenili. Primerilo se mi je, da sem pri tem vrtnarju dvakrat prenočeval, mimo-

grede jemal pri njem kumarice, ki so se, Bog vedi zakaj, že poleti odlikovale z velikostjo, zoprnim, vodenim okusom in z debelo rumeno kožo. Prav pri njem sem prvič videl Stepuška. Poleg Mitrofana z njegovo družino in starega, gluhega cerkvenega starosta Gerazima, ki je vbogajme stanoval v kamrici pri neki enooki vojaški ženi, ni ostal ne en graščinski posel v Šumihinem, kajti Stepuška, s katerim name-ravam seznaniti čitatelja, ni bilo mogoče šteti ne za človeka sploh, ne za graščinskega posebej.

Vsak človek ima kakršenkoliže položaj v družbi, vsaj kakršnekoli zveze; vsakemu graščinskemu človeku dajejo, če že ne plače, pa vsaj takozvani »odmerek«; Stepuška ni dobival sploh nikakih pripomočkov, ni bil z nikomer v rodu in nihče ni vedel o njegovem bivanju. Ta človek niti preteklosti ni imel; o njem niso govorili; njega še pri štetju duš nemara niso šteli. Govorili so nekoč nekaj, da je bil nekdanj pri nekom za sobarja; toda kdo je, odkod, čigav sin, kako je prišel v število šumihinskih podanikov, na kak način je dobil bombažastovolneni, od pamtiveka nošeni kaftan, kje živi, s čim živi, — o tem sploh ni imel nihče niti najmanjšega pojma. Deda Trofimič, ki je poznal rodoslovje vseh graščinskih ljudi do četrtega kolena nazaj, še ta je nekdanj samo rekel, češ, da je, kar se spominja, Stepanova sorodnica morda Turkinja, ki jo je bil pokojni gospod, brigadir Aleksej Romanič, s pratežem izvolil iz vojske privedi. Celo v prazničnih dneh, dneh občnega obdarjevanja in pogoščevanja z jedjo in pijačo, ajdovimi pogačicami in zelenim žganjem, po starem ruskem običaju, — celo v teh dneh Stepuška ni hodil k ven postavljenim mizam in sodom, ni se klanjal, ni se približeval gospodovi roki, ni na dušek izpikal kozarca pred gospodskimi očmi in na gosposko zdravje, kozarca, napoljnega z debelo roko oskrbnikovo; — kvečjemu je kaka dobra duša mimogrede siromaku podelila pritrigan košček pogačice. Na Veliko nedeljo so se z

njim pozdravljali in poljubovali, toda on ni obračal svojega zamaščenega rokava, ni jemal iz zadnjega žepa svoje pisanice in ni je ponujal, sopeč in mežikajoč, mladi gospodi ali celo sami gospe. Poleti je živel v shrambi za kurnikom, pozimi v prostoru pred kopalnico; kadar je bil hud mraz, je prenočeval v seniku. Ljudje so se ga navadili videti, mu dali tu pa tam celo kakšno brco, toda nihče ni začel pogovora z njim, pa tudi on sam je bil videti, kakor da od rojstva ni odprl ust. Po požaru se je ta zapuščeni človek zatekel ali, kakor pravijo Orlovci, »pritisnil« k vrtnarju Mitrofanu. Vrtnar se ga ni teknil, ni mu rekel: živi pri meni, a ga tudi zapodil ni. A Stepuška tudi ni živel pri vrtnarju: on je stanoval, bival na vrtu. Hodil in kretal se je brez vsakega šuma; kihal in kašljal je v roko, a ne brez strahu; večno se je trudil in pehal molčé liki mravlja; in vse zaradi jedi, zgolj zaradi jedi. In res, — da ni skrbel od jutra do večera za svoj živež, — bi bil moj Stepuška umrl od gladu. Slabo je, ako človek zjutraj ne ve, s čim se bo zvečer nasitil! Zdaj je Stepuška sedel pod mejo in redkev glodal, ali koren sesal, ali umazano zeljnato glavo drobil podse; zdaj je kam vlekkel vedro vode in ječal; zdaj je pod lončkom ogenjček kuril in neke črne koščke metal izpod pazduhe v lonec; zdaj je pri sebi v shrambici s polencem tolkel, žebliček pribijal, poličico za kruhek napravljal. Vse to je delal molče, liki za voglom: komaj si pogledal, že se je skrila. Ali pa je izginil za dva dni; njegove odsotnosti, kajpada, ni opazil nihče . . . Gledaš, že je spet tu, zopet kje pri plotu skrivaj trščice podklada pod kozico. Obraz mu je droban, očka rumenkasta, lasje prav do obrvi, nosek oster, ušesa prevelika in prosojna kakor pri netopirju, brada, kakor bi že dva tedna ne bila obrita, a ni nikdar ne krajša ne daljša. In na prav tega Stepuška sem se nameril na bregu Iste, v družbi z drugim starcem.

Šel sem k njima, pozdravil in sedel vstric njiju. V Stepuškovem tovarišu sem spoznal tudi znanca: bil je osvobojeni sluga grofa Petra Iljiča N., Mihajlo Saveljev, po pridevku Megla. Živel je pri jetičnem bolhovskem meščanu, gospodarju prenočišča, kjer sem se precejkrat ustavljal. Mladi uradniki in drugi nezaposleni ljudje — (trgovcem, pogreznjenim v svoje progaste pernice, ni do tega) —, ki potujejo po veliki orlovski cesti, še dandanašnji lahko opazijo nedaleč od velikega sela Troickega tik ob cesti ogromno, popolnoma zapuščeno leseno hišo v eno nadstropje, s podrto streho in z deskami zabitimi okni. Opoldne, ob jasnem, sončnem vremenu, si ni mogoče predstavljati nič žalostnejšega od te podrtije. Tukaj je nekdanj živel grof Peter Iljič, znan gostoljub in bogat velmož starih časov. Pri njem se je včasih shajala vsa gubernija, plesala in se imenitno veselila pri oglušujočem hrušču domače godbe in tresketanju raket in rimskih sveč; in bržkone marsikatera starka, ki se vozi sedaj mimo zapuščenih bojarskih dvoran, vzdihne in se spomni minulih časov in minule mladosti. Dolgo je piroval grof, dolgo je pohajal, prijazno smehljaje se, med množico repkajočih gostov; toda njegovo premoženje k nesreči ni zadostovalo za celo življenje. Ko je čisto obubožal, se je odpravil v Petrograd iskat si službe in je umrl v gostilniški sobi, ne da bi bil pričakal kakšno rešitev. Megla je služil pri njem za dvornega upravitelja in je, še ko je bil grof živ, dobil svobodnico. Bil je človek sedemdesetih let s pravilnim in prijetnim obrazom. Smehljaj se je skoraj neprestano, kakor se smehljajo sedaj edinole ljudje Jekaterinske dobe; dobrodušno in vzvišeno; med razgovorom je počasi odpiral in zapiral usta, vljudno mežurkal z očmi in izgovarjal besede nekoliko skozi nos. Usekaval se je in njuhal tobak tudi brez naglice, kakor bi opravljal kako delo.

— No, kaj je, Mihajlo Saveljev, — sem začel, — ali si nalovil kaj rib?

— Tam izvolite pogledati v košarico! dva ostrizka sem dobil in pet klenov . . . Pokaži, Stepka.

— Kako se ti godi, Stepan? — sem ga vprašal.

— I . . . i . . . i . . . bo . . . bo že-e počasi, očka, — je odgovoril Stepan, zatikaje se, kakor bi uteži z jezikom obračal.

— Ali je Mitrofan zdrav?

— Zdrav, ka . . . kako pa, očka.

Siromak se je obrnil proč.

— Nekam slabo prijemljejo, — je začel Megla, — preveč vroče je; vse ribe so se skrile pod grmovje in spijo . . . Natekni črva, Stepka. (Stepuška je poiskal črva, ga položil na dlan, lopnil dvakrat po njem, ga nateknil na trnek, popljuval in dal Megli.) Hvala, Stepka . . . A Vi, očka, — je nadaljeval in se obrnil k meni, — izvolite loviti?

— Kakor vidiš.

— Tako, gospod . . . Ali je ta Vaš pesèk angleški ali furlanski?

Starec se je rad ob priliki pokazal, češ, tudi mi smo živeli na svetu!

— Ne vem, kakšne pasme je, ampak dober je.

— Tako, gospod . . . Ali izvolite s psi loviti?

— Imam dve kopči.

Megla se je nasmehnil in zmajal z glavo.

Tako je pač: nekateri ima pse rad, a drugi jih še zastonj ne mara. Jaz si tako mislim po svoji preprosti pameti: pse je treba imeti bolj zaradi ugleda takorekoč . . . In da je pač vse v redu: da so tudi konji v redu in psarji, kakor se spodobi, v redu in vse. Pokojni grof — Bog mu daj nebesa! — odkrito rečeno, ni bil rojen lovec; toda pse je imel in izvolil iti po dvakrat na leto na lov. Zberejo se psarji na dvorišču, v rdečih kaftanih z resicami in zatrobijo v trobente; njih svetlost izvolijo priti, in privedejo konja njih svetlosti; njih svetlost sedejo, a glavni lovec jim dene nožice v stremena, sname šapko z glave in jim poda v šapki vajete. Njih svetlost iz-

volijo počiti takole z lovskim bičem, a psarji zakriče in odrinejo z dvorišča. Telesni lovec jezdi za grofom in sam drži dva najljubša gospodova psa na svileni kopči in ju takole nadzoruje, veste . . . In sedi, namreč telesni lovec, visoko na kozaškem sedlu, ves rdečeličen in kar strelja z očmi . . . No, razume se, da so pri takih prilikah tudi gostje zraven. Tudi zabava je in ugled je ohranjen . . . Eh, snel se je, kajon! — je pristavil mahoma, potegnivši s sunkom trnek iz vode.

— Pravijo, da se je grof svoj čas naužil življenja, kaj? — sem vprašal.

Starec je pljunil na črva in vrgel trnek.

— Bil je imeniten človek, to je znano, gospod. K njemu so včasih prišle, lahko rečem, prve osebe iz Petrograda. V višnjevih lentah so včasih sedeli za mizo in jedli. No, pa je znal tudi pogostiti, kakor nihče drugi. Včasih me je poklical: »Megla,« je rekel, »za jutri potrebujem živih kečig:¹ ukaži jih dobaviti, čuješ?« — »Čujem, Vaša svetlost.« — Vezene kaftane, baróke, palice, dišave, ladekolon prve vrste, tabakire, take velikanske slike — je naročil iz samega Pariza. Priredi banket, — moj Bog, oče nebeški! začne se zažiganje umetnih ognjev, rajanje! Celó iz možnarjev so streljali. Samo godcev je bilo nič manj ko štiri-deset ljudi. Držal je nemškega kapelmajstra; pa se je bil hudo prevzel ta Nmec: hotel je z gospodo za eno mizo jesti; pa so ga izvolili njih svetlost zapoditi z Bogom: češ, moji godci razumejo svojo stvar tudi tako. Jasno: gospod je gospod. Začno plesati — plešejo do zore, in po največ lakosez-matradura² . . . E . . . e . . . e . . . si se ujel, prijatelj! (Starec je izvlekel iz vode nevelikega ostriža.) Na ga, Stepá. — Bil je res gospod, kakor se spodobi, — je nadaljeval starec in vrgel znova trnek: — in srca je bil tudi

¹ Acipenser ruthenus.

² Ecossaise-matradure, vrsta škotskega plesa.

dobrega. Včasih te je pretepel, — pogledaš, pa je že pozabil. Samo to je bilo: matrese je vzdrževal. Oh, te matrese, Bog mi odpusti! Te so ga tudi ugonobile. In, veste, najrajši si jih je izbiral iz nizkega stanu. Človek bi mislil, česa jim je še treba? Ali ne, — dajaj jim, kar je le mogoče najdražje v vsej Evropi! Je že res: zakaj ne bi živel po svoji volji, — zato je gospod . . . toda ugonobiti se ni treba. Posebno ena: Akulina ji je bilo ime; sedaj je že mrtva — Bog ji daj nebesa! Bila je preprosto dekle, sitovskega biriča hči, ampak sama hudoba! Včasih je grofa po licih bila. Vsega je začarala. Mojemu nečaku je lase na čelu ostrigla:¹ na novo obleko ji je bil čokolado zлил . . . a ni samo enemu las na čelu ostrigla. Res . . . A vendar, lepi časi so bili! — je pristavil, se zamislil in umolknil.

— Vaš gospod je bil, kakor vidim, strog, ne? — sem začel po kratkem molku.

— Takrat je bilo tako v navadi, očka, — je odvrnil starec in zmajal z glavo.

— Sedaj ne delajo več tega, — sem pripomnil, ne da bi ga izpustil iz oči.

On me je postrani pogledal.

— Sedaj je seveda boljše, — je zamrmral in da-leč zagnal trnek.

Sedeli smo v senci, a tudi v senci je bilo zadušno. Težki, soparni zrak je kakor zamrl. Žareče lice si je mučno želelo vetra, toda vetra ni bilo. Sonce je kar žgalo s sinjega, potemnelega neba; naravnost nasproti nam, na drugem bregu reke, se je rumenilo ovseno polje, na katerem je tu pa tam rastel pelin, a da bi se bil vsaj en klas zgenil. Nekoliko niže je stal kmečki konj do kolen v reki in leno otepal z mokrim repom; zdaj pa zdaj je izpod prevesnega grma priplavala velika riba, spuščala mehurčke in počasi tonila na dno, zapustivši za seboj lahno valovanje. Kobilice so

¹ Lase na čelu ostriči — v vojake vtekniti.

cvrčale v porjaveli travi; prepelice so kakor nehote prepelevale; skobci so plavali nad polji in večkrat obstajali na enem mestu, pri čemer so urno mahali s perotmi in razprostrli rep kakor pahljačo. Sedeli smo nepremično, obnemogli od vročine. Tedajci se je za nami, v jarku, začul šum: nekdo se je spuščal k izvirku. Ozrl sem se in zagledal kmeta kakih petdesetih let, zaprašnega, v srajci, opankah iz ličja, s pleteno malho in kamižolo na plečih. Šel je k studencu, se pohlepno napil in dvignil.

— Ej, Vlas! — je vzkliknil Megla, ko ga je pogledal, — zdravo, prijatelj. Odkod te je Bog prinesel?

— Zdravo, Mihajla Saveljič, — je odgovoril kmet in se nam približal: — od daleč.

— Kje si se klatil? — ga je vprašal Megla.

— V Moskvo sem bil šel, h gospodu.

— Po kaj?

— Prosit sem ga šel.

— Česa prosit?

— Da bi mi obrok znižal, me na tlako postavil, preselil, ali karsibodi... Sin mi je umrl — in tako zdaj sam obroka ne zmorem.

— Umrl je tvoj sin?

— Umrl. Rajni je bil, — je pristavil kmet po kratkem premolku, — v Moskvi za izvoščka pa je, da po pravici povem, tudi zame plačeval obrok.

— Ali ste mar zdaj na obroku?

— Na obroku.

— Kaj pa pravi tvoj gospod?

— Kaj pravi gospod? Zapodil me je! Je rekel, kako si upaš naravnost k meni priti: za to je oskrbnik; ti, je rekel, si dolžan najprej oskrbniku sporočiti... pa tudi kam naj te preselim? Ti mi najprej, je rekel, svoj zaostanek plačaj. Ves se je bil razjezil.

— No, kaj pa, in ti si šel?

— Šel. Hotel sem se sicer še prepričati, ali ni rajni zapustil kake stvari, pa nisem nič zvedel. Rekel sem pač njegovemu gospodarju, jaz sem Filipov oče,

sem dejal, a on mi je odgovoril: po čem naj jaz to poznam? Pa tvoj sin tudi nič zapustil ni, je rekel, še dolžan mi je. No, in sem šel.

Kmet nam je vse to pripovedoval z nasmeškom, kakor bi se govorilo o kom drugem, toda v njegove male, skremžene oči je stopila solzica in ustnice so mu podrgetavale.

— Kaj pa zdaj, ali greš domov?

— Kam pa? Seveda domov. Žena si od gladu najbrž v pest piska.

— Pa bi bil ti . . . oné . . . — je začel nenadoma Stepuška, se zmedel, umolknil in začel brskati po loncu.

— A k oskrbniku pojdeš? — je nadaljeval Megla, ki je malo začudeno pogledal Stepa.

— Čemu bi hodil k njemu! . . . Saj imam tako zaostanek. Sin mi je pred smrtjo leto dni bolehal, tako da še zase ni plačal obroka . . . Pa meni je to malo mar: meni ni kaj vzeti . . . Pa če si ti tam, prijatelj, še tako prekanjen, — se motiš: pri meni ne dobiš nič! (Kmet se je zasmel.) Pa če on tam, Kintiljan Semenič, še tako tuhta, — a . . .

Vlas se je spet zasmel.

— Kaj praviš? To je slabo, prijatelj Vlas, — je v presledkih rekel Megla.

— Zakaj slabo? Ne . . . (Vlasu se je glas pretrgal.) Kakšna vročina je to, — je nadaljeval in si z rokavom brisal obraz.

— Kdo je vaš gospod, — sem vprašal.

— Grof N., Valerijan Petrovič.

— Sin Petra Iljiča?

— Petra Iljiča sin, — je odgovoril Megla. — Pokojni Peter Iljič mu je podelil Vlasovo vas še za živa.

— Ali je zdrav?

— Zdrav, hvala Bogu, — je odvrnil Vlas. — Tako rdeč je postal in obraz mu je kakor obložen.

— Vidite, očka, — je nadaljeval Megla in se

obrnil k meni, — dobro bi bilo, ako bi bila vas blizu Moskve, ampak tukaj ljudem obrok naložiti . . .

— A po čem od dodeljenega zemljišča?

— Petindevetdeset rubljev od dodeljenega zemljišča, — je zamrmral Vlas.

— No, torej vidite; a zemlje je malenkost, drugega ni, ko gosposka hosta.

— Pa še to, pravijo, da so prodali, — je pripomnil kmet.

— No, vidite torej . . . Stepa, daj črva . . . E, Stepa! Kaj je? Ali si zaspal, ka-li?

Stepuška se je zgenil. Kmet je sedel k nam. Na drugem bregu je nekdo zapel pesem, a tako otožno . . . Mojega ubogega Vlasa je obšla žalost . . .

Čez pol ure smo se razšli.

OKRAJNI ZDRAVNIK

Nekoč sem se na povratnem potu z oddaljenega lova prehladal in zbolel. K sreči me je mrzlica padla v okrajnem mestu v gostilni; poslal sem po doktorja. Čez pol ure se je prikazal okrajni zdravnik, človek nevelike postave, suh in črnolas. Predpisal mi je običajno potilo, velel nalepiti gorčični obliž, jako spretno je spravil v zavih svojega rokava bankovec za pet rubljev, — pri čemer je suho zakašljaj in pogledal v stran, — in se že popolnoma napravil, da odide domov, pa se je nekako razgovoril in ostal. Vročina me je mučila; videl sem pred seboj nespečno noč in bil vesel, da pokramljam z dobrim človekom. Prinesli so čaj. Moj doktor se je spustil v razgovor. Mož ni bil neumen, izražal se je spretno in dovolj zabavno. Čudne stvari se godijo na svetu: z nekaterim človekom, tudi če živiš dolgo skupaj in se nahajaš v prijateljskih odnošajih z njim, niti enkrat ne začneš govoriti odkrito, od srca: z drugim pa se komaj utegneš seznaniti — glej: že si ali ti njemu ali on tebi, kakor pri izpovedi, vse tajnosti izblebetal. Ne vem, s čim sem zaslužil zaupanje svojega novega prijatelja, toda on je, kakor se pravi, kar na lepem začel in mi povedal dovolj znamenito zgodbo; in sedaj sporočam njegovo povest v vednost blagonaklonjenemu čitatelju. Poskušal se bom izražati z zdravnikovimi besedami.

— Vi ne izvolite poznati, — je začel z oslabeledim in drhtečim glasom (tak učinek ima nemešan berezovski tobak), — Vi ne izvolite poznati tukajšnjega sodnika, Milova, Pavla Lukiča? ... Ne poznate ... No, nič ne de. (Odkošljaj se je in si pomel oči.) Izvolite videti, to je bilo takole, kako bi Vam dejal, ne da bi se zlegal, ob velikem postu, ob sami odjúgi. Sedim pri njem, pri našem sodniku, in igram pre-

feranso. Naš sodnik je vrl človek in rad igra preferanso. Zdajci (moj zdravnik je večkrat rabil besedo »zdajci«) mi povedo: Nekdo Vas išče. Jaz pravim: Kaj bi rad? Pravijo: Pisemce je prinesel, — najbrž od bolnika. Daj sem pismo, pravim. Res je tako: od bolnika... No, dobro, — to je, razumete, naš kruh... Pa glejte, zakaj je šlo: piše mi graščakinjavdova; tako, da ji hči umira, pravi, pridite radi samega Gospoda Boga našega, in konje, pravi, smo poslali po Vas. No, to ni še vse nič... Toda ona stanuje dvajset vrst od mesta, a zunaj je noč in ceste take, da joj! Pa tudi sama je ubožna, več od dveh srebrnih rubljev ni mogoče pričakovati, in še to ni gotovo; nemara se bo treba s platnom okoristiti ali s kakimi drugimi malenkostmi. Vendar dolžnost je, saj razumete, predvsem: — človek umira. Brž oddam kvarte stalnemu članu družbe Kalliopinu in se odpravim domov. Gledam: pred vhodom stoji voziček, konji kmečki, vampasti, prevampasti, dlaka na njih kakor prava klobučina, kočijaž pa sedi iz spoštovanja brez kučme na glavi. No, si mislim, prijatelj, videti je, da tvoja gospoda ne jedó iz zlatih skled... Vi se izvolite smejati, toda povem Vam, mi siromaki moramo vse upoštevati... Ako kočijaž sedi kakor knez pa ne sname kučme in se še celo posmehuje izpod brade in z bičem igra, — tedaj smelo računaj na dva večja bankovca! A tukaj vidim, da stvar ne diši po tem. Vendar si mislim, kaj bi: dolžnost je prva. Pograbim najpotrebnejša zdravila in se odpravim. Verjemite mi, da sem se komaj privlekel. Cesta je bila peklena: potoki, sneg, blato, luže, a tam je zdajci jez predrlo — strašno! Vendar sem se pripeljal. Dvorec majhen, s slamo krit. V oknih luč: najbrž čakajo. Naproti mi pride starka, častitljiva starka v čepici: Rešite jo, pravi, umira. Jaz rečem: Ne izvolite se vznemirjati... Kje je bolnica? — Tu sem izvolite. — Gledam: soba čista, v kotu svetilka, na postelji deklica dvajsetih let v nezavesti. Težko diše in vročina kar puhti iz nje:

— vročica. Tu sta bili tudi drugi dve deklici, sestri, — preplašeni in v solzah. — Glejte, pravijo, včeraj je bila še popolnoma zdrava in je v slast jedla, davi je tožila zastran glave, a zvečer, nenadoma, glejte, v kakšnem stanju je . . . In rekel sem znova: Ne izvolite se vznemirjati, — veste, to je doktorska dolžnost, — in sem se približal bolnici. Puščal sem ji kri, velel nalepiti gorčični obliž in zapisal miksturo. Medtem sem jo pa gledal, gledal, in veste, no, pri Bogu, nisem še videl takega obraza . . . bila je, z eno besedo, krasotica. Kar sočutje me je zgrabilo. Te prijetne poteze, oči . . . Hvala Bogu, umirila se je; pot je izstopil, ona je, kakor da se je zavedela, pogledala krog sebe, se nasmehnila in šla z roko preko obraza . . . Sestri se sklonita k njej in jo vprašata: Kako ti je? — Nič, odgovori, in se obrne . . . Gledam — zaspala je. No, pravim, sedaj je treba bolnico pustiti pri miru. In vsi smo šli po prstih iz sobe; edino hišna je ostala za vsak primer. A v gostinski sobi je bil že samovar na mizi in tudi jamajski rum je tam stal: pri našem opraviilu ne gre brez tega. Podali so mi čaja in me prosili, naj ostanem čez noč pri njih, na kar sem pristal: kam naj bi bil šel tedaj! Starka je venomer zdihovala. »Kaj se bojite?« sem rekel, »ona bo živela, ne izvolite se vznemirjati, a rajši si sami odpočijte: ura je dve.« — Pa me Vi ukažete zbuditi, ako se kaj zgodi? — Ukažem, seveda ukažem. — Starka se je odpravila in tudi deklici sta odšli v svojo sobo; meni so postlali postelj v gostinski sobi. Torej ležem, a čudo, ne morem zaspati. Kaj pa je to! Saj sem se moral menda dovolj utruditi. Moja bolnica mi kar iz glave ne gre. Slednjič nisem več strpel in sem kar vstal; sem si mislil, pojdem in pogledam, kaj dela pacientka. A njena spalnica je bila tik gostinske sobe. Vstanem, odprem potihem vrata, — a srce mi je kar razbijalo. Gledam: hišna spi z odprtimi usti in celo smrči, mrha! a bolnica leži z obrazom proti meni in z rokami od sebe, ubožica! Jaz se ji približam . . .

Kar ona zdajci odpre oči in jih upre vame! ... »Kdo je to? Kdo je to?« — Jaz se zmedem. — Ne ustrašite se, pravim, gospodična, zdravnik sem, prišel sem, da pogledam, kako se počutite. — »Vi ste doktor?« — Doktor, doktor ... Vaša mati je poslala v mesto pome; kri smo Vam puščali, gospodična; izvolite sedaj počivati, a takole čez dva dni Vas, ako Bog dá, postavimo na noge. — »Oh, da, da, doktor, ne dajte, da umrjem ... prosim, prosim.« — Kaj pa govorite, Bog se Vas usmili! — Ali ima spet vročino, si mislim; potipljem žilo: res, vročina. Ona me pogleda, — kar me zdajci prime za roko. — »Povem Vam, zakaj ne bi rada umrla, povem Vam, povem Vam ... sedaj sva sama; samo, prosim, nikomur ... prosim« ... Jaz se sklonim in ona približa svoje ustnice prav k mojemu ušesu, tako da se z lasmi dotika mojega lica, — priznam, da se je meni samemu kar v glavi vrtilo, — in začne šepetati ... Nič ne razumem ... Oh, blede se ji ... Šepetala je in šepetala, pa tako naglo in kakor ne po rusko, nehala, vzdrgetala, spustila glavo na blazino in mi s prstom požugala. — »Pazite torej, doktor, nikomur ...« Za silo sem jo pomiril, dal ji piti, zbudil hišno in šel.

Tu je zdravnik zopet s srditostjo ponjuhal ščepec tobaka in za trenutek odrevenel.

— Vendar, — je nadaljeval: — drugi dan bolnici, proti mojemu pričakovanju, ni odleglo. Mislim sem in mislil in zdajci sklenil, da ostanem, čeprav so me čakali drugi pacienti ... In Vi veste, da teh ne smete zanemarjati: to škoduje praksi. Toda, prvič je bila bolnica res v obupnem stanju, drugič pa sem, treba, da odkrito povem, čutil silno nagnjenje do nje. Poleg tega mi je vsa družina ugajala. Bili so, čeprav neimoviti, vendar — lahko rečem — izredno izobraženi ljudje ... Njih oče je bil učen človek, pisatelj; umrl je sicer v siromaštvu, toda svojim otrokom je vendarle utegnil dati izborna vzgojo; zapustil je tudi mnogo knjig. Ali zaradi tega, ker sem se tako vneto

prizadeval okoli bolnice, ali iz kakega drugega vzroka, ne vem, samo to lahko smelo rečem, da so me v hiši začeli ljubiti kakor svojega... Medtem so postala pota strašna: ves promet je bil takorekoč popolnoma pretrgan; celo zdravila so se iz mesta s težavo dobivala... Bolnica se ni popravljala... Bila je dan za dnem, dan za dnem enaka... Toda glejte, prosim, ... tedaj, gospod... (Zdravnik je pomolčal.) Res, ne vem, kako bi Vam dopovedal... (Ponjuhal je znova ščepèc tobaka, se odhrknil in srknil požirek čaja.) Povem Vam brez ovinkov: bolnica me je... kako bi dejal... oné... vzljubila ali kaj... ali ne, to ne, da bi me vzljubila... sicer pa... res, kako neki, oné... (Zdravnik je povetil glavo in zardel.)

— Ne, — je nadaljeval živahno: — kako vzljubila! Človek mora navsezadnje le poznati svojo vrednost. Deklica je bila izobrazena, bistrourauna, načitana, jaz pa sem celó svojo latinščino, lahko rečem, popolnoma pozabil. Kar se tiče postave (zdravnik se je z nasmehom pogledal) se menda tudi nimam s čim bahati. Toda bedaka me Gospod Bog tudi ni ustvaril: belemu ne pravim, da je črno; nekaj tudi razumem. Tako sem, na primer, prav dobro razumel, da Aleksandra Andrejevna — klicali so jo za Aleksandro Andrejevno — ni čutila ljubezni do mene, temveč, bi rekel, prijateljsko razpoloženje, spoštovanje, ali kaj. Dasi se je morda ona v tem oziru motila, toda pomislite sami, v kakšnem stanju je bila, kaj ne... Sicer pa sem se menda, — je pristavil zdravnik, ki je vse te raztrgane besede izrekel v eni sapi in v očitni zmedenosti: — nekoliko zaletel... Takole nič ne razumete... toda, izvolite, povem Vam vse po vrsti.

Izpil je iz kozarca čaj in začel z bolj umirjenim glasom.

— Tako je, tako, gospod. Moji bolnici se je na slabše obračalo, čimdalje slabše, čimdalje slabše. Vi niste zdravnik, milostivi gospod; Vi ne morete pojmiti, kaj se godi v duši zdravnika, zlasti prve čase,

kadar začanja opazati, da bolezen njega zmaguje. Kam gre samozaupanje! Nenadoma postaneš malo-srčen tako, da se ne da povedati. Kar tako se ti zdi, da si pozabil vse, kar si znal, in da ti bolnik ne zaupa in da so tudi drugi že začeli opazati, da si izgubil prisebnost, in ti neradi razodevajo znake bolezni, te gledajo izpod čela in šušljajo . . . O, to je ostudno! Saj je vendar zdravilo zoper to bolezen, si misliš, samo najti ga je treba. Glej, ali ni to? Poskusiš — ne, to ni! Ne daš zdravilu časa, da učinkuje, kakor je treba . . . Zdaj pograbiš to zdaj ono. Včasih vzameš receptno knjigo . . . tukaj je tisto, si misliš, tukaj! Resnično Vam povem, da jo tu pa tam odpreš na slepo srečo: morda pomore usoda, si misliš . . . Človek pa umira medtem; a kak drug zdravnik bi ga rešil. Potreben je posvet, praviš; jaz ne prevzamem odgovornosti nase. O, kakšen bedak si v takih primerih! A sčasoma se privadiš in vse je dobro. Umrli je človek, — to ni tvoja krivda: ti si pravilno postopal. Ali kar je še mučneje: vidiš slepo zaupanje do tebe, a sam čutiš, da ne moreš pomagati. In natanko tako zaupanje je gojila vsa družina Aleksandre Andrejevne do mene: — še misliti so pozabili, da jim je hči v nevarnosti. Tudi jaz jim s svoje strani zatrjujem, češ, da ni nič hudega, a meni samemu je bridko pri srcu. Da je bila nesreča popolnejša, so postala pota tako strašno slaba, da se je kočijaž vozil po cele dneve po zdravila. Jaz pa se ne ganem iz bolničine sobe, se ne morem odtrgati, pripovedujem ji, vidite, razne smešne zgodbe in kvartam z njo. Vse noči predsedim pri njej. Starka se mi s solzami zahvaljuje, a jaz si mislim: saj nisem vreden tvoje zahvalnosti. Odkrito Vam priznavam — kaj bi zdaj skrival — da sem se v svojo bolnico zaljubil. Tudi Aleksandra Andrejevna se je navezala name: včasih razen mene ne pusti nikogar v sobo. Začne se z menoj razgovarjati, me sprašuje, kje sem se učil, kako živim, kdo so moji sorodniki, h komu hodim? In jaz čutim, da se ne sme

razgovarjati, toda zabraniti ji, takole odločno zabraniti, vidite, — ji ne morem. Včasih se primem za glavo: — kaj delaš, razbojnik? . . . A tu — me prime ona za roko in jo drži, me gleda, dolgo, dolgo gleda, se odvrne, vzdihne in pravi: kako ste Vi dobri! Njene roke so vroče, oči velike, motne. — Da, pravi, Vi ste dober, Vi ste krasen človek, Vi niste, kakor so naši sosledje . . . ne, Vi niste taki . . . Kako da Vas nisem dosihmal poznala! — Aleksandra Andrejevna, upokojite se, pravim . . ., čutim, verjemite mi, da ne vem, s čim sem zaslužil . . . samo upokojite se, za Boga, upokojite se . . . vse bo dobro, ozdraveli bode. — A med tem Vam moram povedati, — je dostavil zdravnik, se nagnil naprej in privihnil obrvi, — da so s sosedi malo občevali zaradi tega, ker jim nižji niso bili enaki, a z bogatimi jim je ponos branil občevati. Povem Vam, da je bila to nenavadno izobražena družina; — in to mi je, veste, tudi laskalo. Samo iz mojih rok je jemala zdravilo . . . Ubožica se dvigne z mojo pomočjo, vzame zdravilo in me pogleda . . . da mi srce kar poskoči. Med tem pa ji je postajalo vedno slabeje in slabeje: umrje, si mislim, na vsak način umrje. Verjemite mi, da bi rajši sam legel v grob, a tukaj so mati, sestre, ki me opazujejo, mi gledajo v oči . . . in zaupanje jim gine. »Kaj? Kako?« — Nič hudega, prosim, nič hudega! — a kako »nič hudega«, ko se mi kar v glavi meša. Tako sedim nekoč ponoči zopet sam poleg bolnice. Hišna sedi tudi tam in smrči na vse kriplje . . . No, nesrečnemu dekletu ne moreš zameriti, tudi ona je bila utrujena. Aleksandra Andrejevna se je ves večer prav slabo počutila, vročina jo je mučila. Prav do polnoči se je prevračala; slednjič je kakor zaspala; vsaj ne premika se, leži. V kotu gori lučka pred sveto podobo. Jaz sedim s sklonjeno glavo in tudi dremljem. Zdajci se, kakor bi me kdo pod rebra sunil, obrnem . . . Moj Bog, oče nebeški! Aleksandra Andrejevna me s strmečimi očmi gleda . . . ustnice so ji odprte, lica ji kar gorijo. — Kaj

Vam je? — »Doktor, kaj ne, da umrjem?« — Bog varuj! — »Ne, doktor, ne, prosim, ne govorite mi, da bom živela... ne govorite... ako bi vedeli... poslušajte, za Boga, ne skrivajte mi mojega stanja!« — in tako hitro diše. — »Ako bom vedela za gotovo, da moram umreti... tedaj Vam povem vse, vse!« — Aleksandra Andrejevna, prosim Vas! — »Poslušajte, saj nisem ni malo spala, že davno Vas gledam... za Boga... verjamem Vam, Vi ste dober človek, Vi ste pošten človek, rotim Vas pri vsem, kar je svetega — povejte mi resnico! Ko bi vedeli, kako je to zame važno... Doktor, za Boga, povejte mi, ali sem v nevarnosti?« — Kaj naj Vam povem, Aleksandra Andrejevna, prosim Vas! — »Za Boga, rotim Vas!« — Ne morem Vam prikriti, Aleksandra Andrejevna, — Vi ste res v nevarnosti, toda Bog je milostiv... — »Umrjem, umrjem...« — In ona se je kakor razveselila, obraz se ji je razjasnil, a jaz sem se ustrašil. — »Le ne bojte se, ne bojte se, mene smrt ni malo ne plaši.« Zdajci se je dvignila in oprla na komolec. — »Sedaj... no, sedaj Vam lahko povem, da sem Vam iz dna duše hvaležna, da ste dober, pošten človek, da Vas ljubim...« — Jaz jo gledam kakor nor; bridko mi je bilo, veste... — »Ali slišite, jaz Vas ljubim...« — Aleksandra Andrejevna, s čim sem to zaslužil! — »Ne, ne, ne, Vi me ne razumete... ti me ne razumeš...« Zdajci iztegne roke, me prime za glavo in me poljubi... Verjemite mi, da toliko da nisem zakričal... Vrgel sem se na kolena in skril glavo v zglavje. Ona molči; njeni prsti mi drgetajo v laseh; slišim, da se joka. Začel sem jo tolažiti, uverjati... res da ne vem, kaj vse sem govoril. — Dekle zbudite, Aleksandra Andrejevna, sem rekel... zahvaljujem Vas... verjemite mi... umirite se. — »Dovolj, dovolj,« je trdila ona. »Bog z njimi vsemi; naj se le zbude, naj le pridejo — nič ne de: saj umrjem... Pa tudi ti — česa se bojiš, česa te je strah? Glavo pokonci... Ali Vi me morda ne lju-

bite, morda sem se zmotila . . . v tem primeru mi oprostite.« — Aleksandra Andrejevna, kaj pa govorite? . . . Jaz Vas ljubim, Aleksandra Andrejevna. — Pogledala mi je naravnost v oči in razprostrla roke. — »Torej objemi me . . .« Odkrito Vam povem: ne razumem, kako da nisem to noč prišel ob pamet. Čutil sem, da se moja bolnica ugonablja, videl, da ni docela pri zavesti, razumel tudi, da če ne bi menila, da je blizu smrti, — ne bi mislila name, kajti, recite, kar hočete, bridko je človeku umirati z dvajsetimi leti, ne da bi bil koga ljubil: in to je tisto, kar jo je mučilo, zato se je iz obupa mene oklenila. Ali razumete sedaj? Ona me ne izpusti iz svojih rok. — Prizanesite mi, Aleksandra Andrejevna, in tudi sebe čuvajte, pravim. — »Čemu,« reče, »zakaj bi se čuvala? Saj moram vendar umreti . . .« To je neprestano ponavljala. — »Glejte, če bi vedela, da ostanem živa in postanem spet dostojna gospodična, bi me bilo sram, res, kar sram . . . tako pa, kaj?« — Pa kdo Vam je rekel, da umrjete? — Eh, ne, nehaj, mene ne prevariš, ti ne znaš lagati, kar poglej se.« — Vi boste živeli, Aleksandra Andrejevna, jaz Vas izlečim, in poprosiva Vašo mater blagoslova . . . združila se bova z vezmi in bova srečna. — »Ne, ne, saj sem dobila besedo od Vas, da moram umreti . . . ti si mi obetal . . . ti si mi rekel . . .« — Bridko mi je bilo, iz mnogih vzrokov bridko. In pomislite, kakšne malenkosti se včasih pripetijo: človeku se zdi, da ni nič, a je hudo. Pade ji v glavo, da me vpraša, kako je moje ime, namreč ne rodbinsko, temveč krstno. In nesreča je hotela, da mi je ime Trifon. Da, gospod, da: Trifon, Trifon Ivanovič. V hiši so me vsi klicali za doktorja. Kaj sem hotel? Pravim: Trifon, gospodična. Nakremžila je oči, zmajala z glavo in zašepetala nekaj po francosko, — oh, pa nekaj nič dobrega, in se potem zasmejala, a tudi ne lepo. In takole sem skoraj vso noč prebil pri njej. Proti jutru sem odšel kakor omočen; šel sem zopet k njej v sobo že podnevi, po čaju. Moj Bog,

moj Bog! Ni je bilo mogoče spoznati: lepše ljudi devajo v krsto. Pri svoji časti Vam prisegam, da ne razumem sedaj, kratko in malo ne razumem, kako sem to izkušnjo prestal. Tri dni in tri noči se je še mučila moja bolnica . . . in kakšne noči! Kaj mi je vse govorila! . . . Poslednjo noč, predstavite si, sedim poleg nje in prosim obenem Boga, vzemi jo, pravim, čim prej k sebi in mene tudi . . . Nenadoma pade — starka — mati v sobo . . . Že prejšnji večer sem ji bil povedal, namreč materi, češ, da je malo upanja, da je slabo in da bi ne bilo nápak poslati po svečenika. Brž ko jo bolnica zagleda, pravi: »No, dobro, da si prišla . . . poglej naju, midva se ljubiva, midva sva si dala besedo.« — »Kaj pravi, doktor, kaj pravi?« Jaz prebledim. — Blede se ji, — pravim, — vročina . . . — A ona nato: »Beži, beži, pravkar si vse kaj drugega govoril in prstan si od mene prejel . . . Kaj se potvarjaš? Moja mati je dobra, ona nama oprostí, ona razume; a jaz umiram — meni se ni za kaj legati; daj mi roko« . . . Jaz poskočim in zbežim. Star-ka je seveda vse ugenila.

— Vendar Vas ne bom dolgo mučil, tudi meni samemu je, odkrito povedano, mučno spominjati se na vse to. Moja bolnica je drugi dan končala. Bog ji dal nebesa! — je pristavil zdravnik naglo in z vzdihom. — Pred smrtjo je prosila svoje ljudi, naj gredo ven in naj puste mene samega z njo. — »Oprostite mi,« je rekla, »morebiti, da sem kriva pred Vami . . . bolezen . . . toda verjemite mi, da nisem nikogar bolj ljubila od Vas . . . ne pozabite me . . . hranite moj prstan . . .«

Zdravnik se je obrnil proč; prijel sem ga za roko.

— Eh, — je rekel: — dajva, govoriva o čem drugem, ali hočete pohlevno preferanso? Veste, nam se ni treba vdajati takim vzvišenim čuvstvom. Zdravnik kakor jaz naj misli samo na to, da otroci ne bodo kričali, in da žena ne bo zmerjala. Po tistem času

sem namreč, kakor se pravi, stopil v zakonski stan . . .
Seveda . . . Vzel sem trgovsko hčer, sedem tisoč je
imela dote. Ime ji je Akulina, ime, kakor nalašč za
Trifona. Povedati Vam moram, da je baba hudobna,
a dobro, da ves dan spi . . . Kaj pa preferansa? . . .

Sedla sva k preferansi po kopejki. Trifon Ivanič
me je obigral za dva rublja in pol — in odšel pozno,
jako zadovoljen s svojo zmago.

MOJ SOSED RADILOV

Jeseni se držijo sloke večkrat v starih lipovih vrtovih. Takih vrtov je pri nas, v Orlovski guberniji, dovolj veliko. Naši pradedi so pri izbiranju mesta za prebivališče na vsak način odmenjali dve desetini dobre zemlje za sadovnjak z lipovimi drevoredi. Čez petdeset, največ sedemdeset let so te domačije, »plemiška gnezda«, polagoma izginjala s površja zemlje. Hiše so trohnele ali pa so jih prodajali za odvoz, zidana gospodarska poslopja so se spreminjala v kupe razvalin, jabolane so se sušile in šle za drva, ograje in plotovi so razpadali. Edino lipe so kakor prej rasle v vsej svoji krasoti in še sedaj, obkoljene z izoranimi polji, oznanjajo našemu lahkomiselnemu rodu o »davno umrlih očetih in bratih«. Taka stara lipa — je prekrasno drevo . . . Njej prizanaša celo neusmiljena sekira ruskega kmeta. Njen list je nežen, mogočne veje so se široko razrasle na vse strani in večna senca je pod njimi.

Nekoč, ko sva postopala z Jermolajem po polju za jerebicami, zagledam na strani zapuščen vrt in zavijem tja. Komaj stopim v mejo, že se sloka s šumom dvigne iz grma; ustrelim in v tistem trenutku se nekaj korakov od mene razlegne krik: preplašen obraz mlade deklice je pogledal izza drevja in se takoj skrila. Jermolaj je pritekkel k meni: — »Kaj streljate tukaj; tukaj živi graščak.«

Nisem mu še utegnil odgovoriti, pes ni še utegnil s plemenito vzvišenostjo prinesiti mi ubite ptice, ko so se že začuli nagli koraki in človek velike postave, z brki, je stopil iz goščave in se z nejevoljnim obrazom ustavil pred menoj. Opravičil sem se, kakor sem se mogel, se predstavil in mu ponudil ptico, ki sem jo ustrelil na njegovem posestvu.

— Dobro, — mi je rekel smeje se: — sprejemem

Vašo divjačino, toda samo s pogojem, da ostanete pri nas na obedu.

Priznati moram, da nisem bil preveč vesel njegovega predloga, toda odreči ni bilo mogoče.

— Jaz sem tukajšnji posestnik in Vaš sosed, Radilov; morda ste že slišali o meni, — je nadaljeval moj novi znanec: — danes je nedelja in obed bo torej pri meni, kakor se spodobi, sicer Vas ne bi povabil.

Odgovoril sem, kakor se odgovarja v takih primerih, in šel za njim. Nedavno počiščena steza naju je kmalu privedla iz lipovega gaja; prišla sva na zelenjadni vrt. Med starimi jablanami in razraslimi grmi kosmulje so se svetlikale okrogle, bledozelene zelnate glave; hmelj se je v viticah ovijal okoli visokih natičev; iz gred so tikoma štrleli temnorjavi proti, prepreženi z usehlím grahom; velike, ploščate buče so se kakor valjale po tleh; kumare so rumenele izpod zaprašenih, oglatih listov; vzdolž plotu se je majala visoka kopriva; na dveh ali treh mestih so v kupih rastli: tatarski kovačnik,¹ bezeg in šipek — ostanki prejšnjih »cvetličnih gred«. Poleg nevelike močilnice,² napolnjene z rdečkasto, sluzasto vodo, se je videl vodnjak, obkoljen z lužicami. Race so marljivo čopotale in brodile po teh lužicah; po vsem telesu drgetajoč pes je mežurkajoč grizel kost na jasi; prav tam je marogasta krava leno mulila travo in zdaj pa zdaj vrgla rep na suhi hrbet. Stezica je zavila v stran. Iz za debelih vrb in brez nas je gledal star, siv dvorec z deščeno streho in vegastim predvežjem. Radilov se je ustavil.

— Sicer pa, — je rekel dobrodušno in mi gledal naravnost v obraz: — sem se sedaj premislil; morebiti Vas nikakor ni volja, da me obiščete, — v takem primeru . . .

¹ *Lonicera tatarica*.

² Močilnica ali godišče je jama, v kateri namakajo koprivo, kadar jo godijo.

Nisem mu dal izgovoriti in ga prepričal, da mi bo, nasprotno, jako prijetno, obedovati pri njem.

— No, kakor veste.

Šla sva v hišo. Mlad sluga v dolgem kaftanu iz modrega debelega sukna nama je prišel na predvežje naproti. Radilov mu je takoj ukazal, naj prinese Jermolaju žganja, in moj lovec se je spoštljivo priklonil hrbtu velikodušnega darovavca. Iz prednje sobe, oblepjene z raznimi pisanimi slikami in obvešene s kletkami, sva prišla v neveliko sobo — v kabinet Radilova. Odložil sem svojo lovsko opremo in postavil puško v kot, sluga v dolgi suknji pa me je skrbno očistil.

— No, pojdiva sedaj v gostinsko sobo, — je rekel prijazno Radilov, — da Vas seznanim s svojo materjo.

Šel sem za njim. V gostinski sobi je na srednjem divanu sedela starka nevelike rasti, v cimetasti obleki in beli čepici, z dobrodušnim, suhljatim obrazom ter plahim in žalostnim pogledom.

— Mati, tukaj ti priporočam našega soseda N.

Starka se je nekoliko dvignila in se mi poklonila, ne da bi izpustila iz suhljatih rok debelo volno ročno torbico, podobno vreči.

— Je že dolgo, odkar ste prišli v naše kraje? — je vprašala s slabotnim, tihim glasom, mežikaje z očmi.

— Ne, gospa, ni dolgo.

— Ali nameravate dolgo ostati tukaj?

— Mislim, do zime.

Starka je umolknila.

— A to je, — je poprijel Radilov in pokazal na visokega in suhega človeka, ki ga jaz pri vstopu v gostinsko sobo nisem bil opazil, — to je Fedor Mihejič . . . No, Fedja, pokaži gostu svojo umetnost. Kaj si se skrtil v kot?

Fedor Mihejič je takoj vstal s stola, vzela z okna borne gosli, prijel lok, a ne na koncu, kakor se mora,

ampak na sredi, naslonil gosli na prsi, zaprl oči in se spustil v ples, zapel pesemco in cigal po strunah. Na videz mu je bilo sedemdeset let; dolga nankingova suknja je žalostno mahedrala na njegovih suhih in koščenih udih. Pri plesu je zdaj junaško potresal, zdaj kakor bi omedleval, zmajeval s svojo malo, plešasto glavico, iztezal žilasti vrat, cepetal z nogami na mestu in zdaj pa zdaj z očividnim trudom pripogibal kolena. Iz brezzobih ust mu je prihajal onemogel glas. Radilov je najbrž po izrazu mojega lica ugenil, da mi Fedjeva »umetnost« ne napravlja velike zabave.

— No, dobro, starina, dovolj, — je rekel, — zdaj lahko greš in se nagradiš.

Fedor Mihejič je takoj položil gosli na okno, se poklonil najprej meni kot gostu, potem starki, potem Radilovu in odšel.

— Ta je bil veleposestnik, — je nadaljeval moj novi prijatelj, — in še bogat. a je obubožal — in sedaj živi pri meni . . . A svoje dni je štel za prvega vražjaka v guberniji; dvema možema je ženi odpeljal, pevce vzdrževal, sam pel in plesal mojstrsko . . . Toda ne ukažete li požirek žganja? Obed je namreč že na mizi.

Mlada deklica, ista, ki sem jo mimogrede videl na vrtu, je prišla v sobo.

— A, glejte, tu je tudi Olja! — je pripomnil Radilov in lahko obrnil glavo, — prosim, da jo ljubite, in ste ji naklonjeni . . . No, pojdimo obedovat.

Šli smo v obednico in sedli. Medtem, ko smo šli iz gostinske sobe in sedali, je Fedor Mihejič, ki so mu začele od »nagrade« oči sijati in mu je nos pordel, pel: »Zmage grom naj se razlega!« Njemu so posebej pogrnili v kotu, na majhni mizici, brez prtiča. Nesrečni starec se ni mogel pohvaliti s snažnostjo in zato so ga stalno držali v neki oddaljenosti od družbe. Pokrižal se je, vzdihnil in začel jesti kakor volk. Obed dejansko ni bil slab in kot nedeljski ni

minil brez tresoče se hladetine in španskih zavitkov. Za mizo je začel Radilov, ki je deset let služil v armadnem pehotnem polku in hodil v Turčijo, pripovedovati; poslušal sem ga z zanimanjem in skrivaj opazoval Olgo. Ona ni bila posebno lepa; toda odločni in mirni izraz njenega obličja, njeno široko, belo čelo, njeni gosti lasje in zlasti njene nevelike, toda razumne, jasne in žive sive oči bi bile tudi vsakega drugega zavzele na mojem mestu. Ona je, dejal bi, pozorno sledila vsaki besedi Radilova; ne soudeležba, temveč strastna pozornost se je odražala na njenem obličju. Radilov bi bil po letih lahko njen oče; rekal ji je »ti«, toda jaz sem takoj ugenil, da ni njegova hči. V razgovoru je omenil svojo pokojno ženo — »njena sestra«, je pristavil in pokazal na Olgo. Ta je brž pordela in povescila oči. Radilov je pomolčal in premenil razgovor. Starka ves čas obeda ni izpregovorila besede, sama ni skoraj jedla in tudi mene ni silila. Njene črte so odražale neko tesnobno in brezupno pričakovanje, tisto starčevsko togo, od katere se gledavcu tako mučno krči srce. Konec obeda je Fedor Mihejič že skoraj začel »slaviti« gospodarja in gosta, toda Radilov se je ozrl name in ga poprosil, naj molči; starec je potegnil z roko preko ustnic, pomežiknil z očmi, se poklonil in zopet sedel, toda že prav na konec stola. Po obedu sva šla z Radilovim v njegov kabinet.

Pri ljudeh, ki jih močno in neprestano zajemlje ista misel in ista strast, je opaziti nekaj skupnega, neka podobnost v občevanju, kakor bi bile sicer različne njih lastnosti, sposobnosti, položaj v svetu in vzgoja. Bolj ko sem opazoval Radilova, bolj se mi je zdelo, da pripada številu takih ljudi. Govoril je o gospodarstvu, o letini, o košnji, o vojni, o okrajnih zdrabih in bližnjih volitvah, govoril brez prisiljenosti, celo z zanimanjem, toda nenadoma je vzdihnil in se spustil v naslanjač kakor človek, izmučen od težkega dela, in si potegnil z roko po obrazu. Vsa nje-

gova dobra in topla duša je bila videti prežeta in prenasičena z enim samim čuvstvom. Meni se je že to čudno zdelo, da nisem mogel v njem odkriti strasti ne do jedi, ne do pijače, ne do kurskih slavcev, ne do božjastnih golobov, ne do ruskega slovstva, ne do kljusačev, ne do ogrskih sukenj, ne do kvart in biljarda, ne do plesnih večerov, ne do voženj v gubernijska in stolna mesta, ne do papirnic in tovarn za pesni sladkor, ne do pobarvanih vrtnih senčnic, ne do čaja, ne do docela izprijenih priprežnih konj, niti ne do debelih kočijažev, prepasanih prav pod pazduho, do tistih krasnih kočijažev, katerim, Bog vedi zakaj, od vsakega giba vratu oči križem pogledajo in se izbuljijo. »Kakšen vlastelin pa je to vendar!« sem si mislil. Pri vsem tem pa se on nikakor ni delal mračnega in s svojo usodo nezadovoljnega človeka. Narobe! Od njega je kar vela neizbirčna dobrohotnost, ugodljivost in skoraj žaljiva pripravljenost, zblizati se z vsakomer, ki mu pride naproti in navprek. Res je, človek je hkrati tudi čutil, da se on ne more z nikomer sprijateljiti in dejansko zblizati, in sicer zato ne, ker on drugih ljudi sploh ne potrebuje, to pa zaradi tega, ker je vse njegovo življenje prešlo za čas v notranjost. Opazujé Radilova, si ga nikakor nisem mogel predstaviti srečnega ne sedaj ne kdajkoli. Lep tudi ni bil; toda v njegovem pogledu, nasmehu, v vsem njegovem bistvu se je skrivalo nekaj nenavadno mikavnega, — res, vprav skrivalo. Tako, se zdi, bi ga človek najrajši bolje spoznal in ga vzljubil. Res je, včasih se je iz njega oglašal vlastelin in stepnjak; a vendar je bil sijajen človek.

Že sva bila začela razpravljati o novem okrajnem voditelju plemstva, kar se od vrat začuje Olgin glas: »Čaj je pripravljen.« Šla sva v gostinsko sobo. Fedor Mihejič je kakor prej sedel v svojem kotu med oknom in vrati in skromno spravlil noge pod stol. Mati Radilova je pletla nogavico. Skozi odprta

okna je velo po jesenskem hladu in po vonju jabolk. Olga je marljivo nalivala čaj. Sedaj sem jo opazoval z večjim zanimanjem kakor pri obedu. Govorila je jako malo, kakor sploh vsa podeželska dekleta, toda pri njej vsaj nisem opazil želje, povedati kaj lepega, obenem z mučnim občutkom praznote in nemoči; ona ni vzdihala kakor od prebitka nepopisnih občutkov, ni obračala oči pod čelo in se ni sanjavo in nedoločno nasmihala. Gledala je mirno in ravnodušno kakor človek, ki se oddihuje od velike sreče ali od velikega vznemirjenja. Njena hoja, njene kretnje so bile odločne in svobodne. Ona mi je jako ugajala.

Z Radilovim sva se zopet razgovorila. Ne pomnim več, na kak način sva prišla do znane opomnje, kako se večkrat najneznatnejše stvari bolj dojmijo ljudi, kakor najvažnejše.

— Da, — je izpregovoril Radilov; — to sem poskusil na sebi. Saj veste, da sem bil oženjen. Ne dolgo . . . tri leta; žena mi je umrla na porodu. Mislil sem, da je ne preživim; bil sem strašno žalosten, ubit, toda jokati nisem mogel — hodil sem kakor brez uma. Njo so, kakor je treba, oblekli in položili na mizo — prav v tej sobi. Prišel je svečenik, prišli so cerkovniki in začeli peti, moliti in kaditi s kadilom; jaz sem se priklanjal do tal, a da bi bil vsaj solzico potočil! Srce mi je bilo kakor okamenelo in glava tudi, — ves sem bil otrdél. Tako je minil prvi dan. Ali verjamete, da sem ponoči celo zaspal? Drugo jutro sem šel k ženi — bilo je poleti — sonce jo je obsevalo od nog do glave, in kako svetlo! Zdajci zagledam . . . (Tu se je Radilov nehote zdrznil.) Kaj mislite? Eno oko ni bilo popolnoma zaprto in po tem očesu je lezla muha . . . Padel sem kakor snop in ko sem se zavedel, sem začel jokati, jokati, da se nisem mogel utolažiti . . .

Radilov je umolknil. Pogledal sem njega, potem Olgo . . . Na večno ne bom pozabil izraza njenega li-

ca. Starka je položila nogavico na kolena, vzela iz torbice robec in si skrivaj otrla solzo. Fedor Mihejič se je hipoma dvignil, zgrabil svoje gosli in s hripavim in divjim glasom zapel pesem. Najbrž nas je želel razveseliti; toda mi vsi smo se zdrznili pri njegovem prvem zvoku in Radilov ga je prosil, naj neha.

— Sicer pa, — je nadaljeval, — kar je bilo, je bilo; prošlega ne vrneš in slednjič . . . se na tem svetu še vse dobro obrne, kakor se mi zdi, da je rekel Voltaire, — je naglo dostavil.

— Da, — sem odvrnil jaz, — vsekakor. Pri tem je mogoče prenesti vsako nesrečo in ni tako gnusnega položaja, iz katerega bi se človek ne mogel izkopati.

— Mislite? — je pripomnil Radilov. — A kaj, morebiti imate Vi prav. Spominjam se, kako je bilo, ko sem v Turčiji ležal napol mrtev v bolnici: imel sem gnilo vročico. No, s prostorom se nismo mogli pohvaliti, se razume, vojska je vojska, — še za tega hvala Bogu! Zdajci pripeljejo še bolnike k nam, — kam bi jih položili? Zdravnik bega sem, bega tja, — ni prostora. Pa pride do mene in vpraša ranocelnika: »Ali je živ?« Ta odvrne: »Davi je bil živ.« Zdravnik se nagne in posluša: dišem. Ni strpel prijatelj. »Kakšna neumna narava,« je rekel, »saj ta človek umrje, na vsak način umrje, a še zmerom hropi in vleče ter samo prostor jemlje in drugim napoto dela!« No, sem si mislil, slabo zate, Mihajlo Mihajlič . . . A nate, ozdravel sem in živim še zdaj, kakor izvolite videti. Potemtakem imate Vi prav.

— V vsakem primeru imam prav, — sem odgovoril, — ako bi Vi tudi umrli, bi kljub temu prišli iz svojega gnusnega položaja.

— Kajpada, se razume, — je dodal in krepko udaril z roko po mizi. — Treba se je samo odločiti . . . Kaj ima človek od gnusnega položaja? . . . Čemu oklevati, odlašati . . .

Olga je naglo vstala in odšla na vrt.

»Alo, Fedja, plesno pesem!« — je vzkliknil Radilov.

Fedja je skočil na noge, šel po sobi s tistim gizdalinskim, posebnim korakom, s katerim stopa znana »koza« okoli ukročenega medveda in zapel: »Kak u naših u vorót . . .«

Pred hišo se je začulo drdranje lahke kočije in čez nekoliko trenutkov je stopil v sobo starec visoke postave, plečat in krepak, svobodnik Ovsjanikov . . . Toda Ovsjanikov je tako znamenita in originalna oseba, da z dovoljenjem čitatelja izpregovorimo o njem v drugem odstavku. A sedaj dostavljam o sebi le to, da sva se z Jermolajem drugi dan ob svitanju odpravila na lov, a z lova domov, — da sem se čez en teden zopet oglasil pri Radilovu, toda nisem dobil ne njega ne Olge doma, a čez dva tedna sem izvedel, da je nenadoma izginil, zapustil mater in se s svojo svakinjo nekam odpeljal. Vsa gubernija se je razburila in začela govoriti o tem dogodku, in jaz sem šele tedaj končno razumel izraz Olginega lica ob pripovedovanju Radilova. Takrat ni odražalo le sočutja: plamtelo je tudi od ljubosumnosti.

Pred svojim odhodom s kmetov sem posetil starko Radilovo. Dobil sem jo v gostinski sobi; igrala je s Fedorom Mihejičem duraka.

— Ali imate kak glas o svojem sinu? — sem jo vprašal nazadnje.

Starka je zajokala. Jaz je pa nisem več izpraševal o Radilovu.

SVOBODNIK OVSJANIKOV

Predstavite si, dragi čitatelji, človeka sedemdesetih let, polnega, visokega, z obrazom, spominjajočim nekoliko na obraz Krilova, z jasnim in razumnim pogledom pod štrčečimi obrvmi, z dostojanstvenim vedenjem, umerjeno besedo in počasno hojo: to je Ovsjanikov. Nosil je ohlapno modro suknjo z dolgimi rokavi, zapeto do vratú, svilen lilast robec za vratom, bleščeče usvetljene škornje s čopi ter bil sploh na videz podoben premožnemu kupcu. Imel je prekrasne, mehke in bele roke; med razgovorom se je večkrat prijemal za gumbe svoje suknje. Ovsjanikov me je s svojo dostojanstvenostjo, nepremičnostjo, razboritostjo in lenobo, s svojo iskrenostjo in trmo spominjal na stare ruske bojarje dopetrovskih časov... Ferjaz¹ bi se mu podala. To je bil eden poslednjih ljudi stare dobe. Vsi sosedge so ga nenavadno čislali in si šteli v čast, poznati se z njim. Njegovi sodrugi, svobodniki, toliko da ga niso oboževali, se mu že od daleč odkrivali in se ponašali z njim. Splošno rečeno, je pri nas še danes težko razločiti svobodnjaka od kmeta; njegovo gospodarstvo težko če ni slabše od kmečkega, teleta mu ne pridejo iz ajde,² konji so komaj živi, vprega vrvena. Ovsjanikov je bil izjema iz splošnega pravila, dasi ni slul za bogatina. Živel je s svojo ženo sam v udobni, čisti hišici, imel malo služabništva, oblačil svoje ljudi po rusko in jih nazival delavce. Ti so njemu tudi zemljo orali. On se tudi ni izdajal za plemiča, se ni delal vlastelina, se ni nikdar, kakor se pravi »izpozabil«, ni sedal na prvo povabilo in ob vstopu novega gosta

¹ Dolga suknja iz tafta, baržuna ali sukna z dolgimi rokavi, brez ovratnika in stanú, ki se je nosila pod vrhnjo suknjo.

² t. j.: živini nima kaj pokladati razen ajdovice, ki je najslabša slama in prav ničvredna krma.

je prav gotovo vstal z mesta, toda s takim dostojanstvom, s tako vzvišeno vljudnostjo, da se mu je novi gost nehote klanjal še niže. Ovsjanikov se ni držal starih običajev iz praznoverja (njegova duša je bila dovolj svobodna), pač pa iz navade. Tako, na primer, ni maral ekipaž na vzmeteh, ker se mu niso zdele dovolj udobne, in se je vozil ali z lahko kočijo, ali pa z majhnim, čednim vozičkom z usnjato blazino ter sam ravnal svojega rejenega kostanjevega dirkača. (Držal je samo kostanjevce.) Kočijaž, mlad, rdečeličen dečko, ostrižen na skobko,¹ v višnjekastem armjaku in nizki ovčji kučmi, prepasan z jermenom, je spoštljivo sedel poleg njega. Ovsjanikov je hodil po obedu vedno spat, ob sobotah se je kopal, bral je samo duhovne knjige (pri čemer je resno natikal svoje okrogle srebrne naočnike), ter vstajal in legal zgodaj. Vendar si je bril brado in nosil lase po nemško. Goste je sprejemal vedno prijazno in radovoljno, a se jim ni klanjal do pasa, si ni dajal sile opravlja z njimi in ni jim ponujal vsake sušene in soljene jedi. »Žena!« je rekel počasi, ne da bi vstal z mesta, in lahko obrnil k njej glavo, »prinesi gospodi kaj, da se posladkajo.« Imel je za greh, prodajati žito — božji dar, in v štiridesetem letu, ob splošni lakoti in strašni druginji, je razdal okoliškimi vlastelinom in kmetom vso svojo zalogo in ti so mu naslednje leto hvaležno plačali svoj dolg v blagu. K Ovsjanikovu so se večkrat zatekali sosedge s prošnjo, da jim razsodi in jih spravi, in skoraj vedno so se pokorili njegovim odločbi in poslušali njegov svet. Mnogi so si po njegovi dobroti za stalno uredili meje . . . Toda po dveh ali treh sporih z vlastelinkami je izjavil, da odklanja vsako posredovanje med osebami ženskega spola. Trpeti ni mogel naglosti, razburljive vihravosti, babjih marenj in »ničemurnosti«. Nekoč mu je začela

¹ Oklepaj. Ostrižen v (na) skobko: Lasje se od temena na vse strani razčesejo in pristrižejo: na čelu ravno, potem pa na obeh straneh nad ušesi v podobi oklepajev, ki se zadaj stikata.

hiša goreti. Delavec je na vso moč pritekkel k njemu in vpil: »Gori, gori!« — »No, kaj pa kričiš?« je rekel mirno Ovsjanikov: — »daj mi kučmo in štekljačo . . .« Konje je rad sam učil voziti. Nekoč je isker bitjuk¹ zdirjal z njim navzdol k jarku. »No, nehaj, nehaj, žrebiček mladoletni, če ne, se ubiješ,« mu je dobrodušno pripomnil Ovsjanikov in trenutek nato že zletel v jarek obenem z dirkalnim kolesljem, dečkom, ki je sedel zadaj, in s konjem. K sreči je ležalo v jarku na kupe peska. Pobil se ni nihče, samo bitjuk si je izvinil nogo. — »No, vidiš,« je nadaljeval z mirnim glasom Ovsjanikov in se pobiral s tal: »saj sem ti pravil!« Tudi ženo si je poiskal po sebi. Tatjana Iljinična Ovsjanikova je bila ženska visoke postave, resna in molčeča, večno zavezana v cimetasto svileno ruto. Od nje je vel hlad, dasi se ne le nihče ni pritoževal radi njene strogosti, marveč so jo, nasprotno, mnogi siromaki imenovali mater in dobrotnico. Pravilne črte njenega obličja, velike temne oči in tenke ustnice so še sedaj pričale o nekdanji znameniti krasoti njeni. Otrok Ovsjanikov ni imel.

Kakor je čitatelju že znano, sem se seznanil z njim pri Radilovu in šel čez dva dni k njemu. Dobil sem ga doma. Sedel je v velikem usnjatem naslanjaču in bral »Življenje svetnikov«. Siva mačka mu je predla na plečih. Sprejel me je po svoji navadi prijazno in vzvišeno. Začela sva se pogovarjati.

— Povejte mi, Luka Petrovič, po pravici, — sem rekel med drugim: — kaj ne, da je bilo prej, v Vaših časih, bolje?

— Nekaj je bilo res bolje, Vam rečem, — je odvrnil Ovsjanikov: — mirneje smo živeli, več zadovoljnosti je bilo, res . . . A vendar je sedaj bolje, a Vašim otrokom bo še bolje, ako Bog da.

¹ Bitjuki ali z Bitjuka se nazivajo posebne pasme konji, ki so se razmnožili v Voroneški guberniji okoli znanega »Hrebovega« (bivše žrebčarne grofice Orlove.) — Op. pis.

— Jaz pa sem pričakoval, Luka Petrovič, da mi začnete stare čase hvaliti.

— Ne, starih časov nimam za kaj posebno hvaliti. Tako ste Vi, da povem primer, graščak sedaj, prav tak graščak, kakor je bil Vaš pokojni ded, a take oblasti nimate več! Pa tudi Vi sami niste tak človek. Nas sicer tudi sedaj druga gospoda pestijo, toda brez tega se očitvidno ne dá prebiti. Premelje se — morda bo moka. Ne, sedaj ne bom več videl, česar sem se v mladosti nagledal.

— Česa, na primer?

— No, da Vam, na primer, zopet povem o Vašem dedu. Oblasten človek je bil! Nam je krivico delal. Saj morda poznate — pa kako ne bi poznali svoje zemlje — tisti klin, ki gre od Čeplogina do Malinina? . . . Sedaj imate oves na njem . . . No, ta klin je naš, — ves, kakor je, naš. Vaš ded nam ga je vzel; prijahal je, pokazal z roko in rekel: »To je moja last,« — in se ga je polastil. Moj pokojni oče (Bog mu daj nebesa!), je bil pošten človek, a nagle jeze tudi — pa kdo rad zgubi svoje imetje? — in je pri sodišču prošnjo vložil. Toda edini on, drugi niso prišli, so se — zbali. Pa so Vašemu dedu sporočili, češ, Peter Ovsjanikov se pritožuje zoper Vas, ker ste mu izvolili baje zemljo vzeti . . . Vaš ded je takoj poslal svojega višjega lovca Bauša s poveljem k nam . . . Pa so zgrabili mojega očeta in ga vlekli na Vaše posestvo. Takrat sem bil še prav majhen in sem bos tekel za njim. In kaj se je zgodilo? . . . Pripeljali so ga k Vaši hiši in ga pod okni pretepli. A Vaš ded je stal na balkonu in gledal; in Vaša babica je sedela pod oknom in tudi gledala. Moj oče je kričal: »Matuška, Marja Vasiljevna, branite me, varujte me vsaj Vi!« A ona je samo venomer vstajala in pogledovala. In je moj oče moral dati besedo, da odstopi od zemlje in so mu še veleli zahvaliti se, da so živega izpustili. Tako je zemlja ostala Vam. Le pojdite in vprašajte svoje kmete, kako se imenuje ta zemlja.

»Batine« se imenuje, ker je bila z batinami odvezeta. Torej vidite, zato mi, mali ljudje, ne moremo žalovati po starem redu.

Nisem vedel, kaj naj Ovsjanikovu odgovorim, in se mu nisem upal pogledati v obraz.

— Pa še drug sosed se je vgnezdil tiste čase pri nas, — Komov, Stepan Niktopolionič. Mojega očeta je skoraj docela izdelal: ne s pranjem, ampak z likanjem. Bil je pijanec in je rad gostil. In kadar se je napil in rekel po francosko: »se bon« in se obližnil — takrat so bili vsi križi dol! Pošiljal je k vsem sosedom vabit. Trojke so stale pri njem kar pripravljene; a če nisi šel, — je takoj kar sam prihrumel . . . In kako čuden človek je bil! Kadar je bil trezen, se ni lagal; a kadar se je napil — je začel pripovedovati, da ima v Petrogradu tri hiše na Fontanki: eno rdečo z enim dimnikom, drugo — rumeno z dvema dimnikoma, a tretjo — modro brez dimnikov, — in tri sinove (a še oženjen ni bil): enega pri pehoti, drugega pri konjici, a tretji je zasebnik . . . In je pravil, da v vsaki njegovi hiši živi po en sin, da hodijo k starejšemu admiralu, k drugemu generalu, a k mlajšemu sami Angleži! In je vstal in rekel: »Na zdravje mojega najstarejšega sina, on mi je najspoštljivejši!« — in se razjokal. A gorje, ako se je začel kdo brniti! »Ustrelim ga!« je rekel, »in še pokopati ga ne dovolim! . . .« Nato je skočil na noge in zakričal: »Pleši, narod božji, sebi v veselje in meni v zabavo!« No, in ti pleši, pa če umrješ, samo pleši! Svoja súžna dekleta je popolnoma izmučil. Včasih so vso noč do jutra v zboru pele in katera je više poprijela z glasom, ta je dobila nagrado. A ko so začele postajati trudne, — je položil glavo na roke in žalost ga je obšla: »Oh, jaz, sirota sirotna! Vsi me zapuščajo, golobčka!« Takoj so konjuhi dekleta spet zdramili. Moj oče se mu je bil celò prikupil: kaj je hotel storiti? In toliko da ni mojega očeta v grob spravil, in bi ga tudi gotovo bil, a je, hvala Bogu, sam umrl:

v pijanosti, veste, je padel z golobnjaka... Torej vidite, kakšne prijazne sosede smo imeli!

— Kako so se časi izpremenili! — sem pripomnil.

— Da, da, — je potrdil Ovsjanikov. — No, tudi to se mora reči, da so plemiči v starih časih razkošneje živeli. Nikar da govorim o dostojanstvenikih: v Moskvi sem se jih nagledal. Pravijo, da so se sedaj tudi tam preživeli.

— Vi ste bili v Moskvi?

— Bil, davno, jako davno. Sedaj mi je že čez tri in sedemdeset let, a v Moskvo sem šel s šestnajstim letom.

Ovsjanikov je vzdihnil.

— Koga pa ste tam videli?

— Mnogo dostojanstvenikov sem videl — in vsak jih je videl. Živeli so javno, sijajno in občudovanja vredno. Samo pokojnega grofa Alekseja Grigorjeviča Orlova-Česmenskega ni dosegel nihče. Alekseja Grigorjeviča sem videl večkrat: moj stric je služil pri njem za dvornega upravitelja. Grof je izvolil živeti pri kaluških vratih, na Sábolovki. To je bil velmož! Takega vedenja in takega milostljivega pozdrava si niti predstavljati niti dopovedati ne moreš. Že sama postava, koliko je bila vredna, moč, pogled! Dokler ga ne poznaš, ne greš k njemu — bojiš se, res, kar strah te je; a ko prideš — kakor bi te sončece pogrelo in ves se razvedriš. Vsakega človeka je pustil do sebe in do vsega je imel veselje. Na dirkališču je sam brzdal konje in z vsakim tekmoval; in nikdar ni nikogar prehitel takoj, ne žalil in ne zmerjal, šele prav na koncu ga je prevozil; in kako prijazen je bil — nasprotnika je potolažil in mu konja pohvalil. Držal si je golobe-prekucevače prve vrste. Včasih je šel na dvorišče, sedel v naslanjač in ukazal golobe dvigniti; a krog in krog po strehah so čakali ljudje s puškami na kragulje. Grofu postavijo k nogam velik srebrn umivalnik z vodo, on pa opa-

zuje v vodi golobe. Na stotine ubožcev in beračev je živelo od njegovega kruha... in koliko denarja je razdal! A kadar se je razsrdil, je bilo, kakor bi grom udaril. Mnogo strahu, a plakati ni bilo za kaj: pogledaš — se že spet smeje. Dá gostijo — vso Moskvo opije!... In kako je bil razumen! Saj je Turka pobil. Rad se je tudi boril. K njemu so vozili korenjake iz Tule, iz Harkova, iz Tambova, od povsod. Kogar je premagal, ga je nagradil, a kadar je kdo njega premagal, ga je obsul z darovi in poljubil na usta... Drugi pot je, ko sem bil v Moskvi, priredil tako pasjo gonjo, kakršne v Rusiji še ni bilo: povabil je namreč lovce vsega carstva k sebi v goste, določil dan in dal tri mesece časa. In so se zbrali. Pripeljali so psov, slug v lovski obleki — no, za celo vojsko, prav res, za celo vojsko. Najprej so se pogostili, kakor se spodobi, potem pa so šli iz mesta. Ljudi je privrelo kakor listja in trave!... In kaj mislite?... Baš Vašega deda psica je izmed vseh najdlje skočila.

— Ali ne Milovidka? — sem vprašal.

— Milovidka, Milovidka... Tedaj ga začne grof prositi, češ, prodaj mi svojo psico, zahtevaj, kar hočeš. — »Ne, grof,« je rekel, »nisem trgovec, še nepotrebne cape ne prodam, toda iz spoštovanja sem pripravljen odstopiti magari svojo ženo, samo ne Milovidke... Rajši izročim samega sebe v robstvo.« A Aleksej Grigorjevič ga je pohvalil: »To mi je všeč,« je rekel. In Vaš ded jo je v kočiji nazaj pripeljal. A ko je Milovidka umrla, jo je na vrtu z godbo pokopal — psico pokopal — in postavil kamen z napisom nad psico.

— No, vidite, Aleksej Grigorjevič ni nikomur krivice delal, — sem pripomnil.

— To je zmerom tako: kdor sam plitvo plava, se tudi zadeva.

— Kakšen človek pa je bil ta Bauš? — sem vprašal po kratkem molčanju.

— Kako pa, da ste o Milovidki slišali, o Baušu

pa ne? . . . To je bil glavni lovec in nadzornik psov pri Vašem dedu. Vaš ded ga ni nič manj ljubil kakor Milovidko. Bil je drzovit človek in naj mu je Vaš ded ukazal karkoli, je na mah izpolnil, — magari na nož zlezal. In kadar je naganjal pse, je les kar — ječal. A kdaj je hipoma postal trmast, zlezal s konja in legel . . . In brž ko psi niso več čuli njegovega glasu, je bilo — konec vsega! Pustili so svežo sled in niso za vse na svetu več gonili. Jej, ali se je Vaš ded razjezil! »Naj ne živim, ako ne obesim tega lenuha! Narobe obrnem antikrista! Peté mu skozi grlo potegnem, lopovu!« A končalo se je s tem, da je poslal poizvedovat, kaj bi rad, zakaj več ne goni. In Bauš je v takih primerih navadno zahteval žganja, ga izpil, vstal in začel zopet vpiti, da je bilo veselje.

— Videti je, da Vi ljubite lov, Luka Petrovič.

— Ljubil bi ga . . . to je res, a ne — sedaj: sedaj je moja doba minila, — a v mladih letih . . . Toda veste, to za nas ni primerno zaradi stanu. Našemu človeku se ne spodobi plemiče posnemati. Res je, da se tudi iz našega stanu kak pijanec in negodnik prištuli gospodi . . . a kaj ima od tega! . . . Samo sramoto si dela. Dajo mu slabega, spotikljivega konja, mu mečejo venomer kučmo na tla, z lovskim bičem opletajo po njem, kakor češ da po konju, a on naj se venomer smeje in druge spravlja v smeh. Ne, Vam rečem: čim nižji je stan, tem strože se mora človek držati, če ne, se takoj umaže.

— Da, — je nadaljeval Ovsjanikov z vzdihljajem: — mnogo vode je steklo, odkar živim na svetu: prišli so drugi časi. Posebno pri plemičih vidim veliko izpremembo. Mali vlastelini so bili vsi — ali nekaj časa v službi, ali pa ne prebivajo več v svojem kraju; a kar je večjih — jih še spoznati ni mogoče. Nagledal sem se jih, namreč večjih, pri razmejevanju. In reči Vam moram, da se kar srce raduje, ko jih človek opazuje: kako so prijazni in vljudni. Le to je, kar se mi čudno zdi: Vseh znanosti so se učili (go-

vore skladno, da se človeku kar srce topi), a svojega pravega posla ne razumejo, celo lastne koristi ne čutijo. Njihov podanik, oskrbnik, jih uvija, kakor hoče, liki trto. Saj morda poznate Koroleva, Aleksandra Vladimiroviča, — v čem on ni plemič? Lep je, bogat je, na »niverzah« se je menda učil, v tujini je bil, govori gladko, skromno in nam vsem roke stiska. Ga poznate? . . . No, torej poslušajte. Na povabilo posrednika, Nikifora Iljiča, smo se prejšnjo nedeljo sešli v Berezovki. In nam pravi posrednik, Nikifor Iljič: »Gospoda, treba se je razmejiti; to je sramota, da je naš okrog za vsemi drugimi zaostal; lotimo se dela!« In smo se ga lotili. Začelo se je razgovarjanje, pričkanje, kakor je navada; naš poverjenik se je začel ponašati. Toda prvi je začel prepir Ovcinnikov Porfirij . . . In zakaj se je prepiral ta človek? . . . Saj sam nima niti pedi zemlje: ravnal je po naročilu svojega brata. »Ne,« je kričal, »mene ne boste ukanili! Ne, niste na pravega naleteli! Načrte sem! Zemlje-merca mi dajte, Kristusovega izdajavca mi dajte sem!« — »Pa kakšna je prav za prav Vaša zahteva?« — »Mar mislite, da sem norec?! Kaj mislite, da Vam kar precej razodenem svojo zahtevo? . . . Ne, načrte dajte sem, — pa je!« In on sam tolče po načrtih. Marfo Dimitrijevo je smrtno razžalil. Ta je kričala: »Kako si upate sramotiti moj ugled?« — »Vašega ugleda,« je rekel, »še svoji rjavi kobili ne privoščim!« — Toliko da so ga z madejro potolažili. Ko so njega umirili, — so se drugi uprli. Dragi moj Aleksander Vladimirovič Korolev pa je sedel v kotu, grizel bun-ko na svoji palici in samo z glavo majal. Sram me je bilo, ni mi bilo mogoče zdržati in najrajši bi bil ven ušel. Češ, kaj naj si človek misli o nas? Kar vstane moj Aleksander Vladimirovič in videti mu je, da hoče govoriti. Posrednik se zgane in pravi: »Gospo-da, Aleksander Vladimirovič želi govoriti.« In ne morem, da ne bi plemičev pohvalil: vsi so takoj umolkneli. No, in Aleksander Vladimirovič je začel

in dejal, da smo očitno pozabili, zakaj smo se zbrali; čeprav je razmejevanje nesporno lastnikom koristno, toda zakaj je bilo prav za prav uvedeno? — Zato da bi bilo kmetu laglje, da bi mu bilo priličneje delati in davščine odrajtovati. A tako sedaj sam svoje zemlje ne pozna in neredkokdaj hodi po pet vrst daleč orat — in ga ni mogoče terjati. Potem je rekel Aleksander Vladimirovič, da je za graščaka greh, ako se ne briga za blagostanje kmetov, da so slednjič, ako se zdravo pomisli, njihove koristi in naše koristi eno in isto: ako je njim dobro, je tudi nam dobro, ako je njim slabo, je tudi nam slabo . . . in da je greh in nepremišljeno, če bi se radi malenkosti ne sporazumeli . . . In je govoril, govoril . . . in še kako govoril! Kar presunilo je človeka . . . Plemiči so vsi nosove povesili. Še jaz sam bi se bil, prav gotovo, kmalu zjokal. Po pravici rečeno: v starih knjigah ni takih besedi . . . In s čim se je končalo? On sam je bil tisti, ki ni hotel odstopiti štirih desetih mahovja. Rekel je: »To močvirje bom s svojimi ljudmi izsušil in postavil na njem tovarno za suknò z vsemi izpopolnitvami. To mesto sem si,« je rekel, »že izbral; kar se tega tiče, sem že vse preudaril . . .« Pa ko bi bilo to vsaj res! A je bilo samo zato, ker je bil sosed Aleksandra Vladimiroviča, Karasitov Anton, preskop, da bi bil Korolevskemu oskrbniku plačal sto rubljev v asignacijah. Tako smo se razšli, ne da bi bili kaj opravili. A Aleksander Vladimirovič še danes meni, da ima prav, in venomer govori o suknarni, samo osuševanja močvirja se ne loti

— Kako pa on gospodari na svojem posestvu?

— Same nove stvari uvaja. Kmetje ga ne hvajajo, — a kdo bi te poslušal. Dobro dela Aleksander Vladimirovič.

— Kako pa to, Luka Petrovič? Sem mislil, da se držite starih navad?

— Jaz? — to je druga stvar. Saj nisem ne plemič in ne veleposestnik. Kakšno je moje gospodar-

stvo? ... A drugače tudi ne znam. Trudim se, da postopam pravično in po zakonu, in to je zame dovolj! Mlada gospoda ne ljubijo starega reda: jaz jih hvalim za to ... Čas je, da postanejo ljudje razumnejši. Samo to je, kar je gorjé: mlada gospoda si preveč izmišljajo. S kmetom postopajo kakor z lutko: obračajo jo, obračajo, polomijo in se ne zmenijo več zanjo. In tako dobi oskrbnik, podanik, ali pa upravitelj iz domačih Nemcev spet kmeta v kremplje. Pa da bi vsaj eden teh mladih gospodov zgled podal, pokazal, češ, takole je treba gospodariti! ... Kako se bo to končalo? Ali res umrjem, ne da bi videl nov red? ... Kdo bi si mislil? Staro je umrlo, a mlado se ne rodi!

Nisem vedel, kaj bi Ovsjaniku odgovoril. On se je ozrl, se primeknil nekoliko bliže k meni in nadaljeval polglasno:

— Ali ste kaj slišali o Vasiliju Nikolajiču Ljubzvonovu?

— Ne, nisem slišal.

— Razložite mi, prosim, kakšne čudne stvari so to. Meni kar v glavo ne gredo. Njegovi kmetje so mi nekaj pripovedovali, a jaz njihovega govorjenja ne razumem. On je, kakor veste, mlad človek in je nedavno dobil dediščino po materi. Pa se pripelje domov na dedino. Kmetje so se zbrali, da se nazijajo svojega gospodarja. Pride k njim Vasilij Nikolajič. Kmetje ga gledajo — kakšen čudež je to! Gospod hodi v plišastih hlačah kakor kočijaž, a obul je škornje z obšivi; oblekel je rdečo srajco in kaftan je bil tudi kočijaški; pustil si je brado, a na glavi je imel tako čudno čepico in obraz tako čuden, — kakor da ni ne pijan ne trezen, a tudi ni čisto pri zavesti. »Zdravo, otroci,« jim reče, »Bog Vam daj srečo!« Kmetje se mu klanjajo do pasu, — toda molčé: strah jih je postalo, veste. Tudi on se kakor boji. In jim začne govoriti: »Jaz sem Rus,« pravi, »in Vi ste Rusi; jaz ljubim vse, kar je rusko ... ruska mi je duša in tudi

kri je ruska...« A kar nenadoma zapove: »No, otroci, pa mi zapojte kako rusko narodno posem!« Kmetom so se jela kolena tresti; kar glave so izgubili. Neki predrznik je že skoraj zapel, a je brž počenil na tla in se skrila za druge... In glejte, čemu se mora človek čuditi: saj so bili pri nas tudi taki veleposestniki, blaznosmeli gospodje, rekóvni razuzdanci, res, ki so se oblačili skoraj kakor kočijaži in sami plesali, na kitaro igrali, peli in pili s svojimi služabniki in s kmeti pirovali; ali tale Vasilij Nikolajič je kakor sramežljiva devica: samo knjige čita, ali piše, če ne, pa deklamira na glas zahvalne pesmi, ne govori z nikomer, se ogiblje ljudi in neprestano po vrtu hodi, kakor da se dolgočasi ali pa toguje. Prejšnji oskrbnik je bil prve čase ves prestrašen. Pred prihodom Vasilija Nikolajiča je obletal vse kmečke dvore in se vsem klanjal, — očitno je mačka čutila, čigavo meso je snedla! In kmetje so se nadejali in si mislili: »Se motiš, bratec! — Te bodo že na odgovor poklicali, dragi moj! Se boš že naplesal, oderuh ti taki!...« A mesto tega se je zgodilo — kako bi Vam povedal? — sam Bog vedi, kaj se je zgodilo! Vasilij Nikolajič ga pokliče k sebi in mu reče: »Bodi mi pravičen, ne gnjavi nikogar, — slišiš?« — a pri tem sam zardeva in nekako, veste, hitro diše. Toda od takrat ga ni več klical k sebi! Na lastni dedini živi kakor tujec. No, in oskrbnik se je oddehnil; a kmetje se Vasiliju Nikolajiču ne upajo približati: se bojé. In vidite, kaj je zopet vredno, da se človek čudi: gospod se jim še klanja in jih prijazno gleda, — a kmete od straha kar trebuhi bolé. Kakšne čudne stvari so to, očka, povejte mi!... Ali sem postal bedast, matór ali ka-li, — jaz tega ne razumem.

Odgovoril sem Ovsjanikovu, da je najbrž gospod Ljubozvonov bolan.

— Kako bolan! Zmerom je bolj debel in obraz mu je, Bog ga previdi, tako širok, čeprav je mlad... Sicer pa, Bog ve! (In Ovsjanikov je globoko vzdihnil.)

— No, pustiva plemiče, — sem začel: — kaj mi pa poveste o slobodnikih, Luka Petrovič?

— Ne, samo tega me oprostite, — je naglo rekel: — res... saj bi Vam povedal... toda kaj! (Ovsjanikov je mahnil z roko.) Dejmo rajši čaj piti... Kmetje smo, pravi kmetje; a sicer, da po pravici povem, kaj pa naj bomo drugega?

Umolknil je. Prinesli so čaj. Tatjana Iljinična je vstala s svojega mesta in sedla nekoliko bliže k nama. Ta večer je nekajkrat brez šuma šla iz sobe in se prav tako tiho vrnila. V sobi je zavladal molk. Ovsjanikov je resno in počasi pil čašo za čašo.

— Mitja je bil danes pri nas, — je polglasno pripomnila Tatjana Iljinična.

Ovsjanikov je nabral čelo.

— Kaj bi rad?

— Prišel je prosit oproščenja.

Ovsjanikov je zmajal z glavo.

— No, recite mi, — je nadaljeval in se obrnil k meni, — kaj naj storim s sorodniki? Odpovedati se jim ni mogoče... Vidite, in tudi mene je Bog obdaroval z nečakom. Dečko ima glavo, bister dečko je, o tem ni dvoma; učil se je dobro, samo kaj prida ni pričakovati od njega. Bil je v državni službi — pustil je službo, češ, da ni mogel napredovati... Mar je on plemič? Še plemičev ne povzdignejo takoj za generale. No, in sedaj živi brez dela... A to bi še kako šlo, — toda vrgel se je med zdrabarje! Kmetom prošnje sestavlja, poročila piše, vaškim sodnikom daje navodila, zemljemerce razkrinkuje, po krčmah se vlačí, z meščani in hišnimi hlapci po gostiščih občuje. Ali je odtod daleč do pomanjkanja? Pa so mu že policijski komisarji in načelniki večkrat zagrozili. Toda on zna k sreči šale uganjati: spravi jih v smeh, potem jim jo pa zagode... Toda dovolj! Ali ne sedi pri tebi v shrambici? — je pristavil in se obrnil k ženi: — saj te poznam: ti si tako usmiljena, — pa mu zaščito daješ.

Tatjana Iljinična je povabila oči, se nasmehnila in zardela.

— No, saj sem rekel, — je nadaljeval Ovsjanikov. — Oh, ti razvadnica! No, veli mu, naj pride, — naj pa bo, radi dragega gosta oprostim tepcu . . . No, reci mu, reci . . .

Tatjana Iljinična je šla k vratom in poklicala: »Mitja!«

Mitja, dečko osem in dvajsetih let, visok, vitek in kodrast, je prišel v sobo in, ko je zagledal mene, obstal pri vratih. Obleka na njem je bila nemška, toda že nenaravno velike gube na plečih so očito dokazovale, da jo je krojil ne le ruski, temveč rusijski krojač.¹

— No, le bliže, le bliže, — je rekel starec, — kaj se sramuješ? Tetki se zahvali: odpuščam . . . Vam ga priporočam, očka, — je rekel in pokazal na Mitjo: — čeprav mi je pravi nečak, ga nikakor ne uženem. Zdaj je zadnji čas! (Midva sva se drug drugemu poklonila.) No, govori, kaj si tam skuhal? Zakaj se pritožujejo nate, povej.

Mitju se očitno ni hotelo izjavljati in opravičevati vpričo mene.

— Pozneje, ljubi stric, — je zamrmral.

— Ne, ne pozneje, temveč sedaj, — je nadaljeval starec. — Vem, da te je vpričo gospoda graščaka sram: tem bolje, — pokori se! Izvoli, le izvoli govoriti . . . Mi poslušamo.

— Meni se ni treba nič sramovati, — je živahno začel Mitja in stresel z glavo. — Izvolite sami razsoditi, stric. Pridejo k meni reštilovski svobodniki in pravijo: Pomagaj, prijatelj. — Kaj pa je? — No, tole: naše žitne kašče so v redu, da bolje ne morejo biti. Nenadoma pride k nam uradnik, češ da ima ukaz, pregledati kašče. Pregleda jih in pravi: Vaše kašče so v neredu, važni nedostatki, dolžan sem na-

¹ t. j.: krojač, ki kroji še prav po starem.

čelstvu poročati. — Pa kakšni nedostatki? — To že jaz vem, je rekel... Mi smo se že skoraj zbrali in sklenili, da se izkažemo uradniku hvaležne, kakor se spodobi, — toda starec Prohorič je to preprečil; rekel je: Takole jih samo razlakomnimo. Zakaj, prav za prav? Ali za nas ni sodišča? ... Mi smo starca res poslušali, a uradnik se je ujezil, vložil pritožbo in napisal poročilo. No, sedaj nas kličejo na odgovor. — Pa so res Vaše kašče v redu? sem vprašal. — Bog vidi, da so v redu, tudi zakonita količina žita je v njih... — No, pravim, potem se Vam ni treba nič bati, in sem jim napisal pisanje... A še ni gotovo, v čigavo korist se bo rešilo... A da so se Vam zaradi tega pritožili name, — je umevno: vsakemu je svoja srajca najbližja.

— Vsakomur, a tebi očitno ne, je rekel starec polglasno. — A kakšne spletke imaš tam s šutomolovskimi kmeti?

— Kako pa to veste?

— Tako, vem.

— Tudi tukaj imam jaz prav, — kar izvolite sami razsoditi. Šutomolovskim kmetom je sosed Bezpandin štiri desetine zemlje izoral. Zemlja je moja, pravi. Šutomolovci so na obroku, njih vlastelin je odpotoval v inozemstvo — kdo naj se potegne zanje, sami povejte. A njihova zemlja je nesporna, podaniška od pamtiveka. No, in so prišli k meni, rekoč: Napiši prošnjo. Pa sem jo napisal. A Bezpandin je to izvedel in začel groziti: »Temu Mitju,« je rekel, »bom zadnje cepete izpulil, ali mu pa glavo s pleč snamem...« Bomo videli, kako jo sname, do sedaj je še cela.

— No, ne bahaj se, tvoji glavi lahko še huda prede, — je rekel starec, — saj si prišel docela ob pamet!

— Kaj pa, stric, ali mi niste Vi sami izvolili govoriti...

— Vem, vem, kaj mi poveš, — mu je segel Ov-

sjanikov v besedo: — vse res: pravično mora živeti človek in bližnjemu je dolžan pomagati. Včasih mu celo samega sebe ne sme biti žal . . . Ali mar ti delaš vedno tako? Ali te ne vodijo po krčmah, ka-li? Ali te ne napajajo, se ti ne klanjajo: češ, Dimitrij Aleksejič, batjuška, pomagaj, se ti že hvaležne izkažemo, — in ti srebrnega ali pa višnjevega pod suktnjo stisnejo v roko? A? Ali ni tako? Povej, če ni tako!

— Res je, v tem sem kriv, — je odgovoril Mitja in povsili glavo; — toda od siromakov ne jemljem nič in proti vesti ne ravnam.

— Sedaj ne jemlješ, a kadar ti pojde samemu slabo — boš jemal. Proti vesti ne delaš . . . eh, ti! Bržkone se zmerom za same svetnike poteguješ! . . . A Borka Perehodova si pozabil? . . . Kdo se je zanj trudil? Kdo ga je štítil, a?

— Perehodov je po svoji krivdi trpel, to je res . . .

— Državni denar je porabil . . . To ni seveda nič!

— Toda, stric, predočite si: pomanjkanje, družina . . .

— Pomanjkanje, pomanjkanje . . . Pijanec je, togotnež — to je!

— Piti je začel od žalosti, — je pripomnil Mitja s tišjim glasom.

— Od žalosti! No, pomagal bi mu, ako imaš tako goreče srce, pa ne še sam s pijanim človekom posedal po krčmah. Da on lepo govori, — lejte si, kakšno čudo!

— On je najboljši človek . . .

— Pri tebi so vsi dobri . . . Kaj pa, — je nadaljeval Ovsjanikov in se obrnil k ženi, — ali ste mu poslali . . . no, tja, saj veš . . .

Tatjana Iljinična je prikimala z glavo.

— Kam si se bil pa te dni zgubil? — je začel zopet stavec.

— V mestu sem bil.

— Kaj ne, si pa že spet samo biljard igral, čaj pil, na kitaro brenkal, po uradih letal, po zadnjih sobah prošnje sestavljal in se s trgovskimi sinčki postavljaj! Je bilo tako? . . . Povej!

— Skoraj da je bilo tako, — je z nasmehom rekel Mitja. — Oh, da! Kmalu bi bil pozabil. Funtikov, Anton Parfenič, Vas za v nedeljo vabi k obedu.

— Ne pojdem k temu vampežu. Ribo dá najzanikarnejšo in rabi pokvarjeno maslo. Bog z njim za zmerom!

— Tudi Fedosjo Mihajlovno sem srečal.

— Kakšno Fedosjo?

— Vlastelina Garpenčenka, tistega, ki je kupil Mikulino na dražbi. Fedosja je iz Mikulina. Živela je kot šivilja v Moskvi na obroku in je obrok točno plačala, sto dva in osemdeset rubljev in pol na leto . . . In razume svojo stvar: v Moskvi je dobivala lepa naročila. A sedaj jo je Garpenčenko izbrisal in jo drži tako, službe ji pa ne določi. Pripravljena je tudi, da se odkupi, in je že gospodu rekla, toda on ji odločitve ne sporoči. Vi, stric, ste s tem Garpenčekom znani, — ali mu ne morete reči besedice . . . Fedosja dá zase dobro odkupnino.

— Ali iz tvojega denarja? Kaj? No, no, dobro, mu že porečem. Samo ne vem, — je nadaljeval starec z nejevoljnim obrazom, — ta Garpenčenko je, Bog mi odpusti, oderuh: menice kupuje, denar na obresti posoja, posestva na dražbah pridobiva . . . In kdo ga je v naše kraje privlekel? Oh, ti prihajači! Od njega ne izveš izlepa nič, — sicer pa bomo videli.

— Potrudite se, stric.

— Dobro, se potrudim. Samo pazi mi, pazi! No, no, ne opravičuj se . . . Bog s teboj, Bog s teboj! . . . Samo pazi za naprej, sicer, za Boga, Mitja, ti bo slaba predla, — propadeš, za Boga . . . Jaz te ne bom zmerom iz vode vlačil . . . jaz sam nisem mogočen človek. No, pojdi sedaj, z Bogom.

Mitja je odšel. Tatjana Iljinična se je odpravila za njim.

— Napoji ga s čajem, mehkužnica, — je Ovsjanikov zavpil za njo. — Ni neumen fant, — je nadaljeval, — in dobro srce ima, samo bojim se zanj . . . Sicer pa oprostite, da smo Vas tako dolgo z malenkostmi dolgočasili.

Vrata iz prednje sobe so se odprla. Vstopil je majhen, precej sivolas človek v baržunasti suknji.

— O, Franc Ivanič! — je vzkliknil Ovsjanikov, — pozdravljeni, kako se Vam kaj godi?

Dovolite, dragi čitatelji, da Vas seznanim s tem gospodom.

Franc Ivanič Lejeune, moj sosed in orlovski vlastelin, ni kar na čisto navaden način dosegel častnega stanu ruskega plemiča. Rodil se je v Orleansu od francoskih roditeljev in je obenem z Napoleonom odšel na zavojevanje Rusije, in sicer kot bobnar. Spočetka je šlo vse kakor po maslu in naš Francoz je prišel s povzdignjeno glavo v Moskvo. Toda na povratnem potu pade ubogi m-r Lejeune napol zmrzel in brez bobna, smolenskim kmetom v roke. Smolenski kmetje ga zapro čez noč v prazno valjalnico za sukno, a drugo jutro ga privedejo k prebitemu ledu poleg nasipa in začno bobnarja »de la grrrrande armée«¹ prositi, naj jim izkaže čast, to je, naj smukne pod led. M-r ni mogel pristati na njihov predlog in je od svoje strani začel v francoskem jeziku rotiti smolenske kmete, naj ga pustijo v Orleans. »Tam, messieurs,«² je govoril, »mi živi mati, une tendre mère.«³ Toda kmetje so mu, najbrž zbog neznanja zemljepisne lege orleanskega mesta, še nadalje predlagali podvodno potovanje nizdol po toku vijugaste rečice Gniloterke in ga že začeli izpodba-

¹ Velika vojska.

² Gospodje.

³ Nežna mati.

dati z lahnimi sunki v vratna in hrbtna vretenca, kar se nenadoma, v nepopisno radost Lejeuna, razlegne glas zvončka in na nasip se pripeljejo ogromne sani s preživo pisano preprogo na pretirano vzvišenem zadku, zaprežene s trojko svetlorjavih vjatskih konj. V saneh je sedel debel in rdeč graščak v volčjem kožuhu.

— Kaj pa delate tam? — je vprašal kmete.

— Francoza utapljamo, očka.

— A! — je odvrnil ravnodušno in se odvrnil.

— Monsieur, monsieur!¹ — je zakričal siromak.

— A, a! — je z očitkom izpregovoril volčji kožuh, — z dvanajstimi jeziki je šel nad Rusijo, Moskvo je zažgal, prekleti, križ z Ivana Velikega snel, a sedaj — musje, musje! sedaj pa še rep stiska med noge. Kakršno delo, tako plačilo . . . Naprej, Filka!

Konji so potegnili.

— Sicer pa, stoj! — je dostavil graščak. — Ej, ti musje, ali razumeš muziko?

— Sauvez-moi, sauvez-moi, mon bon monsieur!² — je ponavljal Lejeune.

— To ti je narodič! Še po rusko ne zna nihče izmed njih! Mjuzik, mjuzik, savé mjuzik vu? Savé? No, govori vendar! Komprené? Savé mjuzik vu? Na fortepiano žué savé?³

Lejeune je slednjič razumel, kaj bi graščak rad, in je prikimal z glavo, da.

— Oui, monsieur, oui, oui, je suis musicien, je joue tous les instruments possibles! Oui, monsieur . . . Sauvez-moi, monsieur!⁴

— No, zahvali Boga! — je odvrnil graščak. — Otroci, izpustite ga; nate dvajsetico za žganje.

¹ Gospod, gospod!

² Rešite me, rešite me, moj dobri gospod!

³ Muziko, muziko, znate muziko? Znate? . . . Razumete? znate muziko: Na fortepiano znate igrati?

⁴ Da, gospod, da, da, jaz sem muzik, igram vse mogoče instrumente! Da, gospod . . . Rešite me, gospod!

— Bog povrni, očka, Bog povrni. Izvolite, vzemite ga!

Lejeuna so posadili v sani. Od sreče je lovil sapo, plakal, tresel se, klanjal, zahvaljeval graščaka, kočijaža in kmete. Na sebi je imel samo zelen jopič z rožnatimi trakovi, a mraz je pritiskal, da je vse škripalo. Graščak je molče gledal njegove posinele in odrevenele ude, zavil nesrečnika v svoj kožuh in ga pripeljal domov. Vsa služinčad je priletela skupaj. Francoza so hitro ogreli, napasli in oblekli. Graščak ga je peljal k svojim hčeram.

— No, otroci, — je rekel, — učitelj je najden. Zmerom ste me naganjali: Izuči nas godbe in francoskega jezika. Nate Francoza, tudi na fortepjan igra... No, musjé — je nadaljeval in kazal na boren fortepianček, ki ga je bil pred petimi leti kupil od Žida, ki je sicer trgoval s kolinsko vodo, — pokaži nam svojo umetnost: Žué!¹

Lejeune je s tesnobnim srcem sedel na stol: odkar je bil živ, se še ni doteknil fortepiana.

— Žué no, žué no! — je ponavljjal graščak.

Obupno je udaril siromak po tipkah kakor po bobnu in zaigral, kakor je padlo... »Kar mislil sem,« je pripovedoval potem, »da me moj rešitelj prime za vrat in vrže iz hiše.« Toda v skrajno začudenje neprostovoljnega improvizatorja ga je graščak čez nekaj časa zadovoljno potrepal po rami. — »Dobro, dobro,« je rekel, »že vidim, da znaš. Sedaj pojdi in se oddehni.«

Čez dva tedna se je preselil Lejeune od tega graščaka k drugemu, bogatemu in izobraženemu človeku, se mu zbog svoje vesele in krotke naravi prikupil, se oženil z njegovo rejenko, stopil v službo, postal plemič, omožil svojo hčer z orlovskim vlastelinom Lobizanjevim, bivšim dragoncem in pesnikom in se tudi sam preselil v Orel.

¹ Igrajte!

No, in prav ta Lejeune, ali, kakor ga sedaj imenujejo, Franc Ivanič, je v pričo mene stopil v sobo Ovsjanika, s katerim je bil v prijateljskih odnosjih.

Toda morda se je čitatelj že naveličal sedeti z mano pri svobodniku Ovsjaniku in zato rajši zgovorno umolknem.

VII LGOV

— Pojdiva v Lgov, — mi je rekel nekoč čitateljem že znani Jermolaj: — tam si nastreljava dovolj rac.

Dasi za pravega lovca divja raca ne predstavlja nič posebno mikavnega, toda ker ni bilo medtem druge divjačine (bilo je v začetku septembra, sloke še niso priletavale, a letati po polju za jerebicami sem se naveličal), sem poslušal svojega lovca in se odpravil v Lgov.

Lgov je veliko stepno selo z jako staro, zidano cerkvijo z eno kupolo ter z dvema mlinoma na močvirnati rečici Rositi. Ta rečica se pet vrst od Lgova izpreminja v širok ribnik, ki je ob kraju in tu pa tam na sredi porastel z gostim trstjem, po orlovsko — z majerom. Na tem ribniku, v zalivih ali zavetnih krajih med trstjem, se je izlegla in živela brezštevila množina rac vseh mogočih vrst: navadnih malih in velikih divjih rac, ostvarjev,¹ regljic,² potapljavk in drugih. Nevelike jate se venomer preletavajo in letajo nad vodo, toda ob strelu se dvignejo taki oblaki, da se lovec nehote prime z eno roko za kučmo in zateglo reče: fe-e-ej! Z Jermolajem sva bila že šla vzdolž ribnika, toda prvič se previdna ptica, raca, prav pri bregu ne drži, in drugič, četudi se je kakšna zaostala in neizkušena regljica izpostavila najinim strelom in izgubila življenje, je najina psa iz gostega majera nista mogla dobiti. Ne glede na najplemenitejše samozatajevanje nista mogla ne plavati ne stopati po dnu, pač pa sta si zastonj rezala svoja dragocena nosova ob ostro robovje trstja.

¹ *Anas acuta.*

² *Anas querquedula.*

— Ne, — je rekel slednjič Jermolaj, — tako ne gre: treba je dobiti čoln . . . Pojdiva nazaj v Lgov.

Šla sva. Komaj sva stopila nekaj korakov, že nama priteče izza košate vrbe naproti dovolj siroten ptičar, za njim pa se pojavi človek srednje postave, v višnjevi, silno ogoljeni suknji, v rumenkastem telovniku in sivosinjih hlačah, na hitrico potisnjenih v luknjaste škornje, z rdečim robcem za vratom in enocevno puško na plečih. Medtem ko sta se najina psa po običajnem, njih vrsti lastnem, kitajskem ceremonialu obvohala z njima novo osebnostjo, ki se je očitvidno bala, stiskala rep, pokladala ušesa nazaj in se naglo obračala z vsem telesom, ne zgibajoč kolen in kažoč zobe, se nama je neznanec približal in nenavadno vljudno priklonil. Na videz mu je bilo kakih dvajset let. Njegovi dolgi, temnoplavi lasje, močno prepojeni s kvasom, so v nepremičnih pramenih štrleli od njega, nevelike rjave oči so prijazno mežikale, — ves obraz, kakor radi zobobola obvezan s črnim robcem, se je prijazno smejal.

— Dovolite, da se Vam predstavim, — je začel z mehkim in prikupnim glasom, jaz sem tukajšnji lovec Vladimir . . . Čul sem o Vašem prihodu in ko sem izvedel, da ste se izvolili odpraviti na breg našega ribnika, sem sklenil ponuditi Vam, ako Vam ne bo zoprno, svojo pomoč.

Lovec Vladimir je govoril natanko tako, kakor kak mlad podeželski igralec, ki igra vloge prvih ljubimcev. Bil sem zadovoljen z njegovim predlogom in nisva še prišla do Lgova, sem že poznal njegovo povest. Bil je osvobojen gosposki služabnik; v nežni mladosti se je učil godbe, potem je služil za sobarja, znal pisati in brati, prebiral, kolikor sem mogel spoznati, neke knjižure in je živel sedaj, kakor živijo mnogi v Rusiji, brez groša gotovine, brez stalnega opravila, skoraj bi dejal, da se je hranil z nebeško mano. Izražal se je nenavadno okusno in se vidno ponašal s svojim vedenjem. Prejkone je bil tudi hud

ženskar in je po vsej verjetnosti uspeval: ruska dekleta ljubijo zgovornost. Med drugim mi je dal spoznati, da obiskuje včasih sosedne graščake in da hodi v mesto v goste, da igra preferanso in da občuje z ljudmi iz prestolnice. Nasmihal se je mojstrsko in nenavadno raznolično; posebno se mu je podal skromni, zadržani nasmeh, ki mu je igral okoli ust, kadar je poslušal tuj govor. Poslušal Vas je do konca in se z Vami docela strinjal, a vendar ni izgubljal čuvstva lastne veljave in Vam je hotel kakor nekako dati vedeti, da ob priliki tudi on lahko pokaže svoje mnenje. Jermolaj, kakor ne preveč izobražen in še celo ne »subtilen« človek, ga je že skoraj začel tikati. Treba je bilo videti, s kakšnim smehljanjem mu je Vladimir rekal: »Vi, gospod . . .«

— Zakaj ste pa obvezani z robcem? — sem ga vprašal. — Ali Vas zobjé bolé?

— Ne, gospod, — je odvrnil, — to je bolj pogubna posledica neprevidnosti. Imel sem prijatelja, dobrega človeka, ki pa nikakor ni bil lovec, kakor je pač tako na svetu. Pa mi nekega dne pravi: »Dragi prijatelj moj, vzemi me s sabo na lov: silno rad bi spoznal, v čem obstoji ta zabava.« Razume se, da nisem hotel odreči prijatelju. Priskrbel sem mu od svoje strani puško in ga vzel na lov. Tako, gospod, sva nekaj časa lovila, kakor se spodobi; nazadnje sva se hotela odpočiti. Jaz sedem pod drevo; on pa, nasprotno, začne s svoje strani delati vojaške vaje z orožjem in meri pri tem name. Prosil sem ga, naj neha, toda on me v svoji neizkušnosti ni poslušal. Počil je strel in jaz sem izgubil podbradek in kazavec na desni roki . . .

Prišli smo do Lgova. I Vladimir i Jermolaj, oba sta razsodila, da se brez čolna ne da loviti.

— Štrcelj ima deščeni¹, — je pripomnil Vladi-

¹ Plosk čoln, zbit iz starih ladijskih desk. Op. pis.

mir, — samo ne vem, kam ga je spravil. Treba bo teči doli k njemu.

— H komu? — sem vprašal.

— Tu živi človek, ki ima zdevek Štrcelj.

Vladimir se je odpravil z Jermolajem k Štrclju. Rekel sem jima, da ju počakam pri cerkvi. Ogleđoval sem grobove na pokopališču in se nameril na štirioglato žaro s sledečimi napisi. Na eni strani je stalo s francoskimi črkami: »Ci-gît Théophil-Henri vicomte de Blangy«,¹ na drugi: »Pod tem kamnom je pokopano truplo francoskega podanika, grofa Blanzija; rodil se je 1737., umrl 1799. leta, vsega življenja njegovega je bilo 62 let«; na tretji: »Mir njegovemu prahu«; a na četrti:

»Pod kámnem sim ležít francúzskij emigránt;

Poródu znátnuju imjél on i talánt.

Suprúgu i semjú oplákav izbijánny,

Pokínul ródinu, tiránami popránnu;

Rossíjskija straný dostígnuv beregóv,

Obrjél na stárosti gostepriímni króv,

Učil djetéj, rodítelej pokóil...

Vsevýšnij Súdija egó zdjes uspokóil.«²

Prihod Jermolaja, Vladimira in človeka s čudnim pridevkom Štrcelj — mi je prekinil pre-mišljevanje.

Bosonogi, razcapani in razkuštrani Štrcelj je bil na oko videti odslovljen gosposki služabnik šestdesetih let.

— Ali imaš čoln? — sem ga vprašal.

— Čoln je, — je odgovoril z zamolklim in ubitim glasom, — toda hudo slab.

— Zakaj?

¹ Tukaj počiva Teofil Henrik grof Blangy.

² Pod kamnom tem leži francoski emigrant; imel je slaven rod in talent. Ko je oplakal ubito ženo in obitelj, je zapustil domovino, od tiranov poteptano; ko je do ruske zemlje prispel bregov, je našel na starost gostoljuben krov; učil je otroke, starše miril... Vsevišnji Sodnik ga je tukaj upokojil.

— Razsušil se je; in iz lukenj so mozniki popadali.

— Prava reč! — je poprijel Jermolaj, — saj se da z ótrami stisniti.

— Gotovo, da se da, — je potrdil Štrcelj.

— Pa kdo si ti?

— Gosposki ribič.

— Kako to, da si ribič, a čoln imaš tako zanemarjen?

— Pa v naši reki tudi ni rib.

— Riba ne mara močvirnate rjavine, — je važnostno pripomnil moj lovec.

— No, — sem rekel Jermolaju, — pojdi, dobodi otre in pripravi nam čoln, toda čim prej.

Jermolaj je šel.

— Saj tako pojdemo končno še na dno, ne? — sem rekel Vladimiru.

— Bog je milostiv, — je odgovoril. — V vsakem primeru moramo računati, da ribnik ni globok.

— Da, ni globok, — je pripomnil Štrcelj, ki je govoril nekam čudno, kakor v dremavici, — a na dnu je glen in trava in ves je z vodnim rastlinjem porastel. Sicer pa so tudi tolmunj.

— A če je rastlinje tako bujno, — je pripomnil Vladimir: — tudi veslati ne bo mogoče.

— Kdo pa na plitvici vesla? Treba jo je riniti. Saj pojdem sam z vami; imam tam drog, pa tudi z lopato gre.

— Z lopato je nerodno, saj na nekaterih krajih še dna ne dosežeš, — je rekel Vladimir.

— Res je, da je nerodno.

Sedel sem na gomilo, da počakam Jermolaja, Vladimir je šel iz spodobnosti nekoliko v stran in tudi sedel. Štrcelj je še nadalje stal na istem mestu in sklenil po stari navadi za hrbtom roke.

— Povej mi, prosim, — sem začel: — ali si že davno tukaj za ribiča?

— Sedmo leto je minilo, — je odgovoril in se zdrznil.

— A s čim si se prej bavil?

— Prej sem bil kočijaž.

— Kdo te je pa odstavil od službe kočijaža?

— Nova gospa.

— Katera gospa?

— Ta, ki nas je kupila. Vi je ne izvolite poznati: Alena Timofejevna, bolj debela . . . ne mlada.

— Kako pa ji je prišlo na misel, da te je napravila za ribiča?

— Bog vedi, zakaj. Pripeljala se je k nam s svoje dedine, iz Tambova, velela zbrati vso služinčad in prišla k nam. Mi najprej k njeni ročici, ona pa nič: ni se jezila . . . A potem nas je začela po vrsti izpraševati, s čim se je kdo bavil in v kakšni službi je bil. Prišla je vrsta name. Pa me vpraša: »Kaj si bil?« Pravim: »Kočijaž.« — »No, kakšen kočijaž si ti! Kar poglej se: kakšen kočijaž?! Ti nisi za kočijaža, pri meni boš ribič in brado si obrij. Kadar pridem, priskrbi za gosposko mizo ribe, čuješ? . . .« Od tedaj se štejem za ribiča. — »Pa pazi, da držiš ribnik v redu . . .« A kako naj ga držim v redu?

— Čigavi pa ste bili prej?

— Sergeja Sergejiča Pehtereva. Pripadli smo mu z dediščino. Pa tudi on nas ni dolgo imel, vsega šest let. Pri njem namreč sem bil kočijaž . . . a ne v mestu — tam je imel druge, ampak v vasi.

— Ali si bil izmlada zmerom za kočijaža?

— Kje zmerom za kočijaža! Kočijaž sem postal pri Sergeju Sergejiču, a prej sem bil za kuharja, — seveda ne za mestnega kuharja, ampak tako, v vasi.

— Pri kom pa si bil za kuharja?

— Pri prejšnjem gospodu, pri Afanaziju Nefediču, Sergeja Sergejiča stricu. Ta je bil namreč Lgov kupil, Afanazij Nefedič kupil, a Sergej Sergejič je premoženje podedoval.

— Od koga ga je kupil?

- Od Tatjane Vasiljevne.
- Od katere Tatjane Vasiljevne?
- Od tiste, ki je predlansko leto umrla pri Bolhovu . . . hočem reči pri Koračevu kot dekle . . . Še omožena ni bila. Ali je ne izvolite poznati? Pripadli smo ji po njenem očetu, po Vasiliju Semeniču. Ona nas je dovolj dolgo imela . . . dvajset let.
- Kaj pa, ali si bil pri njej za kuharja?
- Sprva sem bil res za kuharja, a potem sem bil kofišénk.
- Kaj?
- Kofišénk.
- Kakšna služba pa je to?
- I, ne vem, očka. Pri bufetu sem stal in Anton sem se imenoval, a ne Kuzma. Tako je izvolila gospa ukazati.
- Tvoje pravo ime je Kuzma?
- Kuzma.
- In si bil ves čas za kofišénka?
- Ne, ne ves čas; sem bil tudi igravec.
- Menda vendar ne?
- Kako pa, da sem bil . . . v teyatru sem igral.
- Naša gospa si je napravila doma tejater.
- Kakšne vloge si pa imel?
- Kaj izvolite, gospod?
- Kaj si delal v teatru?
- Mar ne veste? No, vzamejo me in me napravijo; jaz pa kar hodim napravljen, ali stojim, ali sedim, kakor tam pride. Pravijo: to in to govori, — pa govorim. Enkrat sem slepca predstavljal . . . Pod vsako veko so mi deli po en grah . . . Kako pa!
- A kaj si bil potem?
- Potem sem postal spet kuhar.
- Zakaj so te bili pa od službe kuharja odstavili?
- Brat mi je bil ušel.
- No, a kaj si bil pri očetu svoje prve gospodarice?

— I, bil sem v raznih službah: najprej sem bil strežaj, potem predjezdec, vrtnar, a potem tudi lovec na konju.

— Lovec na konju? ... Pa si tudi s psi jezdil na lov?

— Tudi s psi sem jahal na lov, a sem se pobil: padel sem s konjem vred in konja poškodoval. A naš stari gospod je bil jako strog. Velel me je pretepesti in poslati v Moskvo k čevljarju učiti se.

— Kako učiti se? Saj nisi menda kot otrok postal psar?

— Bilo mi je takole dobrih dvajset let.

— Kakšno učenje pa je to pri dvajsetih letih?

— Bržkone zanič, ali mogoče, ako je gospod ukazal. Toda k sreči je kmalu umrl, — pa so me vrnili v vas.

— Kdaj si se pa kuharstva izučil?

Štrcelj je dvignil svoj suhi in rumenkasti obraz in se nasmehnil.

— Mar se je treba tega učiti? ... Saj še babe kuhajo!

— No, Kuzma, — sem rekel, — dosti si videl in skusil v svojem življenju! Kaj pa zdaj delaš kot ribič, ako ni rib pri vas?«

— I, jaz se, očka, ne pritožujem. In hvala Bogu, da so me napravili za ribiča. A glejte drugega, ki je starec kakor jaz, — Andreja Pupirja, — njega je gospa ukazala v papirnico, v črpalnico postaviti. Je rekla, da je greh, zastonj kruh jesti ... A Pupir se je še milosti nadejal: njegovega bratranca sin sedi v gosposki pisarni za pisarja, pa mu je obljubil, da bo gospe poročal o njem in jo spomnil nanj. Lepo jo je spomnil! ... A Pupir se je svojega bratranca sinu vpričo mene klanjal do nog.

— Ali imaš družino? Si bil oženjen?

— Ne, očka, nisem bil. Pokojna Tatjana Vasiljevna — Bog ji daj nebesa! — ni nikomur dovolila ženiti se. Bog obvaruj! Včasih je rekla: »Saj še jaz

živim tako, kot dekle! Kakšna razvada je to! Kaj jim je tega treba!«

— Ob čem pa zdaj živiš? Ali dobivaš plačo?

— Kakšno plačo, očka!... Živež mi dajejo — in, hvala Ti, Gospod, prav zadovoljen sem. Bog daj naši gospe še dolgo življenje!

Jermolaj se je vrnil.

— Čoln je popravljen, — je rekel sirovo. — Stopi po drog — ti!...

Štrcelj je stekel po drog. Ves čas mojega razgovora z ubogim starcem ga je lovec Vladimir pogledoval z prezirčnim nasmehom.

— Bedast človek, — je rekel, ko je bil odšel, — docela neizobražen človek, kmet in nič več, gospod. Gosposki služabnik se ne more imenovati... samo hvalil se je... Kje je bil on igravec, izvolite sami presoditi! Zastonj ste si izvolili nadlego delati, ko ste se izvolili z njim razgovarjati, gospod.

Čez četrto ure smo že sedeli v Štrcljevem čolnu. (Pse smo pustili v koči pod nadzorstvom kočijaža Jegudijila). Nam ni bilo preveč pripravno, toda lovci niso izbirčni ljudje. Na topem zadnjem koncu je stal Štrcelj in »rinil«. Midva z Vladimirom sva sedela na prečniku čolna, Jermolaj pa se je namestil spredaj prav na rilcu. Kljub otram se nam je voda kmalu pokazala pod nogami. Na srečo je bilo mirno vreme in ribnik je kakor spal.

Pluli smo dovolj počasi. Starec je s težavo izdiral iz lepkega glena svoj dolgi drog, ki je bil ves ovit z zelenimi nitmi povodnih rastlin; gosti okrogli listi baréda¹ so tudi ovirali našemu čolnu pot. Naposled smo se pririnili do trstja in začela se je zabava. Race so se s šumom dvigale, se »trgale« z ribnika, preplašene po našem nepričakovanem pojavu v njihovem kraljestvu, in streli so se hkratu razlegali za njimi. Lepo je bilo videti, kako so se te kebasti

¹ Nymphaea ali pa Nuphar.

ptice prevračale v zraku in težko cepale v vodo. Vseh obstreljenih rac seveda nismo dobili. Lehko ranjene so se potapljale, nekatere takoj ubite pa so padale v tako gost majer, da jih celo Jermolajeve risje oči niso mogle najti; toda pri vsem tem se nam je do obeda čoln zvrhoma napolnil z divjačino.

Vladimir na veliko veselje Jermolaju nikakor ni streljal odlično in se je po vsakem izgrešenem strelu čudil, ogledoval in izpihaval puško, premišljal in nam naposled razlagal vzrok, zakaj je zgrešil. Jermolaj je streljal, kakor vselej, zmagovito; jaz pa, kakor po navadi, dovolj slabo. Štrcelj nas je gledal z očmi človeka, ki je bil izmlada v gosposki službi, in tupatam zakričal: »Tamle, tamle je še ena raca!« — in si venomer čohal hrbet — a ne z rokami, temveč z dviganjem ramen. Vreme je bilo prekrasno. Beli, okrogli oblaki so visoko in mirno plavali nad nami in se jasno odražali v vodi; trstje je krog in krog šelestelo; ribnik se je na nekaterih mestih kakor jeklo svetlikal na soncu. Napravljali smo se, da se vrnemo v selo, kar se nam nenadoma primeri dovolj neprijeten dogodek.

Že davno smo lahko opazili, da se nam je voda po malem bolj in bolj nabirala v plitvici. Vladimiru je bilo naročeno, da jo polje s korcem, ki ga je bil moj uvidni lovec za vsak primer ukradel pri zazijali se babi. Dokler Vladimir ni pozabil, izpolnjevati svojo dolžnost, kakor je treba, je šlo dobro. Toda proti koncu lova so se, kakor za slovo, race dvigale v takih jatah, da smo komaj utegnili nabijati puške. V ognju streljanja se nismo ozirali na stanje našega dešččenika, — kar se nenadoma od silne Jermolajeve kretnje (trudil se je doseči ubito ptico in je z vsem telesom legel na rob) naše slabotno plovilo nagne, zajame vodo in se svečano potopi na dno, k sreči ne na globokem mestu. Vsi smo zakričali, a je bilo že prepozno; čez trenutek smo stali do grla v vodi, in okrog nas mrtve race, ki so splavale na vrh. Sedaj se ne

morem brez krohota spomniti prestrašenih in bledih obrazov svojih tovarišev (bržkone se tudi moj obraz ni odlikoval z rdečico); priznavam pa, da mi v tisti minuti še v glavo ni padlo, da bi se bil smejal. Vsakdo izmed nas je držal puško nad glavo, tudi Štrclj je, najbrž iz navade, posnemati gospodo, dvignil svoj drog kvišku. Prvi je prekinil molčanje Jermolaj.

— Ti, hudič, ti! — je zagodrnjal in pljunil v vodo: — kakšna smola! A vsega tega si ti kriv, zlodej stari! — je dostavil in se obrnil k Štrclju: — kakšen čoln pa imaš!

— Res sem kriv, — je zamomljal starec.

— Pa tudi ti si lep, — je nadaljeval in zasukal glavo proti Vladimiru: — kaj si zijal? Zakaj nisi črpal? Ti, ti, ti . . .

Toda Vladimiru ni bilo do zavračanja: trepetal je kakor list, zobje so mu šklepetali in nasmihal se je docela nesmiselno. Kam je prešla njegova zgovornost, njegovo čuvstvo uglajene dostojnosti in lastnega dostojanstva!

Prekleti deščenic se je nalahko zibal pod našimi nogami . . . V trenutku brodoloma se nam je zdela voda nenavadno hladna, toda kmalu smo se je privadili. Ko je bil prvi strah minil, sem se ozrl. Deset korakov od nas je krog in krog rastlo trstje. Daleč preko njegovih vršičkov se je videl breg. »Slabo,« — sem pomislil.

— Kaj storimo? — sem vprašal Jermolaja.

— No, bomo videli; tukaj pač ne bomo nočevali, — je odgovoril. — Na, ti, drži puško! — je rekel Vladimiru.

Vladimir je brez ugovora slušal.

— Grem, da poiščem brod, — je nadaljeval z uverjenostjo, kakor da se mora v vsakem ribniku na vsak način nahajati brod, vzal Štrclju drog in se odpravil proti bregu, previdno otipovaje dno.

— Pa znaš plavati? — sem ga vprašal.

— Ne, ne znam, — se je začul njegov glas izza trstja.

— No, potem pa utoneš, — je ravnodušno pripomnil Suček, ki se tudi prej ni bil ustrašil nevarnosti, temveč naše jeze, in se je sedaj, popolnoma miren, samo poredkoma oddihal, in, kakor je bilo videti, ni čutil nikake potrebe, da bi premenil svoj položaj.

— In brez vsake koristi propade, gospod, — je žalostno dostavil Vladimir.

Jermolaj se ni vrnil dobro uro. Ta ura se nam je zdela večnost. Sprva smo se klicali z njim jako marljivo; potem je začel redkeje odgovarjati na naše klice, naposled je popolnoma umolknil. V selu je zazvonilo k večernicam. Med seboj se nismo razgovarjali, temveč smo se celo trudili, da nismo drug drugega gledali. Race so letale nad našimi glavami; nekatere so se pripravljale, da sedejo poleg nas, toda so se brž »v kolu«, kakor se pravi, dvigale kvišku in s krikom odletavale. Začeli smo otrpevati. Štrcelj je trepal z očmi, kakor da misli spati.

Slednjič se je na naše nepopisno veselje Jermolaj vrnil.

— No, kaj je?

— Bil sem na bregu; brod sem našel... Pojdimo!

Že smo se hoteli takoj odpraviti; toda on je vzel pod vodo iz žepa vrvice, privezal ubite race za nožice, vzel oba konca v zobe in začel bresti naprej; Vladimir za njim, jaz za Vladimirom. Štrcelj je zaključeval pohod. Do brega je bilo okoli dve sto korakov. Jermolaj je šel smelo in brez postanka (tako dobro si je zapomnil pot), le da je tu pa tam kriknil: »Bolj na levo, na desni je tolmun!« ali: »Bolj na desno, — na levi se udereš...« Včasih nam je voda segala do grla in dvakrat je ubogi Štrcelj, ker je bil manjše postave od nas, začel požirati vodo in pušchal mehurje. — »No, no, no!« je preteče kričal nanj Jermolaj — in Štrcelj je kobacal, brcal z nogami, skakal

in nekako prilezel na plitvejše mesto, ali niti v skrajni sili se ni odločil, da bi se prijel za mojo suknjo. Izmučeni, blatni in mokri smo slednjič dosegli breg.

Čez dve uri smo že vsi, po možnosti osušeni, sedeli v velikem seniku in se pripravljali k večerji. Kočijaž Jegudijil, nenavadno počasen, neroden, cincav in zaspan človek, je stal pri vratih in pridno silil Štrclja s tobakom. (Opazil sem, da se kočijaži v Rusiji jako hitro prijateljijo.) Štrcelj je besno njuhal do slabosti: pljuval je in kašljal in čutil na videz veliko zadovoljstvo. Vladimir je bil videti truden, nagnil je glavo po strani in malo govoril. Jermolaj je brisal naše puške. Psi so v pričakovanju ovsene kaše pretirano migali z repi; konji so topotali in hrzali pod odnésom . . . Sonce je zahajalo; v širokih bagrenih pramenih so se razprševali njegovi poslednji žarki; zlati oblaki so se razgrinjali po nebu v vedno rahlejših kosmih, kakor oprana, mikana volna . . . Na selu so se razlegale pesmi.

VIII
BEŽIN LOG

Bil je prekrasen julijski dan, eden tistih dni, ki se naredijo samo takrat, kadar se vreme za dolgo ustanovi. Že od ranega jutra je nebo jasno; jutranja zarja ne gori s plamenom, temveč se razliva kakor nezna rdečica. Sonce — ne ognjeno in ne razbeljeno kakor ob suhi vročini, ne motno bagreno kakor pred viharjem, marveč jasno in prijazno svetložareče — mirno plava pod ozkim podolgovatim oblačkom, sveže posije in utone v njegovi lilasti megli. Vrhnji, tenki rob raztegnjenega oblaka zamrgoli kakor kačice; njih blesk je podoben blesku kovanega srebra... Toda glej, zopet so se usuli igrivi žarki — in veselo in veličastno, kakor da plava, se dviga mogočno svetilo. Okoli poldne se po navadi pojavi množina okroglih, zlatosivih visokih oblakov z nežnimi belimi robovi. Kakor otoki, razmetani po neskončno razlivši se reki, ki jih obteka z globoko prozornimi rokavi enakomerne sinjine, se skoraj ne ganejo z mesta; bliže obzorju pa se premikajo in gnetejo in sinjine med njimi že ni več videti, ker so sami prav tako lazurni kakor nebo: skoz in skoz so prepojeni s svetlobo in toploto. Mehka, blede lilasta barva obzorja se ne izpremeni ves dan in je krog in krog enaka; nikjer se ne črni in ne zbira nevihta, razen, če se kje z vrha nizzdol potegnejo višnjevkaste proge, — komaj opazen dež, ki rosi. Proti večeru ti oblaki izginejo; zadnji od njih, črnkasti in nedoločeni kakor dim, se postavijo kakor rožaste kepe pred zahajajoče sonce; na mestu, kjer je prav tako mirno zašlo, kakor je mirno vzšlo na nebo, se živordeči svit ne drži dolgo nad potemnelo zemljo in, mirno migljaje kakor oprezno nesena svečka, zgori na njem večerna zvezda. V takih dneh so barve vse zmehčane: jasne, toda ne žive; na vsem leži pečat nekake genljive miline. V takih dneh je pripeka vča-

sih jako huda, včasih celo žgè po brežinah polja, toda veter razganja in razgibava nakopičeno vročino in vrtinci prahu — ta nedvomni znak stalnega vremena — se kakor beli stebri podé po cestah čez njive. V suhem in čistem zraku diši po pelinu, požeti rži in po ajdi; celó eno uro pred nočjo ne čutite vlage. Podobnega vremena si želi poljedelec za žetev žita.

Natanko takega dne sem nekoč lovil ruševce v črnskem okraju Tulske gubernije. Našel in nastreljal sem precej dosti divjačine; napolnjena lovska torba me je neusmiljeno rezala v pleče; toda večerna zarja je že ugašala in v zraku, ki je bil še svetál, čeprav ne več ozarjen z žarki zapadlega sonca, so se začele gostiti in razlivati hladne sence, ko sem se slednjič odločil, da se vrnem domov. Z naglimi koraki sem prehodil dolg »laz« grmovja, se popel na holm in, namesto pričakovane znane ravnine s hrastovim gozdičkom na desni in nizko belo cerkvijo v daljavi, zagledal popolnoma druge, meni neznanе kraje. Pod nogami se mi je raztezala ozka dolina, naravnost nasproti pa se je kakor strma stena dvigalo gosto jesikovje. Oklevaje sem se ustavil in ozrl... »Oho!« sem pomislil, »saj sem prišel docela drugam: zavil sem preveč na desno,« in sam čudeč se svoji zmoti, sem se urno spustil s holma. Takoj me je objela neprijetna, stalna vlaga, kakor da sem stopil v klet; gosta, visoka in mokra trava na dnu doline se je belila kakor pogrnjen prt; hoditi po njej je bilo nekako mučno. Izkobacal sem se čimprej na drugo stran in šel, zavijaje na levo, vzdolž jesikovja. Netopirji so že letali nad njegovimi zasnutimi vršički, tajinstveno krožeč in trepetajoč na motno jasnem nebu; čilo in naravnost je letel v višini zakesnel kraguljič, hiteč v svoje gnezdo. »No, samo da pridem na ta vogal,« sem si mislil pri sebi, »pa bo takoj pot; za celo vrsto ovinka sem napravil!«

Prišel sem slednjič s težavo do vogla gozda, toda tam ni bilo nikake poti: nekakšno zanikarno grmovje

se je na široko razprostiralo pred menoj, za njim pa se je daleč videlo neobdelano polje. Zopet sem se ustavil. »Kaj pa je to? ... Kje pa sem?« — Začel sem premišljati, kako in kje sem hodil črez dan ... »E, saj to je Parahinsko grmovje!« sem vzkliknil na posled. »Kako pa! Tistole tam bo Sindejevski gaj ... Kako pa da sem sem zašel? Tako daleč? Čudno! Sedaj moram zaviti spet na desno.«

In sem šel na desno preko grmovja. Medtem se je noč približevala in rastla kakor hudouren oblak; zdelo se je, kakor da se obenem z večernimi hlapi dviga temota od povsod in da lije celo iz višine. Nameril sem se na nekakšno neizhojeno, porastlo pot; krenil sem po njej in pozorno pogledoval naprej. Vse krog mene je hitro črnelo, — samo prepelice so tu pa tam prepelikale. Nevelika nočna ptica, ki je neslišno in nizko letala na svojih mehkih krilih, se je skoraj zadela óbme in plašno švignila v stran. Prišel sem na rob grmovja in stopil na mejo polja. Že sem s težavo razlikoval oddaljene predmete. Polje se je nejasno belilo krog mene; za njim se je v ogromnih kepah z vsakim trenutkom bliže zgrinjal in naraščal črni mrak. Zamolklo so odmevali moji koraki v čedalje bolj mrzlem zraku. Pobledele nebo je začelo spet sinjeti, — toda to je bila že sinjina noči. Zvezdice so zamigljale in se zgenile na njem.

Kar sem imel prej za gaj, se je izkazalo, da je temán in okrogel hribèc. »I, kje pa sem vendar?« sem ponovil zopet na glas, se tretjič ustavil in vprašujoče pogledal svojo angleško žoltolisasto psico, Dianko, odločno najumnejšo izmed vseh četveronogih živih stvari. Toda najumnejša izmed vseh četveronogih živih stvari je samo pomigala z repkom, žalostno pomеžiknila s trudnimi očki in mi ni dala nikakega pametnega sveta. Postalo me je sram pred njo in obupno sem se pognal naprej, kakor da sem nenadoma ugenil, kam je treba iti, obšel hribèc in se znašel v negloboki, okoli in okoli obdelani globeli. Takoj me

je prevzelo čudno čuvstvo. Globel je imela podobo skoraj pravilnega kotla s položnimi boki; na dnu je štrlelo pokonci nekoliko večjih belih kamnov, — zdelo se je, da so prilezli sem doli na tajno posvetovanje, — in v njej je bilo do take mere nemo in gluho, tako vsakdanje, tako žalostno je viselo nad njo nebo, da se mi je srce skrčilo. Nekakšna živalca je milo in tožno zacvilila med kamni. Podvizzal sem se, da se skopljem nazaj na hribec. Dosihmal še zmerom nisem izgubil nade, da najdem pot domov; toda tedaj sem se dokončno prepričal, da sem se popolnoma izgubil, in šel, ne da bi se količkaj trudil prepoznati okolico, ki je skoraj docela utonila v megli, kar naravnost naprej, po zvezdah, — na slepo srečo . . . Okoli pol ure sem hodil tako in s težavo prestavljal noge. Zdelo se mi je, da odkar živim, nisem bil še v tako pustih krajih: nikjer ni mrlel ogenjček, nikjer ni bilo slišati nobenega glasu. En položen grič se je vrstil za drugim, polje se je neskončno vleklo za poljem, grmi so mi prav pred nosom kakor vstajali nenadoma iz zemlje. Šel sem neprestano in že skoraj nameraval leči kam do jutra, ko se nenadoma znajdem nad strašnim prepadom.

Hitro sem umeknil dvignjeno nogo in skozi komaj prozorni somrak noči zagledal daleč pod seboj ogromno ravnino. Široka reka jo je opasovala v polkrogu, ki se je oddaljeval od mene; jekleni odbleski vode so se poredkoma in motno svetlikali in označali njen tok. Grič, na katerem sem se nahajal, je padal takoj v skoraj navpični strmini; njegovi ogromni obrisi so se po črnoti ločili od višnjevkeaste zračne praznote, in naravnost pod menoj, v kotu, ki sta ga delali strmina in ravnina, poleg reke, ki je stala na tem mestu nepremično kakor temno zrcalo, pod samo strmjo griča, sta z rdečim plamenom drug poleg drugega gorela in se kadila dva ogenjčka. Krog njiju so se gibali ljudje, se zibale sence in včasih se je živo razsvetlila prednja polovica kodraste glave . . .

Naposled sem spoznal, kam sem zašel. Ta log sluje v naši sosesčini pod imenom Bežin log... Da bi se vrnil domov, ni bilo nikake možnosti, posebno ne v nočnem času; kolena so mi kar klecala od trdnosti. Sklenil sem, da grem k ogenjčkoma in v družbi teh ljudi, ki sem jih imel za govedarje, počakam zore. Srečno sem se spustil nizdol, toda nisem še utegnil izpustiti iz rok poslednje zagrabljene vejice, ko sta se nenadoma dva velika, bela in kosmata psa s srditim lajanjem zagnala vame. Zveneči otroški glasovi so se razlegali okoli ognjev; dva ali trije dečki so se takoj dvignili s tal. Odzval sem se njihovim vprašujočim pozivom. Pritekli so k meni in takoj odpoklicali psa, ki ju je zlasti presenetil pojav moje Dianke, in šel sem k njim.

Zmotil sem se, ko sem imel ljudi, ki so sedeli okoli teh dveh ognjev, za govedarje. To so bili sami kmečki otroci iz sosedne vasi, ki so pasli konje. V vročem letnem času gonijo pri nas konje po noči na prosto past, ker bi jim po dnevu muhe in obadi ne dali miru. Ženejo jih pred večerom ven in jih priženejo ob zori domov. Ta čas je velik praznik za kmečke dečke. Sedeč brez kučem in v starih, kratkih ovčjih kožuških na najskočnejših klekah, se pode z veselim vikom in krikom, mahajo z rokami in nogami, visoko odskakujejo in se zvonko smejejo. Lehak prah se v žoltih stebrih dviguje in vali po poti; daleč se razlega skupen topot, konji dirjajo strižoč z ušesi; spredaj pred vsemi pa skače, s povzdignjenim repom in neprestano menjaje noge, kad ridž kosmatuh z repinci v zmršeni grivi.

Povedal sem dečkom, da sem zašel, in sedel k njim. Vprašali so me, odkod sem, umolknil in se odmknili. Govorili nismo dosti. Legel sem pod oglo dan grmiček in začel gledati okoli sebe. Slika je bila čudovita: okoli ognjev je trepetal in kakor zamiral, upirajoč se v temo, okrogel rdečkast odsev; vzbuhajoči plamen je od časa do časa metal izven črte tega

kroga nagle odbleske; tenki zubelj svetlobe je obliznil golo vrbovo dračje in izginil; — a ostre, dolge sence so za trenutek vdrle v krog, od svoje strani priletavale prav do ogenjčkov: mrak se je boril s svetlobo. Včasih, kadar je gorel plamen slabeje in se je krog svetlobe zoževal, se je iz zgrnjene teme nenadoma pomolila konjska glava, kostanjeva, z vijugasto liso, ali vsa bela, nas pozorno in topo gledala, urno žvečila dolgo travo, se znova pripognila in takoj izginila. Slišalo se je samo, kako je še naprej žvečila in odprhavala. Iz razsvetljenega mesta je težko razvideti, kaj se godi v temi, in zato je bilo v bližini videti vse kakor s črnimi zavesami zastrto; toda dalje proti obzorju so se liki dolge lise motno videli griči in lesovi. Temno, čisto nebo je veličastno in nedosežno visoko viselo nad nami z vso svojo tajinstveno krasoto. Sladko so se stiskale prsi, vdihaje ta posebni, utrudljivi in sveži vonj — vonj ruske poletne noči. Krog in krog ni bilo slišati skoraj nikakega šuma . . . Samo včasih je v bližnji reki pljusnila velika riba in je obrežno trstje lahno zašumelo, ker ga je bil komajda zazibal pripodivši se val . . . Edino ognjenčka sta tiho tiho prasketala.

Dečki so sedeli krog njiju; tam sta tudi sedela tista dva psa, ki se jima je bilo skoraj zahotelo, da me požreta. Dolgo se nista mogla izmiriti z mojo navzočnostjo. Zaspano sta mežikala in postrani gledala v ogenj ter včasih zarenčala z nenavadnim čuvstvom lastnega dostojanstva; sprva sta renčala, a potem nalahko cvilila, kakor bi jima bilo žal, da nista mogla izpolniti svoje želje. Vseh dečkov je bilo pet: Fedja, Pavluš, Iljuša, Kostja in Vanja. (Iz njihovih razgovorov sem jim zvedel imena in imam sedaj namen, še čitatelja seznaniti z njimi.)

Prvemu, najstarejšemu izmed vseh, Fedji, bi Vi dali štirinajst let. Bil je vitek dečko s krasnimi in tenkimi, nekoliko drobnimi črtami v obrazu, s kodrastimi plavimi lasmi, svetlimi očmi in z nepresta-

nim, napol veselim in napol raztresenim nasmehom. Po vseh znakih je pripadal bogati družini in je prišel ven na polje ne iz potrebe, temveč tako, za zabavo. Na njem je bila pisana srajca iz tenkega katuna z žoltim obšivom; nevelik nov armjaček, ogrnjen na rame, se mu je komaj držal na ozkih plečih; na viš-njevkastem pasu mu je visel majhen glavnik. Njegovi škornji z nizkimi golenicami so bili res njegovi škornji — ne očetovi.

Drugi deček, Pavluša, je imel črne, zmršene lase, sive oči, široke čeljusti, bled, kozav obraz, velika, a pravilna usta, vso glavo ogromno kot mernik, kakor se pravi, in čokato okorno telo. Dečko ni bil lep, — kaj bi govoril! — a vendar mi je ugajal: gledal je razumno in naravnost, pa tudi iz njegovega glasu je zvenela moč. S svojo obleko se ni mogel ponašati: sestajala je zgolj iz preproste konopnene srajce in iz zakrpanih gat.

Obraz tretjega, Iljuše, je bil dovolj neznaten: bil je krivonos, potegnjen in kratkoviden in je izražal neko topo, bolešno skrbnost; stisnjene ustnice se mu niso gibale, namrščene obrvi se mu niso zgladile, — bil je, ko da neprestano mežika zaradi ognja. Njegovi rumeni, skoraj beli lasje so mu v ostrih čopih štrleli izpod klobučinaste kape, ki si jo je venomer z obema rokama potezal na ušesa. Obut je bil v nove opanke iz ličja in onúče; debela vrvica, trikrat povita okoli života, mu je skrbno zadrževala snažno črno haljo. I njemu i Pavluši na videz ni bilo več ko dvanajst let.

Četrti, Kostja, deček desetih let, mi je vzbujal zanimanje s svojim zamišljenim in žalostnim pogledom. Vse njegovo obličje je bilo drobno, suho, pegasto in nizzdol zaostreno kakor pri veverici; usta je bilo komaj mogoče razločiti; toda čudno so se me dojmile njegove velike, črne, z vlažnim bleskom bleščeče oči: zdelo se je, kakor da hočejo nekaj povedati, za kar v jeziku, — vsaj v njegovem

jeziku, — ni bilo besed. Bil je majhne rasti, šibke postave in dovolj siromašno oblečen.

Poslednjega, Vanje, sprva skoraj še opazil nisem: ležal je na tleh, se prav tiho potuhnul pod oglato štorjo in le včasih pomaljal svojo temnoplavo, kodrasto glavo izpod nje.

Tako sem ležal pod grmičkom in pogledoval na dečke. Nevelik kotliček je visel nad enim izmed ognjev: v njem se je kuhal krompir. Pavluša ga je nadzoroval in kleče drezal s trščico v zavrelo vodo. Fedja je ležal, oprt na komolec, in razgrnil pole svojega armjaka. Iljuša je sedel vstric Kostje in je še zmerom tako napeto mežikal. Kostja je povetil nekoliko glavo in gledal nekam v daljavo. Vanja se ni genil pod svojo štorjo. Delal sem se, kakor da spim. Polagoma so se začeli mladci zopet razgovarjati.

Sprva so kramljali o tem in onem, o jutrišnjem delu, o konjih; toda zdajci se je Fedja obrnil k Iljuši in ga, kakor bi obnavljal prekinjeni razgovor, vprašal:

— No, kaj pa ti, si tudi videl duhá?

— Ne, jaz ga nisem videl, a ga tudi ni mogoče videti, — je odgovoril Iljuša s hripavim in slabim glasom, čigar zvok se ni mogel bolj ujemati z izrazom njegovega lica, — slišal sem ga pá... A ne le jaz sam.

— A kje se nahaja pri vas?

— V stari valjarni.¹

— Mar hodite v tovarno?

— Kako pa, da hodimo. Midva z bratom, z Avdjuško, sva za gladivca.²

— Lej jih, — fabričane!...

— No, tak kako si ga pa ti slišal?

— Takole. Morali smo z bratom Avdjuško in s

¹ »Valjarna« (kjer cunje drobijo) in »črpalnica« se imenuje v papirnicah tista zgradba, kjer v kadéh črpajo papir. Nahaja se prav pri jezcu, pod kolesom. Op. pis.

² »Gladivci« gladijo papir. Op. pis.

Fedorom Mihejevskim in z Ivaško Kosim in z drugim Ivaško, ki je s Krasnih Holmov, pa še z Ivaško Suhorukovim pa še drugi otroci so bili tam, — vseh nas je bilo deset otrok — prav vsa izmena; no, pa smo morali v valjarni prenočevati, to se pravi, ne, da bi takole morali, ampak Nazarov, paznik, nam je zapretil, češ, otroci, kaj se vam je treba domov vlačiti; jutri je dosti dela, torej, otroci, ne hodite domov. Pa smo ostali in ležimo vsi skupaj in je začel Avdjuška govoriti, češ, kaj bo, otroci, no, kadar pride duh? . . . In ni še, namreč Avdej, izpregovoril, kar začne zdajci nekdo hoditi nad našimi glavami; toda mi smo ležali spodaj, on pa je začel hoditi zgoraj, pri kolesu. Slišimo, kako hodi, deske se pod njim kar vdajajo, kar škripljejo; no, prišel je že čez čez naše glave; kar zdajci voda po kolesu zašumi in zašumi; kolo zaškriplje, zaškriplje in se zavrti; a zatvornice v jezcu so spuščene. Mi se čudimo: kdo neki jih je dvignil, da je začela voda teči; toda kolo se je zavrtilo, zavrtilo in obstalo. Oni je šel zopet k durim na vrhu in se začel spuščati po stopnicah, in se je takole spuščal, kakor da se mu nič ne mudi; stopnice pod njim so kar stokale . . . No, oni je prišel k našim durim, počakal, počakal, — kar se zdajci vsa vrata na stežaj odpro. Zdrznemo se, gledamo — nič . . . Nenadoma se, glej, pri neki kadi forma¹ zganje, dvigne, potopi in gre, gre takole po zraku, kakor bi jo kdo izplakoval, pa spet na svoje mesto. Potem se je pri drugi kadi kljuka snela s klina in šla zopet na klin; potem kakor da je šel nekdo k vratom pa zdajci zakašlja in začne krehati, kakor kakšna ovca, pa tako na glas . . . Vsi smo se kar zvalili na kup in zlezli drug pod drugega . . . Ali smo se takrat prestrašili!

— Viš ga! — je spregovoril Pavel. — Zakaj pa je začel kašljati?

¹ Mrežica, s katero papir črpajo. Op. pis.

— Ne vem; morda zaradi vlage.

Vsi so umolknili.

— Kaj pa, — je vprašal Fedja, — ali se je krompir skuhal?

Pavluša ga je potipal.

— Ne, je še sirov . . . Viš, kako je pljusknila, — je pristavil in obrnil obraz proti reki, — najbrž ščuka . . . A tamle se je zvezdica utrnila.

— Ne, jaz vam nekaj povem, dragi moji, — je začel Kostja s tenkim glaskom: — poslušajte, kaj je zadnjič naš tata pravil, ko sem bil sam zraven.

— No, poslušajmo, — je rekel s pokroviteljskim obrazom Fedja.

— Saj poznate Gavriilo, vaškega tesarja?

— No, da; poznamo.

— Pa veste, zakaj je zmerom tako klavrn in zmerom molči, veste? Glejte, zakaj je tako klavrn. Nekoč je šel, je pravil tata, je šel, dragi moji, v gozd po orehe. No, šel je v gozd po orehe pa se je izgubil; zašel je, Bog ve, kam je zašel. Pa je hodil in hodil, dragi moji, — pa vse zastonj! Poti ne more najti in noč je že. No, in je sedel pod drevo; pa počakajmo jutra, si misli, sede in zadremlje. No, zadremlje, naenkrat pa sliši, kakor da ga nekdo kliče. Gleda — nikjer nikogar! Spet zadremlje, — spet ga kličejo. Spet gleda in gleda: — in pred njim na vejici sedi rusalka in ga zove k sebi, a zraven se vije od smeha in se smeje . . . A mesec je svetil na vso moč, tako močno, tako razločno je svetil mesec, da se je, dragi moji, vse videlo. No, ona ga kliče, sama pa sedi vsa tako lepo svetla in tako lepo bela na vejici, kakor kakšna črnmooka¹ ali piškur, — pa karas² je tudi še tako belkast in srebrn . . . Gavriila, tesar, kar odreveni, dragi moji, a ona se kar naprej hohoče in ga venomer takole z roko k sebi vabi. Skoraj bi bil

¹ *Leuciscus rutilus*.

² *Cyprinus carassius*.

Gavrila že vstal in poslušal rusalko, dragi moji, pa ga je menda Gospod razsvetlil, da se je vendarle pokrižal... Pa kako težko se mu je bilo pokrižati, dragi moji! Je rekel, da se mu roka, kakor da je iz kamna, kar ni pregibala... O, ti ubožec, a!... No, in ko se je pokrižal, dragi moji, se je rusalka nehala smejati in naenkrat začela plakati. Plače, plače, dragi moji, in si z lasmi oči briše, a lasje so ji zeleni kakor kaka konoplja. Gavrila jo gleda in jo začne spraševati: »Zakaj se pa jočeš, zelišče gozdno?« A rusalka mu reče: »Da se nisi pokrižal, človek,« pravi, »bi živel lahko z menoj v veselju do konca dni; a jokam in žalostim se zato, ker si se prekrižal; pa ne bom samo jaz žalostna, ampak tudi ti bodi žalosten do konca dni.« Tu je, dragi moji, izginila, a Gavrili je bilo takoj jasno, kako mu je iz gozda priti... In od takrat je zmerom klavrn.

— Ta je pa lepa! — je rekel Fedja po kratkem molčanju: — kako neki more takale gozdna nesnaga krščansko dušo pogubiti, — saj je ni poslušal?!

— E, s tabo je težko! — je rekel Kostja. — In Gavrila je pravil, da je bil njen glasek tako tenák in otožen kakor žabji.

— Ali je to tvoj oče sam pripovedoval? — je nadaljeval Fedja.

— Sam. Ležal sem na odru in sem vse slišal.

— Čudna stvar! Zakaj je neki klavrn? ... Bržkone ji je ugajal, da ga je klicala.

— Da, ugajal! — je poprijel Iljuša. — Kako pa! Izščegetati ga je hotela do smrti; to je tisto, kar je hotela. Tako pač delajo te rusalke.

— Saj so najbrž tudi tukaj rusalke, — je pripomnil Fedja.

— Ne, — je odgovoril Kostja, — tukaj je čist, svoboden kraj. Samo to je: — reka je blizu.

Vsi so umolknili. Nenadoma se nekje v daljavi razlegne zategel, zveneč, skoraj vzdihujoč zvok, eden izmed tistih neumljivih nočnih zvokov, ki nastanejo

včasih sredi globoke tišine, se dvignejo, vise v zraku in se slednjič počasi, kakor zamiráje, porazgubé. Poslušáš — in je, kakor da ni nič, a zveni. Zdelo se je, kakor da je nekdo dolgo dolgo kričal pod samim nebesom, nekdo drugi pa kakor da se mu je v lesu odzval s tenkim, presunljivim hohotom, in slaboten, sikajoč pisk se je pripodil mimo po reki. Dečki so se spogledali in zdrznili . . .

— Bog nas varuj! — je šepnil Ilja.

— Eh, vi, zajci! — je zakričal Pavel, — zakaj ste se ustrašili? Sem pogledjte, krompir je kuhan. (Vsi so se primeknili h kotličku in začeli jesti kadeči se krompir; edini Vanja se ni genil.) — Kaj pa ti? — je rekel Pavel.

Toda oni ni prilezel izpod svoje štorje. Kotliček je bil kmalu ves prazen.

— Ali ste slišali, fantje, — je začel Iljuša, — kaj se je zadnjič pripetilo pri nas na Varnovicah?

— Na nasipu? — je vprašal Fedja.

— Da, da, na nasipu, na predrtem. To je šele nečisto mesto, tako nečisto in tako pusto. Krog in krog so same tokave in jarki, v jarkih pa vse polno kač.

— No, kaj se je zgodilo? Povej . . .

— Lejte, kaj se je primerilo. Ti, Fedja, morda ne veš tega, a tam so pri nas pokopali utopljenca; utopil pa se je že zdavnaj, ko je bil ribnik še globok. Samo gomila je še vidna, toda tudi ta še komaj vidna: majhen kupček, nič več . . . No, te dni pokličé oskrbnik psarja Jermila k sebi, rekoč, češ, stopi no, Jermil, na pošto. Jermil pri nas zmerom na pošto hodi; vsi psi so mu poginili; zastran nečesa ne žive pri njem in sploh niso nikdar živeli, a je dober psar, ima prednost pred vsemi. No, gre Jermil na pošto, se v mestu zamudi in se vrača pijan. In je noč, svetla noč: mesec sveti . . . No, in gre Jermil čez nasip: tako je pač njegova pot nanesla. Jaše takole psar in vidi: po utopljenčevem grobu hodi jagnje, táko,

belo, kodrasto in lepo. Pa si misli Jermil: S sabo ga vzamem, — kaj bi tukaj konec jemalo, in res zleze s konja in vzame jagnje v roke . . . Toda jagnje — nič. No, gre Jermil h konju, a konj se mu upira, prha in stresa z glavo; vendar ga obvlada, sede z jagnjetom nanj in jaše spet naprej, jagnje pa pred seboj drži. Gleda on jagnje, a jagnje gleda njega, in sicer naravnost v oči. Psarja Jermila obide groza: češ, kaj je to, ne pomnim, da bi ovni komu takole v oči gledali; toda — nič. Začne ga takole po volni gladiti, govoreč: »Be, be!« Kar mu oven pokaže zobe in tudi on njemu: »Be, be . . .«

Pripovedovavec še ni utegnil izgovoriti te zadnje besede, kar sta zdajci oba psa vstala, planila od ognja proč in izginila v mraku. Vsi dečki so se prestrašili. Vanja je skočil izpod svoje štorje. Pavluša je s krikom planil za psoma. Lajež se je hitro oddaljeval . . . Slišalo se je nemirno tekanje preplašene črede. Pavluša je na glas vpil: »Sivko! Murko! . . .« Čez nekaj trenutkov je lajanje umolknilo; Pavlov glas je prinašalo že od daleč . . . Prešlo je še nekaj časa; dečki so se neodločno spogledavali, kakor bi čakali, kaj neki bo . . . Nenadoma se razlegne topot v skok dirjajočega konja; kakor vkopan se je na mah ustavil tik pred ognjem in z njega je, prijemši se mu za grivo, naglo skočil Pavluša. Tudi psa sta skočila v krog svetlobe, takoj sedla in pomolila rdeča jezika iz gobcev.

— Kaj pa je? Kaj je tam? — so vprašali dečki.

— Nič, — je odgovoril Pavel in zamahnil z roko konju, — tako, nekaj sta psa začutila. Mislil sem, da je volk, — je pristavil z ravnodušnim glasom in naglo dihal na vse prsi.

Nehoté sem z užitkom pogledal Pavlušo. Bil je jako lep v tem trenutku. Njegovo nelepo lice, oživelu po nagli ježi, je žarelo od smele drzovitosti in trdne odločnosti. Brez šibe v roki in ponoči je, ne da bi

kaj okleval, zdirjal sam na volka . . . »Kakšen sijajen dečko!« sem si mislil, ko sem ga gledal.

— Ali so jih videli, ka-li, volkove? — je vprašal bojazljivi Kostja.

— Tu jih je zmeraj dosti, — je odvrnil Pavel, — toda neprijetni so samo pozimi.

In je zopet počenil pred ogenj. Sedajoč na tla, je spustil roko na kosmati vrat enega psov in vzradoščena žival, ki je s priznanjem in ponosom od strani pogledovala na Pavlušo, dolgo ni obrnila glave.

Vanja se je zopet skrnil pod svojo štorjo.

— Kake strašne reči si nam pripovedoval, Iljuška, — je začel govoriti Fedja, ki mu je kot sinu bogatega kmeta pristovala prva beseda (sam je govoril malo, kakor da se je bal ponižati svoje dostojanstvo). — Pa je tedaj vrag psa zmotil, da sta zalajala . . . Ampak res je, sem slišal, da je tisto mesto pri vas nečisto.

— Varnavice? . . . Kajpada! in še kako nečisto! Tam, pravijo, da so večkrat videli starega gospoda — pokojnega gospoda. Pravijo, da hodi v dolgem kaftanu in neki venomer takole vzdihuje in nekaj išče po tleh. Enkrat ga je bil deda Trofimič srečal. — Batjuška, Ivan Ivanič, je rekel, kaj pa izvoliš iskati po tleh?

— Vprašal ga je? — je posegel vmes začudeni Fedja.

— Da, vprašal.

— No, potem pa je Trofimič junak . . . No, kaj pa on?

— Odpri-koren, je rekel, iščem. In tako zamolklo je govoril, čisto zamolklo: — odpri-koren. — A zakaj ti bo, batjuška, Ivan Ivanič, odpri-koren? — Tišči me, je rekel, gomila me tišči, Trofimič, ven bi rad, ven . . .

— Viš ga, dedca! — je pripomnil Fedja, — je najbrž premalo živel.

— Kako je to čudno! — se je oglasil Kostja, —

jaz sem pa mislil, da se vidijo mrtvi samo na roditeljsko soboto.¹

— Mrtve je mogoče vsak čas videti, — je pričano poprijel Iljuša, ki je, kolikor sem mogel opaziti, izmed vseh najbolj poznal kmečke vraže. — Toda na roditeljsko soboto lahko vidiš tudi živega človeka, ki pride vrsta nanj, da namreč tisto leto umrje. Treba je samo ponoči sesti na cerkveno predurje in venomer na cesto gledati. In vsi tisti pojdejo po cesti mimo tebe, ki jim je namreč tisto leto umreti. Tako je pri nas lansko leto stara Uljana hodila na preddurje.

— No, pa je videla koga? — je radovedno vprašal Kostja.

— Seveda. Najpoprej je sedela dolgo dolgo, a ni nikogar ne videla in ne slišala . . . samo ves čas kakor da bi kje psiček zalajal in spet zalajal . . . Zdajci opazi: po poti gre deček v sami srajčici. Ona ga natančneje pogleda — Ivaška Fedosejev gre . . .

— Ta, ki je spomladi umrl? — ga je prekinil Fedja.

— Taisti. Gré in ne dvigne glavice . . . A Uljana ga je spoznala . . . Toda nato zopet pazi: ženska gre. Ona jo ogleduje, ogleduje, — oh, ti, ljubi Bog! — ona sama gre po poti, sama Uljana.

— Menda vendar ne ona sama? — je vprašal Fedja.

— Prav zares, ona sama.

— No, kako to? Saj ona še ni umrla.

— Ampak leto še ni minilo. A le poglej jo: komaj se je še duša drži.

Vsi so zopet utihnili. Pavel je vrgel pest suhega dračja na ogenj. Hitro je počrnelo v nenadno vzbuhlem plamenu, zaprasketalo, se zakadilo in se začelo kriviti, dvigaje svoje obžgane konce kvišku. Odsev

¹ Roditeljska ali Dimitrijeva sobota je sobota (konec oktobra), na katero se na pokopališčih spominjajo umrlih staršev in sorodnikov sploh.

ognja je šinil, sunkoma utripajoč, na vse strani, posebno navzgor. Nenadoma je, Bog ve, odkod, priletel bel golob naravnost v ta odsev, se plašno zasukal na enem mestu in ves oblit z žarečim bleskom, tleskaje s krili, izginil.

— Bržkone se je izgubil, — je pripomnil Pavel.
— Sedaj bo letal, dokler se kam ne zadene, in kjer se zadene, tam tudi nočuje do zore.

— Kaj misliš, Pavluša, — je izpregovoril Kostja, — ali ni to pravična duša letela v nebo, kaj?

Pavel je vrgel drugo pest dračja na ogenj.

— Mogoče, — je slednjič odgovoril.

— Pavluša, povej mi, prosim, — je začel Fedja, — ali je bilo pri vas tudi videti »nebesno predvidenje«¹

— Ko sonca ni bilo več videti? Seveda.

— Mislim, da ste se prestrašili tudi vi, ne?

— Pa ne samo mi. Naš gospod nam je naprej pravil, da bo »predvidenje«, a ko se je stemnilo, se je kljub temu sam baje tako ustrašil, da se je kar sesedel. A v poselski sobi je kuharica, da se je le začelo temniti, vzela, čuj, burkle in vse lonce pobila v peči: »Kdo bo zdaj jedel,« je rekla, »prišel je sodni dan!« Tako je vsa kapusova juha šla. A pri nas na vasi so se širile take govornice, da bodo začeli beli volkovi po zemlji letati in bodo ljudi žrli, da prileti ptica-ujeda in da bodo celo samega Triško videli.²

— Kakšnega Triško pa? — je vprašal Kostja.

— Ti ne veš tega? — je vneto poprijel Iljuša, — no, prijatelj, odkod pa si ti, da Triške ne poznaš? Sami zapečkarji so v vaši vasi, res, prav sami zapečkarji! Triška — to bo tak čudovit človek, ki pride; in on bo tak čudovit človek, da ga še prijete ne bo mogoče in nič mu ne bo mogoče storiti: tak

¹ Tako nazivajo naši kmetje sončni mrk. Op. pis.

² V vraži o »Triški« tiči najbrž povest o Antikristu. Op. pis.

čudovit človek bo. Hoteli ga bodo, na primer, kmetje zgrabiti: pridejo nanj z gorjačami, obkolijo ga, toda on jim oči omami, tako omami oči, da se bodo med seboj pobili. Posade ga v ječo, na primer, — on jih poprosi vode v vrču, da se napije: prineso mu vrč, a on smukne noter in ni ga več. Nadenejo mu verige, a on zaploska v dlani — in verige kar same padejo z njega. No, in ta Triška bo hodil po mestih in vaseh; in ta Triška, lokavi človek, bo zapeljal krščanski narod... no, a nič mu ne bo mogoče storiti... Tak čudovit in lokav človek bo on.

— No, da, — je nadaljeval Pavel s svojim počasnim glasom, — tak bo. Prav njega so tudi čakali pri nas. Starci so govorili, češ, brž ko se začne »nebesno predvidenje«, tedaj pride Triška. No, in začelo se je »predvidenje«. Ves narod se je usul na ulico, na polje, in čakal, kaj bo. A pri nas je, kakor veste, kraj viden in pripraven. Gledajo — kar gre od vasice s hriba neki človek, tako čuden, s tako čudno glavo... Zdajci kriknejo vsi: »Joj, Triška gre! Joj, Triška gre!« — pa brž vsak, kamor je! Naš starosta se je skrnil v rov; njegova žena je obtičala pod vrati, na vse grlo kričala in svojega dvorišnega psa tako zastrašila, da se je snel z verige in, ajdi, čez plot v gozd. A Kuzkin oče, Dorofejč, je skočil v oves in začel prepelevati kakor prepelica: češ, vsaj ptice se bo usmilil, zlodej vražji! Tako se je vse prestrašilo!... A ta človek, ki je šel, je naš sodar Vavila, ki si je bil kupil novo vedro in si prazno vedro na glavo nateknil.

Vsi dečki so se zasmeli in zopet umolknili za trenutek, kakor se večkrat pripeti ljudem, ki se razgovarjajo na prostem. Pogledal sem krog sebe: veličastna in kraljevska je bila noč; vlažni hlad poznega večera je zamenjala polnočna suha toplota, in še dolgo ji je bilo ležati kakor mehko prestiralo na zasnulih poljih; še mnogo časa je ostalo do prvega čebljanja, do prve rosne kapljice zore. Lune ni bilo

na nebu: v tem času je pozno vzhajala. Zdelo se je, da brezštevilne zlate zvezdice tiho, tekmuje v migljanju tekó proti rimski cesti, in res ste, gledaje jih, sami nekako nejasno čutili silovito nagli in neprestani tek zemlje . . . Čuden, oster in bolehen krik se je nenadoma dvakrat po vrsti razlegnil nad reko in se čez nekaj trenutkov ponovil, toda že dlje . . .

Kostja se je zdrznil . . . »Kaj je to?«

— To čaplja kriči, — je mirno odvrnil Pavel.

— Čaplja, — je ponovil Kostja . . . A kaj je to, Pavluša, kar sem sinoči slišal, — je pristavil po kratkem premolku, — morda ti veš . . .

— Kaj si slišal?

— Tole sem slišal, lej. Šel sem iz Kamene grede v Šaškino; sprva sem šel po našem leskovju in potem ob travniku, veš, tam, kjer se končuje z ostro zavitim jarkom, — tam je bučilo;¹ veš, ono je še vse s trstjem zaraslo; no, šel sem mimo tega bučila, dragi moji, in naenkrat nekdo zaječi iz tega bučila, a tako milo, milo: u-u . . . u-u . . . u-u! Tak strah me je obšel, dragi moji: pozno je bilo in glas tako žalosten. Tako da bi se bil skoraj sam zjokal . . . Kaj bi neki to bilo? Kaj?

— V tem bučilu so predlanskim razbojniki utopili logarja Akima, — je pripomnil Pavluša, — torej je morebiti njegova duša tožila.

— A, saj to bo, dragi moji, — je odvrnil Kostja in razširil svoje že tako ogromne oči. — Še vedel nisem, da so v tem bučilu Akima utopili, drugače bi se bil še bolj ustrašil.

— Pravijo, da so take majcene žabice, — je nadaljeval Pavel, — ki imajo tak žalosten glas.

— Žabice? O ne, to niso žabice . . . kakšne neki . . . (Čaplja je zopet zavpila nad reko.) — Ali bi

¹ Bučilo — globoka jama s spomladno vodo, ki je ostala po povodnji in se še poleti ne posuši. Op. pis.

jo! — je nehote zinil Kostja, — kriči kakor divji mož.

— Divji mož ne kriči, on je nem, — je poprijel Iljuša, — on samo v dlani ploska in poka . . .

— Ali si ga videl, divjega moža, ka-li? — ga je porogljivo prekinil Fedja.

— Ne, nisem ga videl, in Bog varuj, da bi ga videl: toda drugi so ga videli. Tako je zadnjič pri nas nekega kmeta v svoje mreže zapletel: vodil ga je, vodil po gozdu, in zmerom okoli ene jase. Prav komaj je za dne prišel domov.

— No, in ga je on videl?

— Videl. Pravi, da stoji ták velik — velik, temán in zmršen takole za drevesom, prav dobro ne razločiš, kakor da se skriva pred mesečino, gleda in gleda z debelimi očmi in mežika in mežika z njimi.

— Eh ti! — je vzkliknil Fedja, se nalahko zdrznil in zgenil s pleči: — fej! . . .

— Le zakaj se ta gnus na svetu zaredi! — je pripomnil Pavel: — prav res!

— Ne psuj: pazi, te bo slišal, — je pripomnil Ilja.

Nastal je zopet molk.

— Poglejte no, pogledajte no, otročički, — se je zdajci razlegnil otroški glas Vanje: — pogledajte božje zvezdice, — kakor čebelice rojijo!

Pomolil je svoj sveži obrazek izpod štorje, se oprl na peščico in počasi dvignil svoje velike in mirne oči kvišku. Oči vseh dečkov so se dvignile proti nebu in se niso kmalu odmeknile.

— Kaj pa, Vanja, — je ljubeznivo začel Fedja: — ali je tvoja sestra Anjutka zdrava?

— Zdrava, — je odgovoril Vanja, rahlo porgrkovaje.

— Reci ji, zakaj nič k nam ne pride? . . .

— Ne vem.

— Povej ji, da bi hodila.

— Ji povem.

— Reci ji, da ji dam slašic.

— A daš tudi meni?

— Tudi tebi dam.

Vanja je vzdihnil.

— No, ne, meni ni treba. Le daj rajši njej: ona je pri nas tako dobra.

In Vanja je zopet položil svojo glavo na zemljo. Pavel je vstal in vzel v roke prazni kotliček.

— Kam pa ti? — ga je vprašal Fedja.

— K reki, vode zajet: vodo bi rad pil.

Psa sta se dvignila in šla za njim.

— Pazi, ne padi v reko! — je kriknil za njim Iljuša.

— Zakaj naj pade? — je rekel Fedja, — se bo že varoval.

— Da, varoval. Vse se lahko zgodi: on se nagne, začne zajemati vodo, a povodni mož ga zgrabi za roke in potegne k sebi. Potem začno govoriti, češ, dečko je padel v vodo... A kako je padel!... Lej, v trstje je zlezal, — je dostavil prisluškovaje.

Trstje se je res razgrnilo in zašumelo.

— Ali je res, — je vprašal Kostja, — da je nora Akulina od takrat blazna, ko je bila v vodi?

— Da, od takrat... Kakšna je sedaj! Pa pravijo, da je bila prej krasotica. Povodni mož ji je »naredil.« Najbrž ni pričakoval, da jo bodo tako hitro izvlekli. Pa ji je tam, na dnu, »naredil«.

(Jaz sam sem večkrat srečal to Akulino. Pokrita s cunjami, strašno suha, z obrazom, črnim kakor ogel, z zmedenim pogledom in večno zobé kažoča, je po cele ure stopicala na enem mestu kje na cesti, krepko prižemala koščene roke k prsim in se počasi premetavala z noge na nogo kakor divja zver v kletki. Ona ni razumela nič, naj ji je rekel kdo kakoli, in se je samo od časa do časa krčevito hototala.)

— A pravijo, — je nadaljeval Kostja, da se je

Akulina zato vrgla v reko, ker jo je ljubček prevaril.

— Zato, zato!

— Ali pomniš Vasje? — je žalostno dodal Kostja.

— Katerega Vasje? — je vprašal Fedja.

— No, tistega, ki je utonil, — je odgovoril Kostja, — prav v tej reki. Le kakšen deček je bil! O, kakšen deček je bil! Le kako ga je njegova mati, Feklista, ljubila, tega Vasjo! In ko da bi ona slutila, Feklista, da ga od vode poguba zadene. Včasih, kadar je šel Vasja z nami, z otroki, poleti v reko kopat se, je kar vsa strepetala. Druge ženske nič, s koriti so šle mimo in zibale so se, a Feklista je postavila korito na tla in ga začela klicati: »Vrni se, vrni, lučka moja! Oh, vrni se, sokolič!« — In sam Bog vedi, kako je utonil. Igral se je na bregu, tudi mati je bila tam, seno je grabila; zdajci sliši, kakor da kdo mehurje spušča po vodi, — brž pogleda, a edinole Vasjina čepica je plavala še po vodi. In odsihmal Feklista ni docela pri pameti: pride in leže na tem mestu, kjer je utonil; leže, dragi moji, in zapoje pesemco, — pomnite, Vasja je zmeraj tako pesemco pel, — no, in jo zapoje in zraven plače, plače in bridko Bogu toži . . .

Pavel je stopil k ognju s polnim kotličkom v roki.

— Čujte, otroci, — je začel po kratkem molku, — nič dobrega vam ne povem.

— Kaj pa je? — je urno vprašal Kostja.

— Vasjin glas sem slišal.

Vsi so se kar zdrznili.

— Kaj praviš? Kaj praviš? — je zajeceljal Kostja.

— Prav zares. Komaj se začnem k vodi sklanjati, hipoma slišim, nekdo me kliče z Vasjinim glasom in kakor izpod vode: »Pavluša, Pavluša, pojdi sem.« Jaz se odmaknem. Vendar sem vodo zajel.

— Oh ti, ljubi Bog, oh ti, ljubi Bog! — so pregovorili dečki in se križali.

— To te je povodni mož klical, Pavel, — je dostavil Fedja. In mi smo pravkar govorili o njem, o Vasji.

— Oh, to je slabo znamenje, — je presledkoma pregovoril Iljuša.

— No, nič, pustimo to! — je rekel Pavel odločno in zopet sedel: — svoji usodi ne uideš.

Dečki so utihnili. Videti je bilo, da so se jih Pavlove besede globoko dojmile. Začeli so legati k ognju, kakor bi se napravljali spat.

— Kaj je to? — je vprašal nenadoma Kostja in dvignil glavo.

Pavel je prisluhnil.

— To kozice lete in požvižgavajo.

— Kam pa leté?

— Tja, kjer pravijo, da ni zim.

— A so mar take dežele?

— So.

— Daleč?

— Daleč, daleč, za toplimi morji.

Kostja je vzdihnil in zamižal.

Že več ko tri ure je preteklo, odkar sem se pridružil dečkom. Mesec je slednjič izšel. Nisem ga takoj opazil: tako je bil majhen in ozek. Ta brez-mesečna noč je bila videti še vedno tako krasna kakor prej... Toda že so se nagnile k temnemu kraju zemlje mnoge zvezde, ki so še nedavno stale visoko na nebu; vse naokrog je docela utihnilo, kakor običajno postaja vse tiho le proti jutru: vse je spalo krepko, trdno, predsvitno spanje. V zraku ni več tako močno dišalo, — po njem se je nekako znova razlivala vlaga... Poletne noči niso dolge!... Pogovor dečkov je ugašal obenem z ognjema... Psa sta tudi dremala; konji so, kolikor sem mogel razločiti pri komaj brleči in slabo sveteči luči zvezd,

tudi ležali s povešenimi glavami. Lahna dremavica me je prijela in prešla v dremanje.

Sveža struja zraka mi je zapihala preko lica. Odprl sem oči: — danilo se je. Zarja še ni rdela nikjer, a na vzhodu se je že svitalo. Vse naokrog je postalo vidno, dasi motno vidno. Bledosivo nebo je postajalo svetlo, hladno in sinje; zvezde so zdaj migljale s pojemajočim svitom zdaj izginjale; zemlja je postala vlažna, listje potno, nekje so se jeli razlegati živahni zvoki in glasovi, in lahna jutranja sapica je začela polzeti in plati nad zemljo. Moje telo ji je odgovorilo z rahlim drgetom. Hitro sem vstal in šel k dečkom. Vsi so spali kakor ubiti krog tlečega ognja; edini Pavel se je dvignil na polovico in me pazljivo pogledal.

Pokimal sem mu z glavo in krenil domov vzdolž kadeče se reke. Nisem še prehodil dveh vrst, že so se razlili krog mene, po široki mokri loki, in spredaj, po ozelenelih holmih, od lesa do lesa, in zadaj, po dolgi, prašni cesti, po blešččem, pordelem grmovju in po reki, ki je sramežljivo šumela izpod vedno redkejšje megle, — razlili najprej živordeči, potem rdeči, zlati potoki mlade žareče svetlobe... Vse se je zgenilo, zbudilo, zapelo, zašumelo in začelo govoriti. Povsod so kakor lesketajoči demanti začele rdeti debele, rosne kaplje; čisti in jasni, kakor da so se tudi umili v jutranjem hladu, so mi priplavali naproti glasovi zvona in nenadoma je zdirjala mimo mene odpočita konjska čreda, ki so jo gnali znani dečki...

Na žalost moram pristaviti, da je v tem letu Pavel preminil. A ni utonil, temveč se je ubil, ko je padel s konja. Škoda, bil je sijajen dečko!

KASJAN S KRASNE MEČI

Vračal sem se z lova na tresočem kmečkem vozičku in ubit od soparne vročine poletnega oblačnega dne (znano je, da je v takih dneh pripeka včasih še neznosnejša kakor v jasnih dneh, posebno, kadar ni vetra), sem dremal in se pozibaval ter se s čemer-nim potrpljenjem prepustil, da me žre živi, beli prah, ki se je neprestano vzdigoval z zvožene ceste izpod razsušenih in škripajočih koles, — kar vzbudi nenadoma mojo pozornost nenavadni nemir in razburjeno kretanje mojega voznika, ki je do tega trenutka še trdneje dremal nego jaz. Začel je trzati z vajeti, se ripsati po svojem sedežu in kričati na konje, obenem pa je pogledoval nekam v stran. Ozrl sem se okoli sebe. Vozila sva se po široki, obdelani ravnini; v nenavadno položnih, valovitih pobočjih so se stekali vanjo nevisoki, tudi obdelani holmi; pogled je objemal vsega kakih pet vrst samotne planjave; v daljavi so neveliki brezovi gaji s svojimi okroglo zobčastimi vršički edini motili skoraj ravno črto obzorja. Ozke stezice so se vleklye po poljih, izginjale v globeli, se vile po klancih, in na eni izmed njih, ki je kakih pet sto korakov pred nama morala sekati najino pot, sem razločil nekak sprevod. In nanj se je oziral moj voznik.

Bil je pogreb. Spredaj, na vozu, zapreženem z enim konjem, se je v koraku peljal svečenik; cerkovnik je sedel poleg njega in brzdal konja; za vozom so štirje možje odkritih glav nesli krsto, pokrito z belim platnom; dve ženski sta šli za krsto. Tenak, tožeč glas ene izmed njiju je nenadoma priletel na moja ušesa; prisluhnil sem: pela je žalostinke. Žalostno se je razlegal sredi pustega polja ta prelivajoči se, enolični in brezupno otožni napev. Voznik je pognal konje: hotel je ta sprevod prehiteti. Srečati

na cesti mrliča — je slabo znamenje. Res se mu je posrečilo zdirjati po cesti, preden je utegnil pokojnik dospeti do nje; toda nisva se še odpeljala sto korakov naprej, kar je nenadoma dobil naš voz silen sunek, se nakrenil in malodane prevrnil. Voznik je ustavil dirjajoče konje, mahnil z roko in pljunil.

— Kaj se je zgodilo? — sem vprašal.

Moj voznik je zlezl molče z voza, ne da bi se žuril.

— Kaj pa je?

— Os se je zlomila . . . pregorela je, — je čemerno odgovoril in hipoma s tako nejevoljo popravil jermenje na priprežnem konju, da se je ta skoraj docela nagnil na stran, a vendar obstal, prhnil, se otresel in si prav mirno začel z zobom česati prednjo nogo pod kolenom.

Zlezl sem z voza, postal nekaj časa na cesti in se žalostno vdal čuvstvu neprijetne neodločnosti. Desno kolo je prišlo skoraj popolnoma pod voz in zdelo se je, kakor da z nemim obupom dviga svoje pesto kvišku.

— Kaj naj sedaj storiva? — sem slednjič vprašal.

— Lejte, kdo je kriv! — je rekel voznik in kazal z bičem na sprevod, ki je bil že zavil na cesto in se nama približeval, — še zmerom sem opazil, — je nadaljeval: — da gotovo nekaj pomeni, ako človek sreča mrliča . . . Da.

In spet se je obregnil ob priprežnega konja, ki se je, videč njegovo slabo voljo in neusmiljenost, odločil, da se ne gane, in je samo včasih ponižno pomahal z repom. Hodil sem nekaj časa gori in doli in se zopet ustavil pred kolesom.

Medtem naju je pogreb dohitel. Tiho je žalostni sprevod zavil s ceste na travo in se začel vleči mimo najinega voza. Midva z voznikom sva snela kučme, se pozdravila s svečenikom in spogledala s pogrebci. Težko so stopali; visoko so se jim dvigale

široke obrvi. Izmed žensk, ki sta šli za krsto, je bila ena jako stara in bleda; njene nepremične poteze, grozovito izkažene od žalosti, so hranile izraz stroge, svečane važnosti. Šla je molče in le včasih dvignila svojo suho roko k upadlim ustnicam. Druga, mlada ženska pet in dvajsetih let je imela rdeče in vlažne oči in ves obraz ji je bil zabuhel od joka; prišedši vštric naju je nehala peti in se zakrila z rokavom . . . No, mrlič je šel mimo naju, krenil zopet na cesto in spet se je razlegalo njeno žalostno, srce trgajoče petje. Moj voznik je molče z očmi spremljal enakomerno gugajočo se krsto in se obrnil k meni.

— To je pogreb tesarja Martina, — je začel govoriti, — tistega iz Rjabe.

— Po čem to poznaš?

— Po ženskah sem spoznal. Stara je njegova mati, mlada pa žena.

— Ali je bil bolan, ka-li?

— Da . . . vročica . . . Pred včerajšnjim je poslal upravitelj po dohtarja, pa niso dobili dohtarja doma . . . A je bil dober tesar; majceno je pil, a tesar je bil dober. Viš, kako se njegova žena joče od žalosti . . . No, da, saj vemo: babje solze niso kupljene. Babje solze so — voda . . . Da.

In sklonil se je, zlezal pod vajetom priprežnega konja skozi in zgrabil z obema rokama kambo nad ojnicami.

— A vendar, — sem pripomnil, — kaj nama je storiti?

Moj voznik se najprej s kolenom upre v ojničnega konja, potrese dvakrat kambo, popravi sedelce, izleze zopet pod vajetom priprežnega konja, ne da bi ga mimogrede ne sunil v smrček, nazaj, se približa kolesu — se mu približa in vzame, ne da bi oči odmaknil od njega, počasi izpod suknje tobačnico, izvleče počasi za jermenček pokrovček, vtakne počasi v tobačnico svoja dva debela prsta (in oba sta komaj

prišla vanjo), pomane, pomane tobak, začne njuhati v presledkih, spremlja vsak potegljaj z daljšimi vzdih, in se, bolešno kremžeč se in mežikajoč z zasoljivšimi se očmi, — pogrezne v globoko premišljevanje.

Moj voznik skrbno vtakne tobačnico v žep, si pomakne klobuk na obrvi, a ne s pomočjo rok, temveč edino s krettnjo glave, in zleze zamišljeno na svoj sedež.

— Kam pa? — sem ga vprašal ne brez začudenja.

— Izvolite sest, — je mirno odgovoril in pobral vajete.

— Kako se bova pa peljala?

— Se bova že, gospod.

— A os . . .

— Izvolite sest.

— A os je zlomljena . . .

— Zlomljena, seveda je zlomljena; a do naselja že prideva . . . korakoma, kako pa. Tukajle za gajem na desno je naselje: Judino mu pravijo.

— In misliš, da dospeva?

Voznik mi še odgovoril ni.

— Jaz pojdem rajši peš, — sem rekel.

— Kakor Vam ljubo.

In je mahnil z bičem. Konja sta potegnili.

In res sva prišla do naselja, čeprav se je desno prednje kolo komaj držalo in nenavadno čudno vrtilo. Na nekem klancu toliko toliko, da ni odletelo; toda voznik je s srditim glasom zavpil in srečno sva se spustila nizdol.

Judino naselje je sestajalo iz šestih nizkih in majhnih koč, ki so se že nagnile po strani, čeprav so jih najbrž šele nedavno postavili: dvorišča niso bila pri vseh ograjena s plotom. Ko sva se pripeljala v to naselje, nisva srečala žive duše; celo kokoši ni bilo videti na ulici niti psov; samo eden, črn in kosorep je spričo naju urno skočil iz popolnoma razsušenega

korita, kamor ga je bila bržkone prignala žeja, in na vrat na nos planil pod vrata. Šel sem v prvo kočo, odprl vrata v vežo, poklical gospodarja, — a nihče mi ni odgovoril. Poklical sem še enkrat: gladno n.ačje mijavkanje se je začulo izza drugih vrat. Sunil sem jih z nogo: suha mačka je blisknila v temi z zelenimi očmi in skočila mimo mene. Vteknil sem glavo v sobo in pogledal: bila je temna, zakajena in prazna. Krenil sem na dvorišče, a tudi tam ni bilo nikogar... V pregradi je mukalo tele; hroma siva gos je racala nekoliko v stran. Šel sem v drugo kočo, — tudi v drugi koči niti duše. Grem na dvorišče...

Prav na sredi jarko obsijanega dvorišča, na sami pripeki, kakor se pravi, je ležal na obrazu in pokrivši si glavo z armjakom deček, kolikor se mi je dozdevalo. Nekaj korakov od njega, poleg slabega vozička, je stal pod slamnatim napuščem mršav konjiček v raztrgani vpregi. Sončna svetloba, ki je padala v pramenih skozi raztrgani odnès, je z nevelikimi, svetlimi lisami pestrila njegovo kosmato, rdeče-kostanjevo dlako. Tu so tudi v visoki škorčnici čeburnjali škorci in mirno pogledavali iz svoje zračne hišice nizdol. Stopil sem k spečemu in ga začel buditi...

Dvignil je glavo, zagledal mene in takoj skočil na noge... »Kaj, kaj bi rad? Kaj je?« je zamrmral zaspano.

Nisem mu takoj odgovoril: toliko me je osupnila njegova zunanost. Predočite si pritlikovca petdesetih let z drobnim, zagorelim in zgubančenim obrazom, z ostrim noskom, z rjavimi, komaj opaznimi očmi in s kuštrastimi, gostimi, črnimi lasmi, ki so kakor klobuk na gobi široko čepeli na njegovi majčkeni glavici. Vse telo je bilo nenavadno šibko in suho, nikakor pa se ne da z besedami povedati, kako nenavaden in čuden je bil njegov pogled.

— Kaj bi rad? — me je vprašal znova.

Razložil sem mu, za kaj gre; poslušal me je in ni umeknil z mene svojih počasi trepajočih oči.

— Torej ne moreva dobiti nove osi? — sem rekel naposled: — jaz bi z veseljem plačal.

— A kdo sta vidva? Lovca, ka-li? — je vprašal in me ošinil s pogledom od nog do glave.

— Lovca.

— Nebesne ptičice streljata, jeli? ... In gozdno zverjad? ... Pa se vama ne zdi greh, božje ptičice ubijati, nedolžno kri prelivati?

Čudni starec je govoril jako zateglo. Zvok njegovega glasu me je istotako iznenadil. V njem ne le ni bilo slišati nič starikavega, temveč je bil čudovito sladek, mlad in skoraj žensko nežen.

— Osi nimam, — je dostavil po kratkem molčanju, — tale ni dobra (pokazal je na svoj voz), — vidva imata najbrž velik voz.

— Ali se ne da dobiti v vasi?

— Kakšna vas je to! ... Tukaj je nima nihče ... Pa tudi doma ni nikogar: vsi so na delu. Pojdita, — je nenadoma rekel in legel zopet na zemljo.

Tega zaključka nikakor nisem pričakoval.

— Poslušaj, stari, — sem začel in se doteknil njegovih pleč, — stori mi uslugo, pomagaj!

— Pojdita z Bogom! Jaz sem truden: sem bil šel v mesto, — je rekel in si potegnil armjak na glavo.

— I, stori mi no uslugo, — sem nadaljeval, — saj ... saj plačam.

— Meni ni treba tvojega plačila.

— Ali lepo te prosim, stari ...

Dvignil se je na polovico, sedel in prekrizal svoje tenke nožice.

— Če ni drugače, bi te peljal na poseko. Tam so pri nas trgovci gaj kupili, — Bog naj jih sodi, odvažajo gaj in pisarno so zgradili, Bog naj jih sodi! Tam pri njih bi ti lahko os naročil, ali pa storjeno kupil.

— I, to je imenitno! — sem veselo vzkliknil. — Imenitno! . . . Pojdiva!

— Hrastovo os, dobro os, — je nadaljeval, ne da bi vstal z mesta.

— Pa je daleč do te poseke?

— Tri vrste.

— No, kaj za to! Saj se lahko na tvojem vozičku popeljeva.

— Pa ne . . .

— No, pojdiva, — sem rekel, — pojdiva, stari! Voznik naju na ulici čaka.

Starec je nerad vstal in šel za menoj na ulico. Moj voznik se je nahajal v razdraženem dušnem stanju: poskušal je napojiti konje, ali v studencu je bilo nenavadno malo vode in njen okus je bil slab, a to je, kakor pravijo vozniki, prava stvar . . . Vendar se je, ko je zagledal starca, namuznil, pokimal z glavo in vzkliknil:

— O, Kasjanček! Pozdravljen!

— Pozdravljen, Jerofej, pravični človek! — je odgovoril Kasjan s pobitim glasom.

Takoj sem sporočil vozniku njegov predlog; Jerofej je rekel, da je zadovoljen, in je zapeljal na dvorišče. Medtem ko je on s preudarjeno prizadevnostjo izprezal konje, je starec stal, naslonjen z ramo na vrata, in klavrno pogledoval zdaj njega zdaj mene.

Nekako okleval je: kolikor sem mogel opaziti, ga najin nenadni obisk ni preveč veselil.

— So mar tebe tudi preselili? — ga je vprašal zdajci Jerofej in snemal kambo.

— Tudi mene.

— Lejte si no! — je pregovoril moj voznik skozi zobe. — Veš, tisti Martin, tesar . . . saj poznaš rjabovskega Martina?

— Poznam.

— No, umrl je. Pravkar sva srečala njegov pogreb.

Kasjan se je zdrznil.

— Umrl? — je rekel in povetil glavo.

— Da, umrl. Zakaj pa ga nisi ozdravil, a? Saj pravijo, da zdraviš, da si zdravnica.

Moj voznik se je očividno posmehoval in rogal starcu.

— Ali je to tvoj voz, ka-li? — je dostavil in kazal z ramo nanj.

— Moj.

— No, voz pá — voz! — je ponovil, ga prijel za ojnice in ga malone obrnil... Res voz!... A s čim se popeljete na poseko? ... V te ojnice naših konj ne vprežeš: naši konji so veliki, — a to — kaj je?

— Ne vem, s čim se popeljete, — je odgovoril Kasjan. — Razen, če se s temle živinčetom, — je pristavil z vzdihom.

— S temle? — je poprijel Jerofej, stopil h Kasjanovi kleki in jo prezirljivo sunil s tretjim prstom desne roke v vrat. — Viš jo, — je dostavil z očitkom, — zaspala je, mrha!

Poprosil sem Jerofeja, naj napreže čim prej. Jaz sam sem želel peljati s Kasjanom na poseko: tam se radi držijo ruševci. Ko je bil voziček že popolnoma pripravljen in sem se jaz s psom vred že nekako ukeril na njegovem zveženem dnu iz lubja in je tudi Kasjan, s prejšnjim pobitim izrazom na obrazu, zgužen v klobko, že sedel na prednji gredici, — je pristopil Jerofej k meni in mi s tajinstvenim glasom zašepetal:

— Dobro ste storili, očka, da ste šli z njim. Kajti on je tak, namreč on je »juródivec«¹ in njegov pridevek je: Bolha. Ne vem, kako ste ga mogli razumeti...

Že sem hotel pripomniti Jerofeju, da se mi je do sedaj zdel Kasjan docela pameten človek, toda moj voznik je takoj nadaljeval z istim glasom:

¹ Od rojstva blazen človek. Preprosti narod ima take za »božje ljudi« in pripisuje njih dejanjem globok smisel, celo preroško moč.

— Samo pazite, oné, ali Vas pripelja tja. Pa os izvolite sami izbrati: izvolite vzeti nekoliko močnejšo os . . . Kaj pa, Bolha, — je dostavil na glas, — ali se lahko dobi pri vas kaj kruhka?

— Poišči; morda se najde, — je odgovoril Kasjan, trenil z vajeti in odpeljala sva se.

Njegov konjiček na moje resnično začudenje res ni tekel slabo. Vso pot je Kasjan uporno molčal in na moja vprašanja odgovarjal na kratko in nerad. Kmalu sva se pripeljala do poseke in nato dospela do pisarne, visoke kolibe, ki je samotno stala nad nevelikim jarkom, na hitrico preganjenim z jezom in spremenjenim v ribnik. V tej pisarni sem našel dva mlada trgovska pomočnika, z zobmi, belimi ko sneg, s sladkimi očmi, sladko in živahno govorico in s sladko prekanjenim nasmehom, kupil od njiju os in se odpravil na poseko. Mislil sem, da ostane Kasjan pri konju in me počaka; toda on je nenadoma pristopil k meni.

— Kaj pa, ali greš ptičke streljat? — je začel: — a?

— Da, če jih najdem.

— Jaz pojdem s tebój . . . Grem lahko?

— Lehko, lahko.

In sva šla. — Izsekanega prostora je bilo vsega približno eno vrsto. Priznati moram, da sem bolj gledal na Kasjana kakor na psa. Zastonj mu niso dali pridevka Bolha. Njegova črna, z ničemer pokrita glavica (sicer so njegovi lasje lahko nadomeščali vsako kučmo) je kar švigala po grmovju. Hodil je nenavadno urno in venomer kakor poskakoval pri hoji, se neprestano pripogibal, trgal neke trave in jih deval v nedrje, si nekaj mrmral pod nos in venomer pogledoval name in na mojega psa, toda s takim radovednim in čudnim pogledom. V nizkem grmovju, »v pritlikovju«, in na posekah se večkrat držijo majhne sive ptičke, ki se kar naprej premeščajo z drevca na drevce in požvižgavajo, nenadoma spuščajoč se pri

poletu. Kasjan jih je oponošal in se spokliceval z njimi; mlada prepelička mu je čivkajoč zletela izpod nog, — in on je začivkal za njo; škrjanec se je začel spuščati nad njim, trepetal s krili in zvonko prepeval — Kasjan je povzel njegovo pesemco. Z menoj ves čas ni govoril . . .

Vreme je bilo prekrasno, še krasneje kakor prej, toda pripeka še vedno ni popustila. Po jasnem nebu so komaj komaj plavali visoki in redki oblaki, rumenkasto-beli kakor zakesneli pomladni sneg, ploski in podolgovati kakor ohlapela jadra. Njih čipkasti kraji, puhasti in lahki kakor bombaž, so se počasi, toda vidno spreminjali z vsakim trenutkom: ti oblaki so se tajali in od njih ni padla niti senca. S Kasjanom sva dolgo lazila po poseki. Mladi poganjki, ki se še niso utegnili potegniti za več kakor za komolec, so obkrožali s svojimi tenkimi, gladkimi stebelci počrnele, nizke šture; okrogli, gobasti izrastki s sivimi robovi, prav tisti izrastki, iz katerih kuhajo trod,¹ so se lepili k tem štorom; jagoda je poganjala po njih svoje rožaste vitice; prav tam so tesno sedele glive v celih družinah. Noge so se neprestano zamotavale in zapletale v dolgi travi, prenasičeni z žarečim soncem; povsod se je bleščalo v oči od jarkega kovinskega svetlikanja mladega, rdečkastega listja na drevcih; povsod so pestreli višnjevi grozdi graščice, zlate čašice kalužnice in napol lilasti, napol rumeni cveti višnjevca;² tu pa tam so se poleg zapuščenih kolo-vozov, na katerih so se sledovi koles poznali po progah rdeče, nizke travice, dvigali kup drv, zloženi na sežnje; slaba senca je padala od njih v poševnih četverokotnikih, — druge sence ni bilo nikjer. Lahna sapica se je zdaj dramila zdaj utihala: nenadoma ti

¹ Kresilna goba, *polyporus fomentarius*.

² *Melampyrum nemorosum*.

zapihlja naravnost v obraz in kakor da se bo razigrala, — vse naokrog veselo zašumi, zakima in se zgane, ljubko se zazibljejo gibčni vršički praproti, — razveseliš se je . . . toda glej, že je spet zamrla in že je spet polagoma vse utihnilo. Edino kobilice složno cvrčijo, kakor raztogočene, — in kako utrudljiv je ta neprestani, kisli in suhi zvok! Toda on pritiče nadležni poldanski pripeki; ona ga je takorekoč rodila, takorekoč izzvala iz razbeljene zemlje.

Ne da bi se namerila vsaj na eno leglo, sva prišla slednjič do nove poseke. Tam so se nedavno posekane jesike žalostno zlecale po tleh in potlačile pod seboj i travo i nizko podraščino; na nekaterih je bilo listje še zeleno, toda je že mrtvo in uvelo viselo z nepremičnih vejic; na drugih se je že posušilo in zvilo. Od svežih, zlato-belih iveri, ki jih je na kupe ležalo okoli svetlo vlažnih panjev, je vejal poseben, nenavadno prijeten, grenak duh. V daljavi, bliže gaju, so zamolklo pele sekire, in zdaj pa zdaj je svečano in tiho, kakor da se klanja in širi roke, padalo košato drevo.

Dolgo nisem našel nikake divjačine; slednjič je iz širokega hrastovega grma, skoz in skoz preraslega s pelinom, zletel kosec. Izprožim; prevrnil se je v zraku in padel. Ko je Kasjan zaslišal strel, si je hitro zakril z roko oči in se ni genil, dokler nisem nabil puške in pobral kosca. Ko sem že krenil naprej, se je približal kraju, kamor je bil padel ubiti ptič, se nagnil nad travo, na katero je brizgnilo nekaj kapelj krvi, zmajal z glavo in plašno pogledal name . . . Potem sem slišal, kako je šepetal: »Greh! . . . Oh, to je greh!«

Vročina naju je slednjič primorala, da sva šla v gozd. Vrgel sem se pod visok leskov grm, nad katerim je bil vitek javor krasno razprostrl svoje šibke vejice. Kasjan je sedel na debeli konec posekane breze. Jaz sem ga gledal. Listi so se rahlo pozibavali v višini in njihove medle zelenkaste sence so tiho polzele spred in zad po njegovem slabotnem telesu, ne-

kako zamotanem v temni armjak, — po njegovem drobnem obrazu. On ni dvignil glave. Naveličan njegovega molka sem legel na hrbet in z užitkom gledal mirno igro zmedenih listov na daljnem, svetlem nebu. Čudovito prijetno opravilo je, ležati v gozdu na hrbtu in gledati kvišku! Zdi se vam, da gledate v brezdanje morje, da se to na široko razprostira p o d vami, da se drevje ne dviga od zemlje, temveč da se kakor korenine ogromnih rastlin spušča in pada navpično v te stekleno jasne valove; listje na drevju je zdaj prosojno kakor smaragdi, zdaj se zgošča v zlatobleščečo, skoraj črno zelén. Kje daleč stoji, na koncu tenke vejice, nepremično osamljen listič na sinji krpici prozornega neba in poleg njega se ziblje drug listič, ki spominja s svojim gibanjem na igro ribjega repa, kakor da je to gibanje svojevoljno in ga ne proizvaja veter. Kakor čarobni podvodni otoki tiho prihajajo in tiho odhajajo plavajoč beli, okrogli oblaki, — in glej, nenadoma vse to morje, ta živožarni zrak, te vejice in listi, obliti s soncem, — vse to zapolje, zadržti v hipnem blesku in zbudi se sveže, trepetajoče šelestenje, podobno neskončo mehkeму plivkanju nenadoma pripodivših se valčkov. Vi se ne gibljete — vi gledate: in ni mogoče z besedami izraziti, kako radostno in tiho in sladko postane človeku pri srcu. Vi gledate: — ta globoka, čista sinjina vam zbudi na ustih smehljaj, nedolžen, kakor je ona sama; kakor oblaki po nebu in kakor obenem z njim hodijo v počasni vrsti mimo duše srečni spomini in venomer se vam zdi, da vam pogled uhaja vedno dalje in dalje in da vas same vleče za seboj v to pokojno, sijajoče brezno, in nemogoče se je odtrgati od te višine, od te globine . . .

— Gospod, o gospod! — je nenadoma pregovoril Kasjan s svojim zvočnim glasom.

Začudeno sem se dvignil; do sedaj mi je komaj odgovarjal na vprašanja, a sedaj je nanagloma sam odgovoril.

— Kaj bi rad? sem vprašal.

— No, zakaj si ptičko ubil? — je začel in mi gledal naravnost v oči.

— Kako zakaj? . . . Kosec je divjačina: užiten je.

— Zaradi tega ga nisi ubil, gospod: mar ga boš jedel?! Ti si ga ubil za zabavo.

— Pa saj ti sam najbrž ješ gosi ali kokoši, na primer, ne?

— Ta ptica je od Boga določena za človeka, a kosec je svobodna ptica, gozdna. In ne samo on: polno jih je gozdnih stvorov, poljskih in rečnih stvorov, in močvirskih in travniških in višinskih in nižinskih, — in greh jih je ubijati, naj živé na zemlji do svojega naravnega konca. A človeku je določena druga hrana: kruh — božji blagoslov, in vode nebesne, in krotki stvori od starodavnih očetov.

Osuplo sem pogledal Kasjana. Njegove besede so tekle svobodno; ni jih iskal, govoril je s tihim navdušenjem in pohlevnim dostojanstvom in tu pa tam zaprl oči.

— Torej je po tvojem tudi ribo greh ubijati? — sem ga vprašal.

— Riba ima mrzlo kri, mi je odvrnil s prepričanjem, — riba je nem tvor. Ona se ne boji in ne veseli; riba je molčec tvor. Riba ne čuti, v njej še kri ni živa . . . Kri, — je nadaljeval po kratkem molku: — sveta stvar je kri! Kri ne vidi sonca božjega, kri se svetlobi skriva . . . velik greh je, pokazati svetlobi kri, velik greh in strahota . . . Oh, velik!

Vzdihnil je in povetil glavo. Priznati moram, da sem z velikim strmenjem pogledal čudnega starca. Njegova govorica ni zvenela po kmečko: tako preprosti ljudje ne govoré, tudi krasnorečniki ne govoré tako. Ta jezik, premišljeno svečan in poseben . . . Kaj podobnega še nisem slišal.

— Povej mi, prosim, Kasjan, — sem začel, ne da bi odmeknil oči od njegovega lahno pordelega obraza, — s čim se ukvarjaš?

Ni mi takoj odgovoril na vprašanje. Pogled se mu je za trenutek zbegal.

— Živim, kakor Gospod veli, — je slednjič spregovoril, — a da bi se, recimo, s čim ukvarjal — ne, z ničemer se ne ukvarjam. Že izmlada sem jako nerazumen; delam, dokler gre, delavec sem pač slab . . . kje pa morem! Zdravja ni in roke so nerodne. No, spomladi lovim slavce.

— Slavce loviš? . . . Kako pa da si govoril, da se nobenega gozdnega in poljskega in drugega takega stvora ne smemo dotekniti?

— Ubijati jih ni treba, to je res; smrt si itak svoje vzame. Poglej, recimo, tesar Martin: tesar Martin je živel, a ni dolgo živel in je umrl; njegova žena se sedaj gnjavi zaradi njega in zaradi malih otrok . . . Smrti ne ukani ne človek ne kak drug stvar. Smrt tudi ne beži, a tudi njej ne uideš; pomagati ji pa ni treba . . . Jaz slavcev ne ubijam, — Bog varuj! Jaz jih ne lovim, da bi jih mučil, da bi jim uničeval življenje, temveč človeku v zabavo, uteho in veselje.

— Ali jih hodiš v Kursk lovit?

— Tudi v Kursk hodim in še dlje, kakor nanese. Prenočujem po močvirjih in po zalesjih, na polju sem sam, v goščavi — tu kozice požvižgavajo, tam zajci večijo, zopet tam racmani gagajo . . . Zvečer opazujem, ob svitanju poslušam, ob zori zastiram z mrežami grmovje . . . Nekateri slavček tako otožno poje, sladko . . . milo celó.

— In jih prodajaš?

— Dajem jih dobrim ljudem.

— Kaj pa še delaš?

— Kako delam?

— S čim si zaposlen?

Starec je nekoliko pomolčal.

— Z ničemer nisem tako zaposlen . . . Delavec sem slab. Toda brati in pisati znam.

— Ti znaš brati in pisati?

— Znam brati in pisati. Bog je pomagal in dobri ljudje.

— Kaj pa, ali imaš družino?

— Ne, nimam družine.

— Kako to? ... Ali so ti pomrli, ka-li?

— Ne, ampak tako: sreča mi ni bila dana. Toda to je vse v božjih rokah, mi smo vsi v božjih rokah; ali človek mora biti pravičen, — to je tisto! Namreč Bogu prijeten.

— Tudi sorodnikov nimaš?

— Imam ... pa ... tako ...

Starec je obtičal.

— Povej mi, prosim, — sem začel: — slišal sem, moj voznik te je spraševal, češ, zakaj nisi ozdravil Martina. Znaš mar zdraviti?

— Tvoj voznik je pravičen človek, — mi je zamisljeno odgovoril Kasjan: — a vendar ne brez greha. Zdravnico me imenujejo ... Kakšna zdravnica sem jaz! ... In kdo more zdraviti? To je vse od Boga odvisno. So pa, so trave ... in rože, ki pomagajo, to je res. Tako na primer je strela¹ dobro zelišče za človeka; tako tudi trpotec; o njih ni sramota govoriti; čisto zelišče — božje zelišče. No, a druga niso taka: pomagajo sicer tudi, a je greh; in o njih govoriti je greh. Še z molitvijo morebiti ... No, slednjič so tudi take besede ... A kdor verjame — bo zveličan, — je dostavil s tišjim glasom.

— Nisi Martinu nič dajal? — sem vprašal.

— Sem pozno zvedel, — je odgovoril starec. — Pa kaj! Kakor je komu ob rojstvu zapisano. Tesar Martin ni bil zmožen za življenje, ni bil sposoben za življenje na zemlji: je že tako. Ne, kakemu človeku že ni živeti na zemlji; tega še sonce ne greje kakor drugega, še kruhek mu ne zaleže, — kakor da ga nekaj kliče od tod ... Da; Bog mu daj mir in pokoj!

¹ Bidens tripartita.

— Ali so vas že davno preselili k nam? — sem vprašal po kratkem molčanju.

Kasjan se je zdrznil.

— Ne, ni dolgo: štiri leta. Pri starem gospodu smo vsi živeli na svojih prejšnjih mestih, a potem nas je skrbstvo preselilo. Naš stari gospod je bil krotka duša, pohleven človek, — Bog mu daj nebesa! Toda skrbstvo je slednjič pravično razsodilo; je že moralo tako biti.

— A kje ste prej živeli?

— Mi smo s Krasne Meči.

— Daleč od tod?

— Sto vrst.

— Kaj pa, ali je bilo tam bolje?

— Bolje . . . bolje. Tam so prostrani, bogati kraji, rečnati, naše gnezdo, a tukaj je tesnoča, suša . . . Tukaj smo osiroteli. Tam pri nas, namreč na Krasni Meči, greš na hrib, prideš — moj Bog, kaj je to! Tu reka in travniki in gozd, a tam cerkev in potem zopet travniki. Daleč, daleč se vidi. No, tako daleč se vidi, da gledaš, gledaš in ni nikjer ne konca ne kraja! Tukaj resda je zemlja boljša: prst z glino in peskom, dobra mešanica, pravijo kmetje; toda, kar se mene tiče, zraste kruhka povsod dovolj.

— Kaj pa, stari, povej po pravici: kaj ne, da te vleče, da bi obiskal rojstni kraj?

— Da, rad bi ga videl. Sicer pa je povsod dobro. Jaz sem človek brez družine in nimam nikjer obstanka. Pa tudi zakaj! ali vzdržiš dolgo doma? A glej, kadar greš, kadar greš, — je poprijel in zvišal glas, — ti kar odleže, prav res. In sonce sije nate in Bog te laglje vidi in poje se lepše. Gledaš, tam raste neka trava; no, zapomniš si in jo utrgaš. Tam teče voda, na primer, studenčnica, vrelec: sveta voda; no, napiješ se je — in si tudi zapomniš. Nebeške ptice pojo . . . A tam za Kurskom se začno stepe, taki stepni kraji, da se človek kar čudi, kar uživa; to je blagostanje, to je blagoslov božji! In se razprostirajo,

pravijo ljudje, do samih toplih morij, kjer živi ptica Gamajun sladkoglasna in se listje z dreves še pozimi ne osiplje niti jeseni in rastejo zlata jabolka na srebrnih vejicah in živi vsak človek v obilju in pravičnosti . . . In glej, tja bi jaz šel . . . Saj kje vse že nisem bil! V Romen sem bil šel in v slavno mesto Simbirska in v samo Moskvo zlatoglavo; bil sem na hraniteljci Oki, na golobici Cni in na matuški Volgi, in dosti ljudi sem videl, dobrih kristjanov, in v častitih mestih sem bil . . . No, glej, tja bi jaz šel . . . vidiš . . . in bi . . . In nisem jaz edini grešnik . . . mnogo drugih kristjanov hodi v opankah iz ličja, po svetu tavajo in pravico iščejo . . . da! . . . A tukaj doma, kaj je, a? Poštenosti ni v človeku, — to je tisto . . .

Te zadnje besede je izgovoril Kasjan hitro, skoraj nerazumljivo; potem je še nekaj rekel, česar pa nisem mogel razločno slišati, a njegov obraz je dobil tako čuden izraz, da mi je nehote prišel na misel naziv »jurodivec«. Povesil je glavo, se odkašljajal in prišel nekako k zavesti.

— Kakšno sonce! — je pregovoril polglasno, — kakšen blagoslov, o Gospod! kakšna vročina v gozdu!

Mignil je z rameni, nekoliko pomolčal, raztreseno pogledal in potihem zapel. Vseh besed njegove zategle pesmi nisem mogel ujeti; naslednje pa sem slišal:

In kličejo me za Kasjana
in po pridevku za Bolho . . .

»E!« sem pomislil, »saj še péśni . . .« Nenadoma se je zdrznil in umolknil ter pozorno gledal v goščavo. Obrnil sem se in zagledal majhno kmečko deklico osmih let, v višnjevem sarafančku, s križastim robcem na glavi in s pletenim kozólom na zagoreli, goli roki. Najbrž nikakor ni pričakovala, da naju bo srečala; ona je tako rekoč zadela ob naju in stala nepremično v zeleni goščavi leščevja, na senčnati jasi, in me plašno gledala s svojimi črnimi očmi.

Komaj sem jo utegnil natančno videti, je že smuknila za drevo.

— Anica! Anica! pojdi sem, ne boj se! — je kriknil starec prijazno.

— Se bojim, — se je začul tenak glasek.

— Nič se ne boj, pojdi sem k meni.

Anica je molče zapustila svoje skrovišče, tiho šla naokrog, — njene otroške nožice so komaj šumele po gosti travi, — in prišla iz gošče prav poleg starca. To ni bila deklica osmih let, kakor se mi je bilo zdelo izpočetka po njeni neveliki postavi, — temveč trinajstih ali štirinajstih let. Vse njeno telo je bilo majhno in suho, toda zelo somerno in okretno, a njeno lepo obličje je bilo čudovito podobno obrazu samega Kasjana, dasi Kasjan ni bil krasotin. Iste ostre poteze, isti čudni pogled, lokav in zaupen, zamišljen in bister, in iste kretnje . . . Kasjan jo je ošinil z očmi; stala je ob njegovi strani.

— Kaj, ali si gobe nabirala? — jo je vprašal.

— Da, gobe, — je odgovorila s plašnim smehljajem.

— Ali si jih dosti našla?

— Dosti. (Hitro ga je pogledala in se zopet nasmehnila.)

— Ali so tudi bele?

— Tudi bele so.

— Pokaži jih no, pokaži . . . (Spustila je kozól z roke in do polovice privzdignila široki list lopuha, s katerim so bile gobe pokrite.) — E! — je rekel Kasjan, ko se je bil sklonil nad košarico, — pa kakšne lepe! Ti pa znaš, Anica!

— Ali je to tvoja hči, Kasjan, ka-li? — sem ga vprašal. (Anici je obraz nekoliko pordel.)

— Ne, samo tako, sorodnica, — je spregovoril Kasjan z narejeno némarostjo. — No, Anica, le pojdi, — je takoj nato pristavil: — le pojdi z Bogom. Pa pazi . . .

— Zakaj pa naj bi peš hodila? — sem ga prekinil. — Saj bi se lahko z nama peljala . . .

Anica je zardela kakor makov cvet, pograbila z obema rokama kozól za locen in nemirno pogledala starca.

— Ne, že pride, — je odvrnil z istim ravno-dušno lenim glasom. — Kaj ji je treba? . . . Že pride tudi tako . . . Kar pojdi.

Anica je šla naglo v gozd. Kasjan je pogledal za njo, potem pa povetil glavo in se nasmehnil. V tem dolgem smehljaju, v nemnogih besedah, ki jih je govoril Anici, v samem zvoku glasu, ko je govoril z njo, je bila nepopisna, strastna ljubezen in nežnost. Zopet je pogledal v stran, kamor je ona odšla, se nasmehnil, si obrisal obraz in nekajkrat zmajal z glavo.

— Zakaj si jo pa tako hitro odslovil? — sem ga vprašal, — jaz bi kupil gobe od nje . . .

— Saj jih lahko tam, doma, kupite, kadar hočete, je vse eno, — mi je odgovoril in me prvič vikal.

— Ampak krasno dekletce je.

— Ne . . . kako . . . tako . . . — je odgovoril kakor nehoté in od tega trenutka zapadel v prejšnje molčanje.

Videč, da so vsa moja prizadevanja, spraviti ga zopet v razgovor, zaman, sem se odpravil na poseko. Medtem je bila tudi vročina nekoliko ponehala; toda moj neuspeh ali, kakor pravijo pri nas, moja nesreča se je nadaljevala, in jaz sem se z edinim koscem in z novo osjo vrnil v naselje. Ko sva se pripeljala že skoraj do kočé, se je Kasjan nenadoma obrnil k meni.

— Gospod, o gospod, — je začel, — veš, jaz sem kriv pred teboj: jaz sem ti namreč vso divjačino odpodil.

— Kako to?

— Že jaz vem, kako. Pa imaš učenega psa in dobrega, a ni nič zmogel. Ako pomisliš, kaj so ljudje, a! Tole je žival, a kaj so napravili iz nje?

Zaman bi bilo Kasjana prepričevati, da je ne-

mogoče divjačino »zagovoriti«, zato mu tudi nisem nič odgovoril. Obenem pa sva že zavila skozi vrata.

V koči Anice ni bilo; bila je že prišla in je pustila košarico z gobami tam. Jerofej je vdelal novo os, potem ko jo je bil prej podvrigel strogi in nepravični oceni; a čez eno uro sem se že odpeljal, pustivši Kasjanu nekaj denarja, ki ga sprva še skoraj ni hotel vzeti, a ga je potem, ko je nekoliko pomislil in ga držal na dlani, spravil v nedrje. Ves ta čas ni izpregovoril skoraj besedice; stal je, kakor prej, sloneč na vratih, ni odgovarjal na očitke mojega voznika in se silno hladno poslovil od mene.

Brž ko sem se vrnil, sem opazil, da je moj Jerofej zopet slabe volje . . . In resnično ni dobil v vasi nič užitnega in napajališče za konje je bilo slabo. Tako sva se odpeljala. Z nejevoljo, ki se mu je poznala celo na tilniku, je sedel na kozlu in bi silno rad začel govoriti z mano, toda ker je čakal, da ga jaz prvi vprašam, se je omejeval na lahno polglasno godrnjanje in na poučne, včasih tudi zbadljive besede, s katerimi se je obračal do konj. — »Vás!« je mrmral, »in še celo vás! Zahtevam vsaj nekoliko kvasú — tudi kvasú ni . . . Oh, ti, moj Bog! In voda — naravnost fej! (Tu je pljunil na glas.) Ne kumar ne kvasú — nič . . . No, ti, — je pristavil glasno in se obrnil do desnega priprežnega konja, — te že poznam, razvajenec ti taki! Samo lenil bi se najbrž rad . . . (In ga je udaril z bičem.) — Ves pasji je postal ta konj, a kako je bil prej pridna žival . . . No, no, še oziraj se mi! . . .«

— Jerofej, povej mi, prosim, — sem začel, — kakšen človek je ta Kasjan?

Jerofej mi ni precej odgovoril: on je bil sploh preudaren in nespešen človek; toda takoj sem lahko ugenil, da ga je moje vprašanje razveselilo in umirilo.

— Ta Bolha? — je odgovoril slednjič in trenil v vajeti, — čuden človek, z eno besedo: jurodivec; takega čudnega človeka ne dobiš kmalu. On je, na

primer, natanko tak kakor tale naš ridžek: rokam se je odpovedal . . . namreč delu. Toda, slednjič, kakšen delavec pa je, — saj se ga komaj duša drži, — no a vendar . . . Kajti on je izmlada tak. Izprva je s svojimi strici vozaril: imel je tri strice; toda potem se je najbrž naveličal in je pustil vse skupaj. Začel je živeti doma, toda tudi doma ni imel obstanka: on je tak nemiren duh — prav kakor bolha. Gospoda je imel, hvala Bogu, slučajno dobrega — ni ga silil. In od takrat se potika po svetu kakor izgubljena ovca. In čuden je tako, da ga Bog razumi: zdaj molči kakor štor, a zdaj začne nenadoma govoriti, in sam Bog vedi, kaj govori. Ali je to olika? To ni olika. Z eno besedo: nespodoben človek je. Toda poje lepo. Tako slovesno, da mu ga ni para.

— Kaj pa, ali je res, da zdravi?

— Kako zdravi? . . . Le kje neki! Tak človek! Toda mene je vendarle bramorjev ozdravil . . . Kje pa zna! Bebast človek je z eno besedo, — je dostavil in umolknil.

— Ali ga že davno poznaš?

— Že davno. Po Sičevki smo si sosedje na Krasni Meči.

— Kaj pa deklica, Anica, ki sva jo srečala v gozdu, ali je njegova sorodnica?

Jerofej me je pogledal čez ramo in se namuznil na vsa usta.

— Eh! . . . da, sorodnica. Sirota je; matere ni, a se tudi ne ve, kdo je bila njena mati. No, gotovo bo sorodnica: silno mu je podobna . . . In pri njem živi. Živa deklica je, nič ji ni reči; dobra deklica je in on, stari, jo ljubi neizmerno: dobro dekle je. Toda on jo, tega ne boste verjeli, toda on, prosim, hoče to svojo Anico naučiti pisati in brati. Za Boga: to je njemu vse podobno: je že tak nenavaden človek. Ves drugačen kakor drugi ljudje . . . E-e-e! — je moj voznik nenadoma prekinil samega sebe, ustavil konje, se nagnil na stran in začel duhati zrak. — Ali ne diši

po smodu? Seveda! Oh, te nove osi . . . Pa se mi zdi, da sem jo dovolj mazal. Treba je kar stopiti po vodo: no, pa k sreči je ribnik blizu.

In Jerofej je počasi zlezel s svojega sedeža, odvezal vedrce, šel k ribniku, se vrnil in zadovoljno poslušal, kako je šumela kolesna puša, nenadoma oblita z vodo . . . Na kakih deset vrst mu je bilo treba šestkrat gasiti vneto os, in že se je docela zvečerilo, ko sva se vrnila domov.

X
UPRAVNIK

Kakih petnajst vrst od mojega posestva živi eden mojih znancev, mlad graščak, gardni častnik v ostavki, Arkadij Pavlič Penočkin. Na njegovem posestvu je mnogo divjačine, hišo ima zgrajeno po načrtu francoskega arhitekta, njegovi služabniki so oblečeni po angleško, prireja izborne obede, sprejema goste prijazno, a vendar greš nerad k njemu. On je preudaren in odločen človek, imel je, kakor je običaj, izborna vzgojo, služil je, v višji družbi se je obrusil, a sedaj se prav uspešno ukvarja z gospodarstvom. Arkadij Pavlič je, da govorim z njegovimi lastnimi besedami, strog, toda pravičen, skrbi za blagor svojih podanikov in kaznuje jih — tudi v njih blagor. »Z njimi je treba ravnati kakor z otroki,« pravi v takem primeru, »neotesanost, mon cher; il faut pendre cela en considération.«¹ A sam se v primeru takozvane žalostne neobходимosti izogiblje ostrih in naglih kretenj, pa rajši kar naravnost sune z roko in reče mirno: »Saj sem te prosil, dragi moj,« ali: »Kaj je s teboj, prijatelj, spametuj se,« pri čemer samo nalahko stiska zobe in krivi usta. Postave ni velike, rasti je elegantne, nikakor ni grd in skrbi za snažne roke in nohti; z njegovih rdečih ustnic in lic kar puhti zdravje. Smeje se zvočno in brezskrbno ter prijazno mežika s svojimi svetlimi, rjavimi očmi. Oblači se izbrano in z okusom; naroča si francoske knjige, slike in časnike, toda velik prijatelj čitanja ni: »Večnega Žida« je komaj zmogel. Kvarta mojstrsko. Sploh imajo Arkadija Pavliča za enega najizobraženejših plemičev in najzavidnejših ženinov v naši guberniji; ženske so vse neumne nanj in zlasti hvalijo njegovo oliko. Čudovito lepo se vede, oprezen

¹ ... dragi moj; to je treba upoštevati.

je kakor mačka, in odkar je živ, še ni bil zapleten v nobeno neprijetnost, čeprav ob priliki, da se pokaže, rad prestraši in izbega bojzaljivega človeka. Slaba družba se mu odločno gabi — boji se osramotiti; zato se v veseli uri priznava za častivca Epikureja, dasi se vobče o modroslovju izraža slabo in ga naziva megleno hrano germanskih glav, včasih pa kar naravnost budalost. Tudi glasbo ljubi; pri kvartah poje skozi zobe, toda s čuvstvom; iz »Lucije« in »Somnambule« tudi nekaj pomni, ali vse nekam visoko prijemlje. Po zimi hodi v Petrograd. Njegov dom je v nenavadnem redu; celo kočijaži so se uklonili njegovemu vplivu in vsak dan ne le komate brišejo in kamižole čistijo, temveč tudi samim sebi obraze umivajo. Služabništvo Arkadija Pavliča gleda, to je res, nekam izpod čela, — toda pri nas, v Rusiji, ne razločiš čemernega človeka od zaspanega. Arkadij Pavlič govori z mehkim in prijetnim glasom, v presledkih in kakor bi z všččnostjo spuščal vsako besedo skozi svoje prekrasne, parfimirane brke; rabi tudi mnogo francoskih izrazov, kakor: »Mais c'est impayable!« »Mais comment donc!«¹ in druge. Pri vsem tem ga vsaj jaz nisem preveč rad posečal in bi najbrž, če bi ne bilo zastran ruševcev in jerebic, popolnoma pretrgal vse znanje z njim. Nekak čuden nemir se vas polášča v njegovem domu; celo udobnost vas ne veseli, in vsak večer, kadar se pojavi pred vami nakodrani sobar v sinji livreji z grbi na gumbih in vam začne klečé sezuvati čevlje, imate občutek, da bi se neizrečeno razveselili, ako bi se namesto njegove blede in mršave postave nenadoma pojavile pred vami za čudo široke ličnice in neverjetno topi nos mladega zastavnega fanta, ki ga je gospod pravkar vzela od drevesa, a je vendar že srečno na desetih krajih po šivu razpral nedavno dobljeni nankingov kaftan, — in radi bi se podvrgli nevarnosti, da izgu-

¹ To je nepoplašljivo! Toda kako vendar!

bite obenem s škornjem tudi svojo lastno nogo do samega kolka.

Kljub moji nenaklonjenosti Arkadiju Pavliču se je nekoč primerilo, da sem moral nočevati pri njem. Za drugi dan sem ukazal zgodaj zjutraj napreči svoj koleselj, toda on me ni hotel pustiti brez zajtrka na angleški način in me je povedel v svoj kabinet. Hkratu s čajem so nama podali rebrca, jajca v mehko, maslo, med, sir in drugo. Dva sobarja v čistih, belih rokavicah sta naglo in molčé prestrezala najine najmanjše želje. Sedela sva na perzijskem divanu. Arkadij Pavlič je imel na sebi svilene hlače, črn baržunast jopič, rdeč fes z višnjevimi čopom in rumene kitajske brezpetnike. Pil je čaj, smejal se, si ogledoval nohte, kadil, si pokladal blazine pod bok in se sploh čutil v odličnem razpoloženju duha. Ko se je bil dobro in z vidnim zadovoljstvom nazajtrkoval, si je Arkadij Pavlič nalil čašico rdečega vina, jo nesel k ustnicam in hipoma nabral čelo.

— Zakaj ni vino pogreto? — je vprašal z dovolj rezkim glasom enega sobarjev.

Sobar se je zmedel, se postavil kakor vkopan in prebledel.

— Ali ne vprašam tebe, dragi moj? — je mirno nadaljeval Arkadij Pavlič, ne da bi odvrnil oči od njega.

Nesrečni sobar je pomencal na mestu, zvil prtič in ni rekel ne besedice. Arkadij Pavlič je povесil glavo in ga zamišljeno pogledal izpod čela.

— Pardon, mon cher,¹ — je pregovoril s prijetnim smehljajem, se prijateljsko doteknil z roko mojega kolena in znova uprl oči v sobarja. — No, pojdi, — je dostavil, zavihnili obrvi in pozvonil.

Vstopil je človek, debel, rjav, črnolas, z nizkim celom in popolnoma zalitimi očmi.

— Gledé Fedora ... naj se odredi! — je pre-

¹ Oprostite, dragi moj.

govoril Arkadij Pavlič polglasno in s popolno samobvlado.

— Dobro, gospod! — je odgovoril debelec in odšel.

— Voilà, mon cher, les désagrémens de la campagne,¹ — je veselo pripomnil Arkadij Pavlič. — I, kam pa že? Ostanite, prosim, posedite še nekoliko.

— Ne, — sem odgovoril: — se mi mudi.

— Vedno na lov! Oh, ti ljubi lovci! Kam pa se peljete sedaj?

— Štirideset vrst odtod, v Rjabovo.

— V Rjabovo? Za Boga, če je tako, pojdem pa z vami. Rjabovo je vsega pet vrst od moje Špilovke, jaz pa itak že nisem bil dolgo v Špilovki: nisem nikoli utegnul. Kakor nalašč je prišlo to: danes boste v Rjabovi nekoliko lovili, a drevi pridete k meni. Ce sera charmant.² Bova skupaj večerjala, — kuharja vzamemo s sabo, — in potem boste pri meni prenočili. Prekrasno! Prekrasno! — je pristavil, ne da bi počakal na moj odgovor. C'est arrangé . . .³ Hej, kdo je tam? Velíte zapreči kočijo, pa hitro! Še niste bili v Špilovki? Mene bi bilo sram, predlagati Vam, da prebijete noč v koči mojega upravnika, toda vem, da niste izbirčni in da bi v Rjabovi prenočevali v seniku . . . Pojdimo! Pojdimo!

In Arkadij Pavlič je zapel neko francosko romanco.

— Morebiti še ne veste, — je nadaljeval in se zibal na obeh nogah, — da imam tam kmete na obroku. Ustava — kaj hočeš drugega! Vendar mi plačujejo obrok v redu. Priznati moram, da bi jih že davno posadil na tlako, toda zemlje je malo. Saj se itak čudim, kako izhajajo. Sicer pa, c'est leur affaire.⁴ Moj

¹ Glejte, dragi moj, neprijetnosti dežele.

² To ho divno.

³ To je v redu.

⁴ . . . to je njihova stvar.

upravnik tam je tič, une forte tête,¹ državnik! Saj boste videli . . . Prav res, kako je to lepo nanoslo!

Kaj sem hotel! Namesto ob devetih smo se odpeljali ob štirinajstih. Lovci razumejo mojo nestrpnost. Arkadij Pavlič si je, kakor se je sam izražal, ob priliki rad nekoliko privoščil in je vzel s sabo tako množino perila, živeža, oblek, dišav, blazin in raznih potrebščin, da bi bilo kakemu varčnemu in pametnemu Nemcu teh dobrot dovolj za celo leto. Vrh vsakega klanca je imel Arkadij Pavlič na kočijaža kratek, toda krepak nagovor, iz katerega sem lahko sklepal, da je moj znanec navaden strahopetec. Sicer pa se je potovanje izvršilo jako srečno; samo na nekem nedavno zgrajenem mostičku se je bil voz s kuharjem prevrnil in mu z zadnjim kolesom pretisnil želodec.

Ko je Arkadij Pavlič videl, da je njegov doma vzgojeni Carème padel, se je pošteno ustrašil in takoj velel vprašati, ali ima roke še cele. Ko je dobil pritrdilen odgovor, se je neutegoma umiril. Pri vsem tem smo se vozili dovolj dolgo; jaz sem sedel z Arkadijem Pavličem v eni kočiji in sem proti koncu vožnje občutil na smrt žalosten dolgčas, toliko bolj, ker se je bil moj znanec v nekaj urah docela izčrpal in začel že liberalizirati. Slednjič smo se pripeljali, toda ne v Rjabovo, temveč naravnost v Šipilovko: prišlo je kar na lepem tako. Tisti dan bi že tako ne mogel loviti, zato sem se posilil in vdal usodi.

Kuhar se je bil pripeljal nekaj minut pred nami in, kakor je bilo videti, že vse ukrenil in obvestil, kogar je bilo treba, kajti že ob prihodu v bližino vasi nam je prišel naproti starosta (upravnikov sin), zastaven, rdečelas kmet, dober seženj visok, na konju in brez kučme, v razpeti, novi kamižoli. — »Kje pa je Sofron?« — ga je vprašal Arkadij Pavlič. Starosta je najprej urno skočil s konja, se priklonil gospodu

¹ Bistra glava.

do pasa in pregovoril: »Bodite pozdravljeni, batjuška Arkadij Pavlič,« potem je dvignil glavo, se otresel in sporočil, da je šel Sofron v Perov, a da so že ponj poslali. — No, pojdi za nami!« je rekel Arkadij Pavlič. Starosta je iz spodobnosti umeknil konja v kraj, se vrgel nanj in se spustil v diru za kočijo, držeč kučmo v roki. Prišli smo v vas. Nekaj kmetov na praznih vozeh nam je prišlo nasproti; vozili so se z gumna in prepevali pesmi, pri tem odskakovali z vsem telesom in bingljali z nogami po zraku; toda ko so zagledali našo kočijo in starosto, so nenadoma umolkneli, sneli svoje zimske kučme (bilo je poleti) in se dvignili, kakor bi pričakovali ukazov. Arkadij Pavlič se jim je milostno priklonil. Nemirno razburjenje se je vidno širilo po vasi. Ženske v križastih krilih so lučale trske v zabite in pregoreče pse; hrom stavec z brado, ki se je začenjala pod samimi očmi, je potegnil nenapojenega konja od studenca, ga udaril, ne vedi zakaj, po rebrih in se poklonil. Otroci v dolgih srajčicah so kričé bežali v kočje, se ulegli s trebuhom na visoki prag, povესili glavo, vrgli noge kvišku in se na ta način jako naglo zatrkljali za vrata v temno vežo, odkoder se niso več pokazali. Celo kure so v hitrejšem teku hitele na grede; samo junaški petelin s črnimi prsmi, podobnimi atlasovemu telovniku, s krasnim repom, zakrivljenim skoraj prav do grebena, je hotel ostati na cesti in se je že čisto pripravil, da bo zapel, a se je nenadoma zmedel in tudi zbežal. Upravnikova kočja je stala v stran od drugih, sred gostega, zelenega konopljišča. Ustavili smo se pred vrati. Gospod Penočkin je vstal, slikovito vrgel plašč s sebe in stopil iz kočije, pri čemer se je prijazno oziral okoli. Upravnikova žena nas je sprejela z niskimi pokloni in se približala gospodovi ročici. Arkadij Pavlič je pustil, da se je napoljubovala po mili volji, in stopil na predvežje. V veži, v temnem kotu, je stala starostova žena in se tudi poklonila, toda k roki se ni upala pristopiti. V takozvani

mrzli izbi — iz veže na desno — sta se že trudili dve drugi ženski: nosili odtod raznovrstno šaro, prazne lesene vrče, okorele ovčje kožuhe, maslene lonce, zibel s kupom cunj in pisanim otrokom, ter pometali z brezovimi metlicami smeti. Arkadij Pavlič jih je poslal ven ter sedel na klop pod svetimi podobami. Kočijaži so začeli prinašati kovčege, skrinjice in druge udobnosti, pri čemer so se na vse načine trudili, da umerijo ropot svojih težkih škornjev.

Med tem je Arkadij Pavlič izpraševal starosto o letini, setvi in drugih gospodarskih stvareh. Starosta je odgovarjal zadovoljivo, toda nekako medlo in nerodno, prav kakor bi si s premraženimi prsti zapenjal kaftan. Stal je med vrati in venomer oprezal in se oziral, puščaje urnega sobarja mimo. Vendar sem pa le videl, kako je za njegovimi mogočnimi pleči upravnikova žena v veži skrivaj pretepala neko drugo žensko. Zdajci je zaropotal voz in obstal pred kočo: vstopil je upravnik.

Ta državnik, kakor ga je imenoval Arkadij Pavlič, je bil človek majhne rasti, plečat, siv in krepak, z rdečim nosom in majhnimi, sinjimi očmi ter z brado kakor pahljača. Naj pripomnim pri tem, da še ni biló — odkar Rusija stoji — v nji odebelelega in obogatelega človeka brez polne brade; marsikdo je vse življenje nosil redko, klinasto bradico, — pogledaš, nenadoma je krog in krog obrobljen kakor z osvitom, — le odkod se barúse jemljejo! Upravnik je bržkone v Perovu popival, zakaj obraz mu je bil pošteno zabuhel in po žganju je puhtelo od njega.

— Oh, vi, očetje naši, dobrotniki vi naši, — je začel govoriti pojoč in s takim milim obrazom, kakor da se mu bodo zdaj zdaj solze udrle, — komaj da ste nas izvolili obiskati! . . . Ročico, batjuška, ročico, — je dostavil in že naprej šobil ustnice.

Arkadij Pavlič je ugodil njegovi želji.

— No, prijatelj Sofron, kako ti gredo opravki? — ga je vprašal s prijaznim glasom.

— Oh, vi, očetje naši, — je vzkliknil Sofron, — kako neki naj bi slabo šli, ti opravki! Saj ste vi, naši očetje, vi, dobrotniki, izvolili našo vasico obsijati s prihodom svojim, osrečili ste nas do groba. Hvala Bogu, Arkadij Pavlič, hvala Bogu! Vse je v najlepšem redu po milosti vaši.

Tu je Sofron umolknil, pogledal gospoda in ga, kakor bi ga prevzel nov naval čuvstva (pri tem je tudi pijanost storila svoje), drugič poprosil roke in zapel še huje od prej.

— Oh, vi, očetje naši, dobrotniki... in... saj pravim! Za Boga, ves neumen sem postal od veselja... Za Boga, gledam, pa ne verjamem... Oh, vi, očetje naši!...

Arkadij Pavlič me je pogledal, se nasmehnil in me vprašal: »N'est-ce pas que c'est touchant?«¹

— Ali, batjuška Arkadij Pavlič, — je nadaljeval neugnani upravnik, — kako ste pa to? Vsega ste me potrli, batjuška: nič me niste obvestili o svojem prihodu. Kje boste vendar prenočili? Saj tukaj je sama nesnaga in smet...

— Nič ne de, Sofron, nič ne de, — je smehljaje se odgovoril Arkadij Pavlič, — je že dobro tukaj.

— Ali, otcu vi naši, — za kóga je dobro? Za nás koga, za kméta je dobro; a vi ste... oh, vi, očetje moji, dobrotniki, oh, vi očetje moji!... Oprostite mi, bedaku, prišel sem ob pamet, za Boga, ves neumen sem postal.

Medtem so prinesli večerjo; Arkadij Pavlič je začel jesti. Svojega sina je starec zapodil, češ da razširja zoprne duhove.

— No, kaj, ali si se razmejil, starina? — je vprašal g. Penočkin, ki je očividno hotel posnemati kmečko govorico in je meni pomežikaval.

— Razmejili smo se, očka: vse po tvoji milosti. Pred včerajšnjim smo izjavo podpisali. Hlinovski so

¹ Kaj ne, da je to genljivo?

se izpočetka upirali . . . upirali, oče, to je res. Zahtevali so . . . zahtevali . . . in Bog vedi, kaj so vse zahtevali; pa to so norci, batjuška, bedaki. A mi, batjuška, smo po tvoji milosti prijaviли zahvalnost in Nikolaja Mikolajiča, posrednika smo zadovoljili;¹ vse smo delali po tvojem ukazu, očka; kakor si bil ti izvolil ukazati, tako smo mi tudi delali, in z vednostjo Jegora Dmitriča smo vse delali.

— Mi je Jegor poročal, — je važno pripomnil Arkadij Pavlič.

— Seveda, batjuška, Jegor, Dmitrič, kakopak.

— No, in zdaj ste menda zadovoljni?

Sofron je samo čakal na to. — Oh, vi, očetje naši, dobrotniki naši! — je zapel znova. — Ampak usmilite se me . . . saj za vas, očetje naši, noč in dan Boga molimo . . . Seveda — zemlje je premalo . . .

Penočkin ga je prekinil. — No, dobro, dobro, Sofron, saj vem, da si mi vdan in zvest sluga . . . Kako pa kaj mlačev?

Sofron je vzdihnil.

— No, očetje vi naši, mlačev ni preveč dobra. Toda nekaj, očka Arkadij Pavlič, dovolite, da vam sporočim, kaj se nam je pripetilo. (Tu je razprostrl roke in se približal gospodu Penočkinu, se sklonil in zamižal z enim očesom.) Mrtvega človeka so našli na našem svetu.

— Kako to?

— Še sam ne morem razumeti, batjuška, očetje vi naši: očitno je imel vrag svoje kremplje vmes. Res, k sreči so ga našli blizu tuje meje; a vendarle, kaj bi greh tajil, na našem svetu. Takoj sem ga dal povleči na tujo plaso, dokler se je še dalo, in stražo sem postavil ter svojim ljudem ukazal: molčite! Toda policijskemu komisarju sem za vsak slučaj stvar pojasnil: lejte, kakšen red je to, sem rekel; pa s čajkom sem ga in stisnil sem mu . . . Kaj pa mislite, batjuška?

¹ Podkupili.

Tako je ostal tujcem na vratu; a mrtev človek je pač — dve sto rubljev kot nič.

Gospod Penočkin se je zelo smejal zvijači svojega upravnika in mi nekajkrat rekel, kažoč z glavo nanj: »Quel gaillard, a?«¹

Medtem se je zunaj popolnoma stemnilo; Arkadij Pavlič je ukazal pospraviti z mize in prinesiti sena. Sobar nama je pogrnil rjuhe in razpoložil blazine; legla sva. Sofron je odšel v svoj stan, potem ko je bil dobil ukaze za naslednji dan. Arkadij Pavlič je, preden je zaspal, še nekaj časa govoril o odličnih lastnostih ruskega kmeta in mi pri tem pripomnil, da, odkar je Sofron za upravnika, šipilovski kmetje nimajo niti groša zaostanka... Čuvaj je udaril po deski; otrok, ki se očitno še ni utegnil navzeti dolžnega samozatajevanja, je zavečal nekje v koči... Zaspala sva.

Drugo jutro sva dosti zgodaj vstala. Jaz sem se že skoraj napravil, da grem v Rjabovo, toda Arkadij Pavlič mi je želel pokazati svoje posestvo in me je prosil, naj ostanem. Tudi jaz sam nisem bil zoper to, da se praktično prepričam o odličnih lastnostih državnika — Sofrona. Prišel je upravnik. Imel je na sebi višnjevo kamižolo, prepasano z rdečim pasom. Govoril je mnogo manj od včeraj, gledal bistro in pozorno gospodu v obraz ter odgovarjal skladno in razumno. Šla sva z njim na gumno. Sofronov sin, seženj dolgi starosta, ki je bil po vseh znakih strašno neumen, je šel tudi z nami in pridružil se nam je še občinski pisar Fedosjejič, odslužen vojak z ogromnimi brki in s prečudnim izrazom na obrazu: prav kakor da se je pred davnim časom nečemu nenavadno začudil pa da odsihmal še ni prišel k sebi. Ogledali smo si gumno na prostem, pokrito gumno, sušilnice za žito, klonice, mlin na veter, živinske staje, ozimino, konopljišča; vse je bilo resnično v odličnem redu:

¹ Kak vražjak, a?

edino tožni obrazi kmetov so vzbujali v meni razne pomisleke. Razen za koristno je skrbel Sofron tudi za prijetno: vse jarke je obsadil z vrbami, med vršaji na gumnu je izpeljal stezice in jih posul s peskom, na vetrnem mlinu je napravil vetrnico v podobi medveda z odprtim gobcem in rdečim jezikom, k zidanim živinskim stajam je prilepil nekaj kakor grško pročelje in pod to zapisal z belilom: »Te štale so ble sezidane Lejta en taužent osem Sto no štiridesetega. U vasi šipilovki.« — Arkadij Pavlič je postal ves mehak in mi začel po francosko razlagati koristi obročnega stanja, pri čemer je pa vendar pripomnil, da je tlaka za graščake bolj dobičkonosna, — toda vse ne more biti! . . . Začel je dajati upravniku svete, kako je krompir saditi, kako je za živino pripravljati krmo in drugo. Sofron je pozorno poslušal gospodove besede, včasih ugovarjal, toda ni Arkadija Pavliča več poveličeval ne z očetom ne z dobrotnikom in venomer poudarjal, da imajo zemlje premalo in da bi ne škodilo, prikupiti jo. — »Pa jo kupite na moje ime,« je rekel Arkadij Pavlič, »nimam nič zoper to.« — Na te besede ni Sofron odgovoril nič, temveč si je le brado gladil. — »Sedaj pa bi ne bilo nápak v gozd iti,« je pripomnil g. Penočkin. Takoj so nam privedli jezdne konje. Pojahali smo v gozd ali, kakor se pravi pri nas, v »zabrano«. V tej »zabrani« smo našli strašno goščavo in divjino, za kar je Arkadij Pavlič Sofrona pohvalil in ga potrepal po rami. G. Penočkin se je držal glede gozda ruskih načel in mi pri tem povedal — po njegovih besedah — prezabaven primer, kako je šaljiv graščak izpametoval svojega logarja s tem, da mu je izpulil pol brade v dokaz, da od izsekavanja gozd ne raste gosteje. Sicer se pa v drugih ozirih ne Sofron ne Arkadij Pavlič nista izogibala novotam. Ko smo se vrnili v vas, naju je upravnik peljal gledat vejalnico, nedavno iz Moskve naročeno. Vejalnica je res delovala dobro, toda ko bi bil Sofron vedel, kakšna neprijetnost je čakala i njega i gospoda na tem

poslednjem izprehodu, bi bil najbrž ostal z nama doma.

Zgodilo se je pa tole. Ko smo prišli iz klonice, smo zagledali naslednji prizor. Nekoliko korakov od vrat, pri umazani luži, v kateri so pljuscale tri ralice, sta stala dva kmeta: eden — starec šestdesetih let, drugi — fant dvajsetih let, oba v domačih zakrpanih srajcah, bosih nog in prepasana z vrvjo. Pisar Fedosjejič se je vneto trudil okoli njiju in bržkone bi se mu posrečilo pogovoriti ju, da se odstranita, če bi se bili mi kaj zamudili v klonici, toda ko nas je zagledal, se je zravnal kakor sveča in pri priči odrevenel. Starosta z odprtimi usti in z nedoločnimi pestmi je tudi stal tam. Arkadij Pavlič se je namrščil, ugriznil v ustna in približal prositeljema. Oba sta se mu molče priklonila do tal.

— Kaj bi rada? Česa prosita? — je vprašal s strogim glasom in nekoliko skoz nos. (Kmeta sta se spogledala in nista ne besedice spregovorila, samo priprla sta oči kakor zaradi sonca in začela hitreje dihati.)

— No, kaj je? — je nadaljeval Arkadij Pavlič in se takoj obrnil do Sofrona: — iz katere družine?

— Iz Toboljejeve družine, — je počasi odgovoril upravnik.

— No, kaj želita? — je zopet začel g. Penočkin, — ali nimata jezikov, ka-li? Povej ti, kaj bi rad? — je dostavil in pokazal z glavo na starca. — Nič se ne boj, tepec.

Starec je iztegnil svoj temnorjavi, grbančasti vrat, poševno odprl svoje posinele ustnice in s hripavim glasom spregovoril: »Pomagaj, gospod!« in se znova priklonil do tal. Mladi kmet se je tudi priklonil. Arkadij Pavlič je z dostojanstvom pogledal njuna zatilka, vrgel glavo vznak in nekoliko razkoračil noge.

— Kaj je? Na koga se pritožuješ?

— Usmili se, gospod! Daj nam dihniti ... Izmučeni smo do kraja. (Starec je govoril s težavo.)

— Kdo te je izmučil?

— Sofron Jakovljč, očka.

Arkadij Pavlič je pomolčal.

— Kako ti je ime?

— Antipa, očka.

— A kdo je to?

— Moj sin, očka.

Arkadij Pavlič je znova pomolčal in pomigal z brki.

— No, pa s čim te je izmučil? — je začel in gledal na starca skozi brke.

— Očka, ugonobil me je do kraja. Dva sina mi je preko vrste vteknil v regrute, in zdaj mi jemlje še tretjega. Včeraj, batjuška, mi je poslednjo kravico odpeljal z dvorišča in gospodinjo mojo je pretepel — tale njegova milost. (Pokazal je na starosto.)

— Hm! — je dejal Arkadij Pavlič.

— Ne daj, da me do kraja ugonobi, hranitelj!

G. Penočkin je nabral čelo. — Kaj pa naj to pomeni? — je vprašal upravnika polglasno in z nejevoljnim obrazom.

— Pijanec, milostivi gospod, — je odgovoril upravnik, ki je prvič rekel »milostivi gospod«: — nedelaven. Iz zaostanka ne pride že peto leto, milostivi gospod.

— Sofron Jakovljč je plačal zame zaostanek, batjuška, — je nadaljeval starec, — glej, peto leto je minilo, kar ga je plačal, a kakor ga je plačal — me je že zaslužnil, batjuška, in glej ...

— Zakaj si bil pa v zaostanek prišel? — je strogo vprašal g. Penočkin. (Starec je povetil glavo.) Kaj ne, pijančuješ rad in po krčmah se vlačiš? (Starec je hotel odpreti usta.) Vas že poznam, — je togotno nadaljeval Arkadij Pavlič, — vaše delo je piti in na peči ležati, a dober kmet naj odgovarja za vas.

— In sirovina je tudi, — je posegel upravnik v gospodov govor.

— No, to se samo po sebi razume. To je zmerom tako; to sem že nekaterikrat opazil. Vse leto razuzdano živi in sirovosti raztresa, a zdaj se po kolnih plazi.

— Batjuška, Arkadij Pavlič, — je obupno začel starec: — usmili se, pomagaj mi, — kakšna sirovina sem jaz? Kakor pred samim Bogom govorim, to presega že vse meje. Sofron Jakovljč me črti, zakaj me črti — mu bodi Bog sodnik! Uničiti me hoče do kraja, batjuška... Glej, poslednjega sina... in še tega... (Na rumenih in skremženih očeh starca se je zalesketala solza.) — Usmili se, gospod, pomagaj mi...

— Pa ne samo nas, — je začel mladi kmet.

Arkadij Pavlič je mahoma vzkipel.

— Kdo pa tebe kaj vpraša, a? Tebe nihče nič ne vpraša, torej molči... Kaj se to pravi? Molči, ti rečem! Tiho!... Oh, moj Bog, to je že kar punt! Ne, prijatelj, pri meni se ti ne svetujem puntati... pri meni... (Arkadij Pavlič je storil dva koraka naprej, a se je prejkone spomnil moje navzočnosti, se obrnil in vteknil roke v žep...) Je vous demande bien pardon, mon cher,¹ — je rekel s prisiljenim smehljazem in znatno znižal glas. — C'est le mauvais côté de la médaille...² No, dobro, pojdiva. (Kmeta se nista genila.) — No, saj sem vama rekel, da je že dobro. Idita vendar, saj vama pravim, da že ukažem.

Arkadij Pavlič jima je obrnil hrbet.

»Večno nezadovoljstvo,« je rekel skoz zobe in šel z velikimi koraki domov. Sofron je précej krenil za njim. Pisar je izbuljil oči, kakor da se pripravlja, nekam prav daleč skočiti. Starosta je splašil race iz mlake. Prosvetca sta še nekaj časa postala na mestu,

¹ Lepo prosim, oprostite, dragi moj.

² To je slaba stran svetinje.

pogledala drug drugega in se vlekla, ne da bi se ozrla, domov. Čez dve uri sem bil že v Rjabovem in sem se odpravljaj z znanim mi kmetom Anpadistom na lov. Prav do mojega odhoda se je Penočkin srdil na Sofrona. Začel sem z Anpadistom govoriti o šipilovskih kmetih, o g. Penočkinu in ga vprašal, ali ne pozna tamošnjega upravnika.

— Sofrona Jakovljča? ... Pa dobro!

— Kakšen človek je?

— Pes, pa ne človek: takega psa ne najdeš do samega Kurska.

— Kako to?

— Saj se za Šipilovko komaj še pravi, da je tega, kako se mu že pravi, Penkinova; saj ni on njen gospodar, ampak Sofron.

— Je mogoče?

— Kakor s svojim imetjem ravno z njo. Kmetje so mu krog in krog dolžni; delajo zanj kakor najemniki: tega pošlje vozarit, drugega tja ... — docela jih je oskubel.

— Zemlje imajo menda malo.

— Malo? Samo pri hlinovskih jemlje v najem osemdeset desetin in pri naših sto dvajset; evo ti kar celih poldrugsto desetin. Pa se ne ukvarja samo z zemljo: trguje tudi s konji, z živino, s katranom, oljem, konopnim predivom in s čimer je ... Prebrisan je, jako prebrisan, in bogat je tudi, beštja! A vidiš, slab je — ker pretepa. Zverina je — ne človek; kratko in malo: pes pasji, z eno besedo: pes.

— Zakaj se pa ne pritožijo nanj?

— Ta je dobra! Kakšna sila je neki gospodu! Zaostankov ni, torej kaj njemu mar? Kar pojdi, — je pristavil po kratkem molku, — in se pritoži, prosim. Ne, ali te bo ... da, le pojdi ... Rajši nikar, te bo tako, da ...

Spomnil sem se Antipa in mu povedal, kaj sem videl.

— No, — je dejal Anpadist, — sedaj ga raztrga;

raztrga človeka popolnoma. Starosta ga sedaj ubije. Če pomisliš, tak nesrečen siromak! In zakaj trpi... V občinski skupščini se je sprl z njim, s tem upravnikom namreč, bržkone mu je postalo neznosno... Prava reč! In zato ga je začel, Antipa namreč, ključati. Zdaj ga raztrga. Kajti on je tak pes, taka pasja duša, Bog mi odpusti greh, on ve, na koga se lahko spravi. Starcev, ki so bogatejši in imajo številnejše družine, se ne dotakne, vrag sivi, tukaj, glej, se je pa razjezil! On je namreč Antipove sinove preko vrste v regrute vteknil, lopov neusmiljeni, pes, Bog mi odpusti greh!

In odpravila sva se na lov.

XI
PISARNA

To je bilo jeseni. Že nekaj ur sem brodil s puško po polju in nemara bi se pred večerom ne vrnil v gostišče na veliki kurški cesti, kjer me je čakala moja trojka, da me ni nenavadno droben in hladen dež, ki me je kakor stara devica neprestano in neusmiljeno nadlegoval že od samega jutra, slednjič prisilil, da si kjerkoli v bližini poiščem vsaj začasno zavetje. In ko sem še preudarjal, v katero stran bi šel, zazrem nenadoma nizko kolibo kraj polja, zasejanega z grahom. Grem h kolibi, pogledam pod slamnati krov in zapazim tako nebogljenega starca, da mi je pri tej priči na misel prišel tisti umirajoči kozel, ki ga je bil Robinzon našel v neki špilji svojega otoka. Starec je čepel na petah, mežikal s svojimi motnimi, malimi očmi in spešno kakor zajec, vendar oprezno (siromak ni imel nobenega zoba več) žvečil suho in trdo grahovo zrno, ki ga je neprestano prevaljal z ene strani na drugo. Tako je bil zamaknjen v svoje opravilo, da mojega prihoda še opazil ni.

— Stari, hej, stari! — sem izpregovoril.

Nehal je žleviti; visoko je privihal obrvi in s trudom odprl oči.

— Kaj je? — je hripavo zasušljaj.

— Kje je tu najbližja vas? — ga vprašam.

Starec začne spet žleviti. Ni me dobro slišal. Ponovim vprašanje glasneje.

— Vas? . . . a kaj bi rad?

— I no, povedril bi rad.

— Kaj?

— Povedril bi rad.

— A tako! (Počohal se je po zagorelem tilniku.) No, ti, kar pojdi, onega — je zdaj naglo zablebetal in brezmiselno otepal z rokami: — ta . . . tam, ko pojdeš mimo gozdiča — viš no, ko prideš do onega — no,

tam bo cesta; čaj, pa pusti cesto in na desno jo uberi, na desno, kar na desno, zmerom na desno jo ubiraj... No, in tam bo Ananjevo. Pa še v Sitovko lahko prideš.

Teško sem razumel starca. Brki so mu bili na poti, a tudi jezik ga je slabo ubogal.

— A ti, odkod si? — sem ga vprašal.

— Kaj?

— Odkod si?

— Iz Ananjeva.

— In kaj delaš tod?

— Kaj?

— Kaj todi delaš?

— Na straži sem.

— Kaj pa stražiš?

— I, grah.

Moral sem se zasmejati.

— Ali, oprosti, — koliko ti je let?

— Sam Bog vedi.

— Pa menda slabo vidiš?

— Kaj?

— Slabo vidiš, menda?

— Slabo. Pa skoraj tudi nič ne slišim.

— Lepo te prosim, kako moreš potlej stražiti?

— Tisti, ki so me sem postavili, že vedo.

»Vedo!« — sem si mislil in se sočutno ozrl na bednega starca. Ta se je otipal, izvlekel izpod pazduhe kos trdega kruha in ga jel cuzati kakor dete, pri čemer je z naporom vsesaval že itak usehla lica.

Odšel sem proti gozdiču, krenil na desno in jo ubiral in ubiral, kakor mi je bil starec svetoval, ter prišel navsezadnje do večje vasi z zidano cerkvijo po novem okusu, to je s stebriščem, in obširnim graščinskim dvorcem, tudi s stebriščem. Že od daleč sem skozi gosto deževno sito opazil s škodlami krito hišo z dvema dimnikoma, višjo od drugih in po vsi podobi — dom staroste, kamor sem se tudi nameril z nado, da najdem ondi samovar, čaja, sladkorja in ne pre-

hudo skisane smetane. Stopim s svojim premraženim psom po stopnicah predvežja in v vežo, odprem duri, toda namesto običajne hišne oprave zagledam nekaj miz, zametanih s papirji, dve rdeči, s tinto oškropljeni omari, pud težke cinaste sipnice, dolga peresa in podobno. Za eno teh miz je sedel dvajsetleten mladenič z zabuhlimi in bolehnimi lici, drobnimi očmi, debelim čelom in z neskončnimi lasmi na sencih. Oblečen je bil v navadni kaftan iz sivega nankinga, ki se je za vratom in na trebuhu svetil.

— Kaj želite? — me je vprašal in dregnil z glavo kvišku kakor konj, ki se ni nadejal, da ga bo kdo za gobec prijel.

— Stanuje morda tu oskrbnik . . . ali . . .

— Tu je glavna graščinska pisarna, — me prekinde. — Jaz imam tukaj dežurno službo . . . Kaj niste videli napisa? Zato visi napis zunaj.

— A kje bi se mogel tu osušiti? Ima kdor že bodi v vasi samovar?

— Kaj bi ne imeli samovarov, — me je oblastljivo zavrnil mladenič v sivem kaftanu: — stopite k očetu Timofeju, če ne pa v graščinski dvorec, ali k Nazarju Tarsiču, ali k Agrafeni kokošarici.

— S kom pa govoriš, tepec ti taki? Spati mi ne daš, budalo! — je zagrmel glas iz sosednje čumnate.

— Neki gospod je prišel, pa izprašuje tu, kje bi se osušil.

— Kakšen gospod je?

— Ne vem. S psom in puško.

V sosednji čumnati je zaškripala postelja. Vrata so se odprla in prišel je petdesetleten, debelušen dedec, nizke postave, s tilnikom kakor bik, z izbuljenimi očmi, nenavadno okroglimi lici in z leskom po vsem obrazu.

— Kaj izvolite? — me je vprašal.

— Osušil bi se rad.

— Tukaj se ne morete.

— Nisem vedel, da je tukaj pisarna; sicer bi pa tudi rad plačal.

— Če ni drugače, tudi tukaj se lahko, — je odvrnil debeluhar: — prav, izvolite morda le-sem? (Povedel me je v drugo sobo, vendar ne v tisto, iz katere je bil prišel.) — Ali vam bo tukaj pogodu?

— Dobro bo . . . In ne bi dobil čaja s smetano?

— Izvolite, precej. Slecite in oddahnite se ta čas, čaj bo kar hitro gotov.

— A čigavo je to posestvo?

— Gospe Losnjakove, Jelene Nikolajevne.

Odšel je. Razgledaval sem se: ob pregraji, ki je ločila mojo sobo od pisarne, je stala velikanska usnjata zofa. Dva stola, tudi usnjata, z visokimi nasloni, sta štrlela na obeh straneh edinega okna na ulico. Na stenah, preplepljenih z zelenimi oponami z rožnim vzorcem, so visele tri velikanske podobe, slikane z oljnatimi barvami. Na prvi je bil naslikan pes ptičar z modrim ovratnikom in napisom: »To je moje veselje;« psu pred nogami je tekla reka, a na nasprotnem bregu je sedel pod borovcem zajec neizmerne velikosti in s privzdignjenimi uhlji. Na drugi podobi sta jedla dva starca lubenico: izza lubenice je bilo videti v daljavi grško stebrišče z napisom: »Hram zadoščenja«. Na tretji podobi je bila leže prikazana — v močni perspektivični skrajšavi — na pol gola ženska z rdečimi koleno in zelo debelimi petami. Moj pes je nemudoma s skrajnim naporom zlezal pod zofa in zdelo se mi je, da je našel ondi mnogo prahu, ker je strašno kihal. Stopim k oknu. Pošev čez ulico so bile od graščinskega dvorca do pisarne položene deske: zelo koristna previdnost, zakaj krog in krog je bilo zaradi naših črnoprstnih tal in dolgotrajnega dežja strašansko blato. Okoli graščinskega dvora, ki je bil zadoma obrnjen na ulico, se je godilo, kar se navadno godi okoli graščinskih dvorov: dekline v obledelih katinastih krilih so begale sem in tja, graščinsko služabništvo je bredlo po blatu, postajalo in se zamišlje-

no čehljalo po hrbtu; biričev privezani konj je leno opletal z repom in z visoko stegnjenim gobcem glodal plot; kure so rahtale, sušične pure so si neprestano pokamkavale. V vežici očrnele, trhle stavbe, bržkone kopalnice, je sedel zastaven fant s kitaro in precej po svoje prepeval znano romanco:

»E-ja, v pustinjo bom odšel
iz teh prekrasnih krajev.« Itd.

Debeluh se je vrnil k meni v sobo.

— Evo, čaj vam nesejo, — mi je velel s prijaznim nasmeškom.

Mladenič v sivem kaftanu, pisarniški dežurni, je razložil po stari kvartavski mizi samovar, čajnik, kozarec v oškrbljeni skledici, lončič smetane in sveženj bolhovskih prest, trdih kakor kremen. Debeluh je odšel.

— Kdo je to, — vprašam dežurnega: — oskrbnik?

— O ne, gospod: glavni blagajnik je bil, a zdaj so ga povišali v glavnega knjigovodjo.

— Pa kaj imate oskrbnika?

— Ne, gospod, nimamo ga. Imamo vaškega upravnika Mihajla Vikulova, a oskrbnika ne.

— Ali ravnatelja imate?

— Tega imamo: Nemca Lindamandola, Karla Karliča; — vendar on ne ukazuje.

— Kdo pa pri vas vse vodi?

— Sama gospa.

— Kaj poveš! ... Kaj pa, ali vas dosti sedi v pisarni?

Mladenič pomisli.

— Šest nas je.

— In kdo vse? — ga vprašam.

— To so: najprej Vasilij Nikolajevič, glavni blagajnik, potem Peter, pisar, Petrov brat Ivan, pisar, še drugi Ivan, pisar, Koskenkin Narkizov, tudi pisar, pa jaz, — a vseh niti ne prešteješ.

— Ima morda vaša gospa dosti služinčadi?

— O ne, ne bi rekel dosti...

— Vendar, koliko?

— Poldrugsto ljudi bo morda.

Oba sva pomolčala.

— No, pa kaj, ti lepo pišeš? — začnem spet.

Mladeniču so se kar usta razlezla, pokimal je, šel v pisarno in prinesel popisano list.

— Evo, moje pisanje, — je dejal, ne da bi se nehal smehljati.

Pogledal sem: na četrtniki pole sivega papirja je bila napisana s čedno in veliko pisavo tale:

»ZAPOVED«

»izdana od glavne graščinske pisarne v Ananjevu vaškemu upravniku Mihajlu Vikulovu; št. 209«:

»Zaukazujemo ti, da takoj po prejemu tega preiščeš: kdo je nocojšnjo noč v pijanem stanju in nespodobno prepevaje hodil po angleškem vrtu in guvernantly madam Evženi Francozinjo budil in vznemirjal? In kaj je straža videla, pa kdo je stražil na vrtu in take nerednosti spregledal? O vsem gori odrejenem ti zapovedujemo, da podrobno poizveš in nemudoma pisarni sporočiš.

Glavni knjigovodja Nikolaj Hvostov.«

Povelju je bil priložen ogromen pečat z grbom in napisom: »Pečat glavne graščinske pisarne v Ananjevu«; a spodaj je bilo pripisano: »Da se točno izvrši. Jelena Losnjakova.«

— To je sama gospa pripisala, jeli da? — sem vprašal.

— Kakopak, gospod, sami: oni vselej sami. Saj drugače povelje ne bi učinkovalo.

— No in kaj, to povelje pošljete vaškemu upravniku.

— Ne, gospod. Sam pride, da prebere. To se pravi, prečitamo mu; naš upravnik namreč ni pis-

men. (Dežurni je spet umolknil.) A kaj ne, gospod, — je smehljaje se povzel: — lepo je napisano, jeli?

— Lepo.

— Sestavil seveda tega nisem jaz. Za to je Koskenkin mojster.

— Kaj? . . . Pri vas taka povelja najprej še sestavljate?

— Kako pa drugače? Naravnost na čisto se ne piše.

— Koliko pa plače dobivaš? — ga vprašam.

— Tridesetpet rubljev in pet rubljev za obutev.

— In si zadovoljen?

— Gotovo sem zadovoljen. — Takole v našo pisarno ne pride kdorsibodi. Mene, moram reči, je sam Bog priporočil: moj striček je služil za kastelana.

— Tak ti je dobro?

— Dobro mi je. Po pravici povedano, — je nadaljeval z vzdihljajem: — pri trgovcih, na primer, je našemu človeku bolje. Pri trgovcih ima človek prav dobro. Baš sinoči je prišel k nam neki trgovec iz Venjeva,¹ — njegov uslužbenec mi je tako pravil . . . Dobro, drugače ne moreš reči, dobro.

— Pa kaj, mar trgovci boljše plače dajejo?

— Bog varuj! Za vrat te sune, če ga vprašaš za plačo. Ne, pri trgovcu živiš na vero in njemu na skrbi. On te hrani, napaja, oblači in vse. Mu ustrežeš, — ti da še več . . . Kaj tvoja plača! saj ti je ni nič treba . . . Trgovec živi pač po domače, po rusko, po naše: greš z njim na pot, — on pije čaj, pij tudi ti čaj; kar on je, jej tudi ti. Trgovec je . . . kakor se spodobi: trgovec ni kakor graščak. Trgovec te ne trapi; no, se razsrdi, te nabije, pa je stvar opravljena. Mrcvari in zbada te ne . . . Ali z gospodom je križ! Nič mu ni prav: ni to dobro, mu ono ni všeč. Mu prineseš kozarec vode ali jed — »oh, voda diši! ah, jed diši!« Odneseš, postojiš za vrati, spet prineseš: »no,

¹ Malo mesto, severo-vzhodno od Tule.

glej, zdaj je dobro, no glej, zdaj ne zaudarja«. Pa še gospe, vam rečem, gospe šele!... Ali pa celo gospodične!...

— Fedjuška! — se začuje debeluharjev glas iz pisarne.

Dežurni je naglo odšel. Popil sem kozarec čaja, legel na divan in zaspal. Dve uri sem spal.

Ko sem se zbudil, bi bil rad vstal, a me je lenivost obvladala. Zaprl sem oči, vendar nisem vnovič zaspal. Za pregrajo so se v pisarni po tihem razgovarjali. Nehote sem jel prisluškovati.

— Tako je, tako, gospod Nikolaj Jeremjejič, — je govoril neki glas: — tako je, gospod. Prosim vas, to mi niti v račun ne gre; nikakor ne, gospod, res ne... Hm! (Govornik je zakašljaj.)

— Ali verjemite mi vendar, Gavrila Antonjič, — odvrne debeluharjev glas: — mar morda jaz ne poznam navad tukaj, presodite sami.

— Kdo bi jih bolje poznal, Nikolaj Jeremjejič: prosim, vi ste tukaj, bi rekel, glavna oseba. No, gospod, torej kako bo že? — je nadaljeval meni neznani glas: — kako se dogovoriva, Nikolaj Jeremjejič? — Izvolite mi razodeti.

— Ali kako naj se dogovoriva, Gavrila Antonjič? Od vas, od vas pravim, zavisi vse: a vi, kakor kaže, nečete.

— Za božjo voljo, Nikolaj Jeremjejič, kako to, prosim? Naš posel je trgovski, kupčijski; mi moramo kupovati. Lahko rečem, — to so naša tla, Nikolaj Jeremjejič.

— Osem rubljev, — je spregovoril s presledkom debeluh.

Čul se je vzdih.

— Nikolaj Jeremjejič, dovolite, hudo veliko zahtevate.

— Drugače, Gavrila Antonjič, niti ne morem. Bog mi je priča, da ne.

Molk je nastal.

Tiho sem se dvignil in pogledal skozi špranjo v pregraji. Debeluh je sedel s hrbtom k meni. Pred njim, iz oči v oči, je sedel trgovec štiridesetih let, suhljat in bledičen, prav kakor bi bil s konopnim oljem namazan. Neprestano si je sukal brado, zelo urno je pomežikaval z očmi, in ustnice so mu podhrtevale.

— Letos, gospod, lahko rečem, da je čudovita letina, — je spet povzel besedo: — sploh sem bil kar zaverovan, ko sem se vozil. Iz samega Voroneža pošljejo, lahko rečem, gospod, blago prve vrste.

— Res je, letina ni slaba, — je odvrnil glavni knjigovodja: — vendar, saj veste, Gavrila Antonjič, pomlad obeta, jesen pa opleta.

— Prav res je tako, Nikolaj Jeremjejič: vse je v božjih rokah. Čisto resnico ste izvolili povedati... Ali prosim, ta vaš gost se je menda zbudil.

Debeluh se je okrenil... prisluhnil je...

— Ne, spi. Sicer pa, lahko da...

Stopil je k vratom.

— Ne, spi, — je ponovil in se vrnil na sedež.

— No, torej kako bo že, Nikolaj Jeremjejič? — je spet začel trgovec: — Treba je, da prideva s to stvarco na čisto... Takole bi, Nikolaj Jeremjejič, takole bo prav, — je nadaljeval in neprestano mežikal: — dva sivčka in enega belčka¹ za vašo milost, a tam (namignil je z glavo proti graščini) šest in pol. Udariva, ali ne?

— Štiri sivčke, — odgovori glavni knjigovodja.

— No, tri!

— Štiri sivčke brez belčka.

— Tri, Nikolaj Jeremjejič.

— Tri in pol, pa ne kopejke manj.

— Tri, Nikolaj Jeremjejič.

— Ne besedičite vendar, Gavrila Antonjič.

— Kakšen trdina, — je zamrmral trgovec. — Tako pa že rajši kar z gospo opravim.

¹ Dva bankovca po 10 in eden za 5 rubljev.

— Kakor vas je volja, — odvrne debeluh: — že prej bi bili lahko. Saj res, kaj se vam je treba razburjati? . . . In še bolje bo!

— Bežite no, bežite, Nikolaj Jeremjejič. Kar precej se že ujezi! Saj sem vendar to kar tako rekel.

— Ne, kaj še, zares . . .

— Tak nehajte, pravim . . . če povem, da sem se le šalil. No, vzemi svoje tri in pol, da bo po tvojem.

— Štiri bi moral dobiti, pa sem se, norec, dal pregovoriti, — odvrne debeluh.

— In tam, v graščini, šest in pol, gospod Nikolaj Jeremjejič, — po šest in pol prodajajo pšenico?

— Po šest in pol, kakor sva že rekla.

— No, torej udariva, Nikolaj Jeremjejič (trgovec je tlesknil s svojimi iztegnjenimi prsti v dlan knjigovodje). Pa z Bogom! (Trgovec je vstal.) Zdaj, očka Nikolaj Jeremjejič, grem k milostivi gospe, velim, naj me prijavijo, in porečem: z Nikolajem Jeremjejičem sva se pogodila po šest in pol.

— Prav tako recite, Gavri! Antonjič.

— Zdaj pa izvolite vzeti.

Trgovec je izročil knjigovodji majhen sveženj bankovcev, poklonil se je, potresel z glavo, prijel z dvema prstoma svoj klobuk, stisnil rame, zaplaval z životom in, škripaje s čevlji, odšel. Nikolaj Jeremjejič je pristopil k steni in, kolikor sem mogel razločiti, jel razbirati bankovce, ki mu jih je bil dal trgovec. Izza vrat pomoli nekdo rusasto glavo z gostimi zalicami.

— No, kaj? — vpraša glava: — je vse v redu?

— Vse, kakor se spodobi.

— Koliko?

Debeluhar je nejevoljno zamahnil z roko in pokazal na svojo sobo.

— A, prav! — je odvrnila glava in se skrila.

Debeluh je šel k mizi, sedel, odprl knjigo, vzel računalno in jel odmikati in pritikati jagode, a ne s

kazalcem, temveč s sredincem desne roke: tako je bolj imenitno.

Vstopil je dežurni.

— Kaj bi rad?

— Sidor iz Goloplek je prišel.

— A! prav, pokličič ga. Čakaj, stoj... Pojdi in poglej najprej, če tisti tuji gospod še spi, ali se je že zbudil?

Dežurni je oprezno stopil v svojo sobo. Položil sem glavo na lovsko torbo, ki sem jo imel za zglavje, in zatisnil oči.

— Spi, — je zašepetal dežurni, ko se je vrnil v pisarno.

Debeluh je nekaj zamrmral.

— No, pa pokličič Sidorja, — je navsezadnje dejal.

Znova se vzdignem. Vstopi kmet velikanske rasti, tridesetleten, zdrav in rdečeličen, z rusastimi lasmi in mlado krotovičasto brado. Pomolil je pred sveto podobo, se priklonil glavnemu knjigovodji in se, poprimši oberoč svoj klobuk, spet vzravnal.

— Bog daj zdravje, Sidor, — izpregovori debeluh, ki je poudarjal z računalom.

— Bog vam daj, Nikolaj Jeremjejič.

— No, kako je, kakšna je cesta?

— Dobra, Nikolaj Jeremjejič. Nekoliko blatna je. (Kmet je govoril počasi in ne glasno.)

— Je žena zdrava?

— Kaj bi ne bila!

Kmet se je z vzdihom prestopil. Nikolaj Jeremjejič si je zataknil pero za uho ter se useknil.

— No, torej, po kaj si prišel? — ga je naprej vprašal in spravil kockasto pisani robec v žep.

— Poslušaj, Nikolaj Jeremjejič, tesarjev zahtevajo od nas.

— No, pa kaj, ali jih pri vas ni?

— Kaj bi jih ne bilo, Nikolaj Jeremjejič: v sa-

mem gozdu — to se ve. Ali zdaj je čas za delo, Nikolaj Jeremjejič.

— Čas za delo! Tako, tako, drugim bi radi delali, svoji gospe pa nočete . . . Vse eno je!

— Že res, Nikolaj Jeremjejič, delo je enako . . . ali kaj . . .

— No, kaj?

— Tukaj je plačilo . . . hudo . . .

— In kaj še vse! Glej no, kako ste se razvadili. Kar pojdi!

— Pa moram še to povedati, Nikolaj Jeremjejič, vsega dela bo za en teden, a pridržijo nas cel mesec. Zdaj bo zmanjkalo materijala, zdaj nas pošljejo na vrt stezice čistit.

— Pa kaj še ne! Sama gospa je izvolila ukazati, in torej midva pri tem sploh nimava besede.

Sidor je umolknil in se je jel prestopati.

Nikolaj Jeremjejič je okrenil glavo in jezno prebiral jagode računala.

— Naši . . . kmetje . . . Nikolaj Jeremjejič . . . — je slednjič dejal Sidor, in pri vsaki besedi se mu je zatikalo: — so se priporočili vaši milosti . . . lejte, tukaj je . . . nekaj . . . (Segel je s svojo široko dlanjo pod pazduho v kamižolo in vlekel od tam zganjeno, rdeče pisano ruto.)

— Ti, ti, budalo, kaj si iz uma, ka-li? — ga je brž prekinil debeluh. — Poberi se, poberi, k meni na dom, — je pristavil in skoraj ven pahnil osuplega kmeta: — tam reci ženi . . . čaja ti bo dala; pridem precej za teboj, hodi. In ne boj se, ti rečem, pojdi.

Sidor je odšel.

— To ti je . . . govedo! — je zagodrnjal za njim glavni knjigovodja, zmajal z glavo in vzel spet računalo.

Iznenada na ulici in predvežju kriki: »Kuprja! Kuprja! Kuprje ne boš!«, in kmalu na to je vstopil v pisarno človek nizke rasti, očitno sušičen, z dolgim nosom, velikimi, mirnimi očmi in prav ošabnim ve-

denjem. Oblečen je bil v starinsko, obnošeno suknjo barve Adelajda, ali kakor pri nas pravijo: odelojda, z baržunastim ovratnikom in drobcenimi gumbi. Na plečih je nesel butaro drv. Okoli njega se je trlo kakih pet ljudi iz graščinske služinčadi in vsi so kričali: »Kuprja! Kuprje ne boš! Kuprjo so v kurjača povišali, v kurjača!« Ali človek v suknji z baržunastim ovratnikom se ni prav nič zmenil za hrup svojih tovarišev in se niti namrdnil ni. Z umerjenimi koraki je šel do peči, odvrigel svoje breme, se vzravnal, vzel iz žepa zadaj tobačnico, debelo pogledal in si jel tlačiti v nos zmes iz stolčene medene detelje in pepela.

Ko je glasna gruča vstopila, je hotel debeluh že obrvi namrščiti in vstati; ko je pa sprevidel, kaj da je, se je nasmehnil in le toliko dejal, da naj ne kričijo, češ, v sosednji sobi spi lovec. — Kakšen lovec? — vprašata dva hkrati.

— Graščak.

— A!

— Naj vreščijo, — spregovori z razmahnjenimi rokami človek z baržunastim ovratnikom: — kaj to meni mar! da bi se me le ne dotikali. Mene so za kurjača postavili . . .

— Za kurjača! za kurjača! — je veselo pritrdila tolpa.

— Gospa je zapovedala, — je nadaljeval in skomignil z rameni: — a vi le počakajte, vas bodo pa še za svinjske pastirje postavili. Jaz sem le krojač, in dober krojač, pri prvih mojstrih v Moskvi se sem izučil, za generale sem šival . . . tega mi nihče ne vzame. A kaj ste pa vi? . . . Kaj? Pojedači in postopači ste, drugega nič! Da mene odpuste — ne bom od gladu umrl, ne bom propadel. Naj mi dajo odpustnico — tak lep obrok bom plačeval, da bo graščina zadovoljna. Kaj boste pa vi? Pocrkali, pocrkali boste kakor muhe, to je vse!

— To si se zlagal, — ga je prekinil pegav fant z belimi obrvmi, z rdečo ruto za vratom in strganimi

komolci: — saj si že odpustnico imel, pa ni gospoda od tebe ne kopejke obroka videla, in sebi nisi ne počenega groša prislužil: komaj si se še domov privlekel; in odsihmal si zmerom v eni suknji . . .

— Kaj češ, Konstantin Narkizič! — odvrne Kuprijan: — zaljubljen človek, — izgubljen človek, po zlu gre. Živi najprej tako dolgo kakor jaz, Konstantin Narkizič, potlej me šele sodi.

— In v kakšno se vam je zaljubil! V pravo strašilo!

— Ne, ne govori tako, Konstantin Narkizič.

— Nam boš kaj pravil? Saj sem jo sam videl; lansko leto, v Moskvi, na lastne oči sem jo videl.

— Lansko leto je bila res malo usehla, — je pripomnil Kuprijan.

— Gospoda moja, kaj bi to, — je dejal prezirljivo in nemarno človek visoke postave, suhoten, s priščavim obrazom, nakodrán in namázan, bržčas sobar pri gospodi: — glejte, Kuprijan Afanasjič naj nam rajši svojo pesmico zapoje. Dajte, začnite, Kuprijan Afanasjič!

— Zapoje naj, zapoje! — pritrdijo drugi. — Aleksandra je pravi! Kuprji je žilico potipal; prav res . . . Poj Kuprja! . . . Aleksandra je ptiček! (Graščinska služinčad zaradi večje nežnosti, ko govori o moških, često rabi ženska imena.) — No, poj!

— Tu ni kraj za prepevanje, — je trdo odvrnil Kuprijan: — tukaj je graščinska pisarna.

— Ali têbe to kaj briga? Menda se sam siliš med pisarje! — je z robotim smehom na to dejal Konstantin. — Bržčas!

— To je vse v gosposkih rokah, — je zavrnil sirota.

— Vidiš, vidiš, kam meri, ga vidiš, kakšen je? Joj! jej! joj!

In vsi so se zakrohotali, nekateri so še poskakovali. Glasneje od vseh se je krohotal petnajstleten fant, nemara gosposki otrok med služinčadjo; nosil

je telovnik z bronastimi gumbi, za vratom lilasto ru-
to, in trebušček si je bil že kar poredil.

— Čuj-no, kar priznaj, Kuprja, — je sam seboj
zadovoljen izpregovoril Nikolaj Jeremjejič, ki je bil
očitno dobre volje in ves mehak: — pri kurjačih je
pač slabo, kaj ne? Nemara, da ti je to sploh premalo?

— Kaj bi, Nikolaj Jeremjejič, — izpregovori
Kuprijan: — res, vi ste zdaj pri nas glavni knjigo-
vodja. Prav res ste, drugače ne more človek reči. Ali
tudi vi ste bili v nemilosti, in v kmečki koči ste tudi
kdaj živeli.

— Ti pazi, pri meni se nikaar tako ne spozabljay,
— ga je pikro prekinil debeluh: — s teboj, bedakom,
se šalijo; ti, bedak, bi moral to čutiti in hvaležen biti,
če se kdo s teboj, bedakom, ukvarja.

— Z jezika mi je ušlo, Nikolaj Jeremjejič, opro-
stite . . .

— No, no, že vem, z jezika.

Vrata se odpro in notri plane kozaček.

— Nikolaj Jeremjejič, gospa vas zove k sebi.

— Kdo je pri gospe? — je vprašal kozačka.

— Aksinja Nikitišna in trgovec iz Venjeva.

— Ta hip pridem. A vi, otroci, — je nadaljeval
s pokroviteljskim glasom: — pojdite s svojim novo-
pečenim kurjačem rajši strani od tod: če pride Ne-
mec, mu bo kakor nalašč za pritožbo.

Debeluh si je pogladil na glavi lase, se odkašljaj
v dlan, ki jo je skoraj vso zakrival rokav suknje,
se zapel in odpravil h gospe, ter grede široko raz-
koračeno prestavljal noge. Kmalu za njim se je po-
razgubila vsa drhal s Kuprjo vred. Ostal je le moj
stari znanec dežurni. Ta se je polotil rezanja peres, a
je sede zaspal. Nekaj muh je precej izkoristilo lepo
priliko in se mu usedlo na usta. Komar mu je sedel
na čelo, somerno razkoračil nožice in mu počasi za-
pičil v mehko tolščo ves svoj rilec. Prejšnja rusasta
glava z zalisci se znova pokaže izza vrat, gleda in

gleda ter stopi v pisarno hkrati s svojim dosti nelepim trupom.

— Fedjuška? hej, Fedjuška! Večno spiš! — izpregovori glava.

Dežurni je odprl oči in vstal.

— Nikolaj Jeremjejič je šel h gospe?

— H gospe je šel, Vasilij Nikolajič.

— Aha! — sem si mislil: — tale je — glavni blagajnik.

Glavni blagajnik je jel hoditi po sobi. Sicer je pa bolj prihuljeno lazil kakor hodil, in je bil sploh ves mački podoben. Po hrbtu mu je opletal star črn frak s prav ozkimi škrici; eno roko je držal v nedrijih, z drugo si je venomer popravljal svojo visoko tesno ovratnico iz konjske žime, in težko je obračal glavo. Čevlje je nosil iz kozine, brez škripa, in zelo mehko je stopal.

— Graščak Jaguškin je danes po vas vprašal, — je dodal dežurni.

— Hm, vprašal? Kaj je pa rekel?

— Rekel je, no, tako, da pride zvečer k Tjutju-revu in vas počaka. Moram se, je dejal, z Vasilijem Nikolajičem o neki zadevi pomeniti, a o kakšni — ni povedal; že Vasilij Nikolajič ve, je rekel.

— Hm! — je dejal glavni blagajnik in stopil k oknu.

— Ali je Nikolaj Jeremjejič v pisarni? — je zadonel v veži gromki glas in velik človek, očitno razjarjen, z nepravilnim ali izrazitim in drznim obrazom, dovolj čedno oblečen, je prestopil prag.

— Ga ni tukaj? — je vprašal in bistro okrog sebe pogledal.

— Nikolaj Jeremjejič je pri gospe, — je odgovoril blagajnik. — Kaj želite, meni povejte, Pavel Andrejič: lahko kar meni poveste . . . Kaj hočete?

— Kaj čem? Vi bi radi vedeli, kaj čem? (Blagajnik je bolehalo prikimal z glavo.) Poučiti ga ho-

čem, trebuhača pasjega, klevetnika zavrženega... Jaz mu pokažem klevetanje!

Pavel se je vrgel na stol.

— Kaj, kaj ste rekli, Pavel Andrejič? Pomirite se... Kaj vas ni sram? Ne pozabite vendar, o kom govorite, Pavel Andrejič! — je bleknil blagajnik.

— O kom? Kaj mi je mar, če so ga v glavnega knjigovodjo povišali! Res, treba je reči, ta je pravi za povišanje! Prav res da, lahko rečem, kakor bi kozla posadili v ograd!

— Nehajte, nehajte, Pavel Andrejič, nehajte! Pustite to... je treba teh marenj!

— No, Lisica Patrikjevna je šla repkat in spletkarit!... A jaz ga počakam! — je jezno dejal Pavel in udaril z roko po mizi. — Glejte no, saj že gre, — je pristavil, ozrši se v okno: — govoriš o volku, pa pride. Le notri, prosim! (Vstal je.)

Nikolaj Jeremjejič je prišel v pisarno. Obraz mu je od zadovoljstva žarel, ali ko je opazil Pavla, se je malo vznemiril.

— Pozdravljeni, Nikolaj Jeremjejič, — je pomenljivo dejal Pavel, ko mu je počasi stopil naproti: — pozdravljeni.

Glavni knjigovodja ne odvrne nič. Pri vratih se prikaže trgovčeva podoba.

— Kaj, vi mi še odzdrava ne privoščite? — je nadaljeval Pavel. — Sicer pa, ne... ne, — je dodal: — tako ne pojde; s krikom in psovanjem ne dosežeš nič. Ne, rajši mi zlepa povejte, Nikolaj Jeremjejič, zakaj me preganjate? zakaj me hočete pogubiti? No, govorite vendar, govorite.

— Tukaj se ne morem z vami pomenkovati, — je vznemirjeno odvrnil glavni knjigovodja: — in tudi ne utegnem. Le temu se, sam priznam, res čudim: odkod ste pobrali, da vas hočem ugonobiti, ali da vas preganjam? In navsezadnje tudi, kako bi vas mogel preganjati? Saj niste niti pri meni v pisarni.

— Še to, — odgovori Pavel: — še tega bi bilo

treba! Pa le zakaj se hlinite, Nikolaj Jeremjejič? ... Saj me vendar razumete.

— Ne, ne razumem.

— Ne, vi razumete.

— Ne, bogme, da ne razumem.

— Kaj, še verite se! No, ker sva že tako daleč, povejte, se mar ne bojite Boga! No, in zakaj ne daste živeti ubogemu dekletu? Kaj pa hočete od nje?

— O kom pa govorite, Pavel Andrejič? — je s hlinjenim začudenjem dejal debeluh.

— Viš ga! nič ne ve, kajneda? o Tatjani govorim. Bojte se Boga, — zakaj se maščujete? Sram vas bodi: oženjeni ste, otroke imate že velike, kakor sem jaz, a jaz nočem nič drugega kakor ... oženiti se hočem z njo: jaz pošteno ravnam.

— A kaj sem vendar jaz pri tem zakrivil, Pavel Andrejič? Gospa vam ne dovoli, da se oženite: to je njena volja, volja gospodarice! Kaj morem jaz?

— Vi, kaj morete? ali se niste vi s to staro veščo, s ključarico domenili, mar ne? Mar je ne podpihavate, kaj! Povejte, ali ne tvezite o dekletu brez varstva sto laži? Mar se ji ni treba vam zahvaliti, da zdaj ni več perica, ampak pomivavka? In da jo pretepljejo, pa v raševino oblačijo, ni to vaša zasluga? ... Sram vas bodi, sram vas bodi, dedca starega! Saj vas bo, le zapomnite si, kap zadela ... In Bogu boste morali odgovor dajati.

— Zmerjajte, Pavel Andrejič, le zmerjajte ... Mislite, da boste dolgo takole zmerjali.

Pavel je vzkipel.

— Kaj? Grozil bi mi rad? — je jezno vzkliknil. — Misliš, da se te bojim? Ne, bratec, nisi pravega srečal! Česa naj se neki bojim? ... Jaz si najdem povesod kruha. A ti — to je kaj drugega! Ti samo tukaj lahko živiš, pa klevétiš in kradeš ...

— Le poglej ga, kako je vzrojil, — ga je prekinil knjigovodja, katerega je tudi minevalo potrplje-

nje: — padar, navaden padar, mazač ubogi; a le poslušajte ga, — jojmene, kakšna imenitnost!

— Da, padar, ali brez tega padarja bi vaša milost zdajle na pokopališču trohnela... In še koliko je bilo treba truda, da sem ga pozdravil, — je pripomnil skozi zobe.

— Ti si mene pozdravil? ... Kaj še, ti si mi hotel zavdati; z alojo si me zastrupil, — je zatrdil knjigovodja.

— In kaj zato, če ti razen aloje sploh ni moglo nič več pomagati?

— Aloja je po zdravniških predpisih prepovedana, — je povzel spet Nikolaj: — saj te bom še tožil... Umoriti si me hotel — tako je! Ali Gospod ni dopustil.

— Dovolj, dovolj, gospoda, — je začel blagajnik...

— Molči! — je zavpil knjigovodja. — On mi je hotel zavdati! Ali razumeš?

— Prav treba mi je bilo... Čuj, Nikolaj Jeremjejič, — izpregovori Pavel z obupom: — zadnjikrat te prosim... ti si me prisilil — ne morem več prenašati. Pusti naju pri miru, razumeš? če ne, Bog mi je priča, se nekomu izmed naju ne bo dobro godilo, to ti rečem.

Debeluh je planil iz sebe.

— Jaz se te ne bojim, — je zakričal: — čuješ ti, mlečnozobec! Jaz sem tudi s tvojim očetom opravil, in roge sem mu odbil, — zgled za té, to ti rečem!

— Ne spominjaj me očeta, Nikolaj Jeremjejič, ne spominjaj me!

— Glej no! kaj si ti moj zapovednik?

— To ti rečem, ne spominjaj me!

— Tebi pa pravim, ne spozabljay se... Kakorkoli misliš, da si gospe potreben, če bo morala kedaj med nama izbirati, — ti ne boš ostal, ljubček moj! Puntanja nikomur ne dovoljujemo, zapomni si! (Pa-

vel se je kar tresel od jeze.) Dekletu Tatjani se pa godi, kakor zasluži . . . Počakaj, še druga ji bo predla!

Pavel je z dvignjenimi rokami planil naprej in knjigovodja se je kakor klada zvalil na tla.

— Uklenite ga, uklenite, — je zastokal Nikolaj Jeremjejič . . .

Konca tega prizora ne maram opisovati; že tako se bojim, da nisem morda čitateljevega čuvstva razžalil.

Še ta dan sem se vrnil domov. Osem dni po tem sem izvedel, da je gospa Losnjakova tako Pavla kakor Nikolaja še v službi obdržala, a deklo Tatjano je spodila: bržčas je ni več potrebovala.

XII
MRČUN

Peljal sem se z lova, zvečer in sam na dirkalnem koleslju. Do doma sem imel še osem vrst; moja krotka in hitra kobila je čvrsto tekla po prašni cesti, le včasih je zaprhala in zastrigla z ušesi; utrujeni pes, kakor bi bil privezan, ni niti za korak zaostajal za zadnjimi kolesi. K nevihti se je pripravljalo. Pred menoj je izza gozda počasi vstajal ogromen, višnjev-kast oblak; nad glavo in proti meni so se podili dolgi, sivi oblaki; vrbe so se nemirno pozibavale in lepetale. Soparno vročino je nenadoma pregnal vlažen hlad; sence so hitro temnéle. Udarim z vajeti po konju, spustim se v jarek, prebrodim suho strugo potoka, vso z vrbičevjem zaraslo, povzpnem se v breg in pridem v gozd. Pred menoj se je vila pot med gostim leščevjem, že vsem v mraku; iztežka sem se pomikal naprej. Koleselj je odskakoval po grčavih koreninah, ki so neprestano presekavale globoke, dolge kolesnice — sledove kmečkih kol; konj se mi je jel spotikati. Močan piš je zaplesal v višavi, drevje je završelo, težke deževne kaplje so rezko udarile in zatleskale po zelenju, strela je šinila in nevihta je izbruhnila. Dež se je ulil kakor iz škafa. Vozil sem se počasi in skoraj sem se moral ustaviti: konj mi je bil obtičal in videl nisem niti ped daleč pred sabo. Kakor se je pač dalo, sem se zatekel pod košat grm. Počeni sem, se pokrili čez glavo in potrpežljivo čakal konca naliva, kar se mi, ko je posvetil tresk, pokaže na poti visoka postava. Pozorno sem se ozrl v tisto stran, — saj je postava, bi dejal, kar iz tal zrasla poleg mojega koleslja.

— Kdo je? — je vprašal doneč glas.

— A kdo si ti?

— Jaz sem tukajšnji gozdar.

Povedal sem svoje ime.

— A, poznam vas! Se peljete domov?

— Domov. Toda vidiš, kakšna nevihta...

— Res, nevihta je, — odvrne glas.

Bel blisk je obsijal gozdarja od glave do nog; prasketavi in kratki tresk groma se je razlegel koj za njim. Dežek se je usul s podvojeno silo.

— Ne bo kmalu pojenjal, — pristavi gozdar.

— Kaj naj počnem!

— Če vam je prav, vas povedem v svojo kočo, — je náglič izpregovoril.

— Stori mi to uslugo.

— Izvolite sestiti.

Pristopil je konju h gobcu, ga prijel za uzdo in potegnul z mesta. Premaknili smo se. Držal sem se za polico koleslja, ki se je zibala »kakor čolnič na morju« in poklical psa. Moja uboga kobilica je težko capála z nogami po blatu, izpodrsavalo ji je in spotikala se je. Gozdar je omahoval pred ojnici zdej na desno, zdej na levo, prav kakor prikazen. Precej dolgo smo šli tako; slednjič se je moj voznik ustavil. — »Zdej smo doma, gospod«, je izpregovoril z mirnim glasom. — Lésa je zaškripala, nekaj ščenet je hkrati zalajalo. Dvignil sem glavo in, ko je posvetila strela, zagledal malo kočico sredi obširnega dvorišča, ograjenega s plotom. Iz enega okenca se je medlo svetil ogenjček. Gozdar je odvedel konja pred duri in potrkal na vrata. — »Koj, koj!« se je razlegel droben glasek, čuti je bilo capljanje bosih nog, zapah je zaškrtnil in na pragu se je pokazala dvanajstletna deklica v revni srajci, opasani z okrajkom, in z laterno v roki.

— Posveti gospodu, — ji je velel: — jaz spravim pa ta čas vaš koleselj pod napušč.

Deklica me je pogledala in šla v kočo. Stopil sem za njo.

Gozdarjeva kočica je imela eno samo sobo, zaka-

jeno, nizko in prazno, brez odra¹ in pregraje. Oguljen kožuh je visel na steni. Na klopi je ležala enocevna puška, v kotu se je valjal kup cunj; dva velika lonca sta stala pri peči. Luč je gorela na mizi, medlo plamenála in ugašala. Prav sredi izbe je visela zibel,² privezana na konec dolgega droga. Deklica je ugasnila laterno, sedla na majhno pručico ter začela z desno ujcati zibel, z levo pa popravljati luč. Ozrl sem se naokrog, — v srce me je zbolelo: ni veselo priti ponoči v kmečko kočo. Dete v zibéli je težko in hitro dihalo.

— Ti si sama tukaj? — sem vprašal deklico.

— Sama, — je odgovorila komaj slišno.

— Si gozdarjeva hči?

— Gozdarjeva, — je zašepetala.

Duri so zaškripale, in gozdar je stopil s sklonjeno glavo čez prag. Pobral je laterno s tal, šel k mizi in prižgal stenj.

— Saj nemara niste vajeni trske? — je izpregovoril in stresel s kodri.

Ogledal sem si ga. Redkokdaj sem še videl takega hrusta. Visok je bil, plečat in života raslega, da je bilo veselje. Pod mokro prténo srajco so se kitasto bočile njegove mogočne mišice. Črna, krotovičasta brada je do polovice pokrivala njegovo resno in možato lice; izpod sršočih, gostih obrvi so drzno zrle nevelike, rjave oči. Nalahko je uprl roke v bok in obstal pred menoj.

Zahvalim se mu in ga vprašam za ime.

— Za Tomo me kličejo, — je odgovoril: — a prideli so mi ime Mrčún.³

¹ Za posteljo.

² Ruska zibel je obešena na strop.

³ V originalu: Birjuk, kar je: volkodlak. Pisatelj pripominja, da tako nazivajo v orlovski guberniji samosvojega, mrkega človeka. Temu pomenu odgovarja izraz: mrčun, ki se je — kakor marsikatera slovenska beseda — ohranil še v priimku.

— Káj, ti si Mrčun?

Še bolj zvedavo sem ga pogledal. Od svojega Jermolaja in od drugih sem že dostikrat slišal praviti o gozdarju Mrčunu, ki so se ga vsi okoliški kmetje bali kakor ognja. Po njih besedah še ni bilo na svetu takega mojstra svojega posla: »Ne butare protja ti ne da odnesti; katerokoli uro, magari celo o polnoči, ti pride kakor siv las na glavo, in nikar ne misli, da se mu po robu postaviš, — silen in zvit je neki, kakor vrag . . . In za nič na svetu ga ne pridobiš: ne za pi-jačo, ne za plačo; nobene vabe ti ne prime. Že nekajkrat so se dobri ljudje namenili, da ga spravijo s sveta, ali ne — on se ne da.«

Tako so govorili sosednji kmetje o Mrčunu.

— Tak ti si Mrčun, — sem ponovil: — o tebi, prijatelj, sem že čul. Pravijo, da nikomur ne prizaneseš.

— Svojo dolžnost opravljam, — je mrko odvrnil: — zastonj ne smeš jesti gospodarjevega kruha.

Potegnil je izza pasa sekiro, počenil na tla in začel cepiti luč.¹

— Ali nimaš gospodinje? — ga vprašam.

— Nimam, — je odgovoril in silno zamahnil s sekiro.

— Ti je umrla, ne?

— Ne . . . je . . . umrla, — je dodal in se okrenil.

Umolknil sem; on je dvignil oči in me pogledal.

— S popotnim mestnim človekom je pobegnila, — je dejal s trpkim nasmehom. Deklica se je sključila. Dete se je zbudilo in zavečalo. Deklica je stopila k zibeli. — Na, daj mu, — je rekel Mrčun in ji stisnil v roko umazan cucelj. — Glejte, tudi tega je zapustila, — je pristavil polglasno in pokazal na dete. Stopil je k vratom, obstal in se obrnil.

— Vi, gospod, — je dejal: našega kruha menda ne boste jedli, a jaz razen kruha nimam . . .

¹ Trske za luč.

— Nisem lačen.

— No, kakor hočete. Samovar bi vam pripravil, pa nimam čaja... Grem pogledat, kaj je z vašim konjem.

Odšel je in zaloputnil duri. V drugič sem se razgledoval. Hiša se mi je zdela še bolj žalostna kakor prej. Jedki zadah mrzlega dima mi je neprijetno dušil sapo. Deklica se ni genila z mesta in ni dvignila oči; poredko se je dotikala zibéli, bojazljivo si je potegnila na pleča srajco, ki ji je bila zdrknila; njene bose noge so visele, ne da bi se genile.

— Kako te kličejo? — sem vprašal.

— Za Ulito, — je spregovorila in še bolj sklonila svoj žalostni obrazek.

Gozdar je prišel in sedel na klop.

— Nevihta pojenja, — je dejal po kratkem molku: — če ukažete, vas spremim iz gozda.

Vstal sem. Mrčun vzame puško in ogleduje petelina.

— Čemu pa to? — vprašam.

— A, v gozdu norce brijejo... V Kobiljem dnu sekajo drevje, — je pristavil na moj vprašujoči pogled.

— In to se od tu čuje?

— Z dvorišča čujete.

Odšla sva skupaj. Dežek je ponehal. V daljavi so se še kopičile grmade težkih oblakov, po redkem je šinil dolg blisk; ali nad najinima glavama se je že semtertje pokazalo temno modro nebo, zvezdice so migljale skozi tenke, hitro leteče oblake. Obrisi drevov, poškopljenih z dežjem in razmršenih od vetra, so vstajali iz teme. Prisluhnila sva. Gozdar sname kučmo in nagne glavo. — »Ta... tam, — je naglo izpregovoril in stegnil roko: — vidiš, kakšno nočico si je izbral.« — Jaz nisem čul nič razen šuma listov. Mrčun je privedel konja izpod napušča. — »Ali takole mi,« — je dejal na glas: — nazadnje še uide.« — »Grem s teboj... hočeš?« — »Dobro, — odgovori

on in odvede konja nazaj: — kar brž ga ujameva, in potem vas pospremim. Pojdiva.«

Šla sva; Mrčun spredaj, jaz pa za njim. Bog vedi, kako je mogel najti pot, ali le redkokdaj je postal, in še tedaj le, da je prisluškoval udarcem sekire. — »Vidiš ga, — je siknil: — slišite? slišite?« — »Kje pa?« Mrčun je skomignil z rameni. Spustila sva se v grapo, veter je za trenutek potihnil, — enakomerni udarci so mi jasno prihajali na sluh. Mrčun me je pogledal in pokimal z glavo. Šla sva dalje po mokri praproti in po koprivah. Zamolklo in na dolgo je zahruščalo.

— Podrl je ... — je zamrmral Mrčun.

Medtem se je nebo še bolj razvedrilo; a v šumi, toliko da se je videlo. Slednjič sva prilezla iz grape. — »Počakajte tukaj,« — mi je šepnil gozdar, ki se je zgrbil, visoko dvignil puško in izginil v grmovju. Napeto sem prisluškoval. Skozi neprestani šum vetra sem zaslišal nedaleč od sebe slabotne zvoke: sekira je previdno udarjala po vejah, kola so škripala, konj je prhal ... »Kam? Stoj!« — je iznenada zagrmel trdi Mrčunov glas. — Drugi glas je jeknil žalostno kakor zajec ... Pričela se je borba. — »Laa-žeš, laa-žeš! — je zasoplo trdil Mrčun: — ne uideš mi« ... Planil sem za glasovi in pritekel, spotikaje se pri vsakem koraku, na kraj borbe. Poleg posekanega drevesa se je na tleh zvijal gozdar; pod seboj je tiščal tatu in mu z jermenom vezal roke na hrbtu. Pristopil sem. Mrčun je vstal in ga postavil na noge. Zagledal sem mokrega kmeta, v capah in z dolgo zmršeno brado. Tudi revno kljuse, do polovice pokrito z robato rogoznico in vpreženo v same preme, je bilo tu. Gozdar ni besedice črhnil; kmet je tudi molčal in le včasih z glavo zmajal.

— Izpusti ga, — sem pošepnil Mrčunu na uho: jáz plačam drevo.

Mrčun je molče prijel z levo roko konja za čop: z desno je držal tatu. — »No, geni se, zijalo!« — je

surovo spregovoril. — »Še sekirico tamle vzemite!«
— je zamrmral kmet. — »Zakaj naj bi se pogubila!«
— je dejal gozdar in pobral sekiro. Odpravili smo se.
Jaz sem šel zadaj . . . Dežek je jel spet škropiti in kaj
kmalu se je ulila ploha. S težavo smo se dokopali do
koče. Mrčun je pustil zaplenjenega konja sredi dvo-
rišča, odvedel kmeta v hišo, mu zrahljal vezi in ga
posadil v kot. Deklica, ki je bila zaspala pri peči, je
planila pokonci ter nas molče in strahoma gledala.
Sedel sem na klop.

— Glejte, kako se je ulilo, — je pripomnil goz-
dar: — počakati morate, da poneha. Ne bi malo
legli?

— Hvala.

— Tega bi zaradi vaše milosti zaprl v kaščo, —
je pristavil in kazal na kmeta: — ali glejte, zapah . . .

— Pusti ga tukaj, v miru, — sem prekinil
Mrčuna.

Kmet me je pogledal izpod čela. V srcu sem si
zaobljubil, da osvobodim siromaka, in naj velja, kar
hoče. Sedel je nepremično na klopi. Pri svitu laterne
sem si mogel ogledati njegov izžeti, razorani obraz,
sršeče rumene obrvi, nemirne oči, shujšane ude . . .
Deklica se je ulegla na tla, prav k njegovim nogam,
in spet zaspala. Mrčun je sedel za mizo in si pod-
piral glavo z rokami. V kotu je čirikal cvrček . . . Dež
je zbijal po strehi in se solzil po oknih; vsi smo
molčali.

— Toma Kuzmič, — je iznenada izpregovoril
kmet z votlim, ubitim glasom: — čuj, Toma Kuzmič!

— Kaj hočeš?

— Izpusti me.

Mrčun ni odgovoril.

— Izpusti me . . . zaradi lakote sem . . . izpusti
me.

— Saj vas poznam, — je mrko dejal gozdar: —
vsa vaša vas je taka, sami tatje.

— Izpusti me, — je ponovil kmet: — oskrbnik . . . siromak sem, prav res . . . izpusti me!

— Siromak! . . . Krasti ne sme nihče.

— Izpusti me, Toma Kuzmič . . . ne pogublaj me. Ta vaš, saj sam veš, me požre, prav res.

Mrčun se je obrnil strani. Kmet je drgetal, prav kakor bi ga mrzlica tresla, in nemirno sopel.

— Izpusti me, — je še ponovil v žalostnem obupu: — izpusti me, za Božjo voljo me izpusti! Saj bom plačal, prav res, Bog mi je priča. Bog ve, da sem v lakoti . . . otročiči ti javkajo, saj sam veš. Strašen križ, prav res.

— Ali vendar, krast ne hodi.

— Konjiča, — je moledoval kmet: — konjiča, vsaj tega . . . edino moje blago . . . mi pusti!

— Saj sem rekel, da ne morem. Jaz sem tudi sūžen kmet: jaz se moram odgovarjati. Zato vas tudi ne smem razvajati.

— Izpusti me! Sila, Toma Kuzmič, sila. kakoršna je . . . izpusti me!

— Poznam vas!

— Ali izpusti me!

— Eh, kaj bi se s teboj pregovarjal; sedi tiho, sicer ti, razumeš? Ne vidiš, ka-li, gospoda?

Siromak je povetil glavo . . . Mrčun je zazdehal in naslonil glavo na mizo. Dež še zmerom ni ponehal. Čakal sem, kaj bo.

Kmet se je nenadoma vzravnal. Oči so se mu zabliskale, in kri mu je udarila v lice. »Na, pa daj, požri me in zadavi se, na,« — je začel s priščenjenimi očmi in s povešenimi usti: — »na, hudič prekleti, pij krščeno kri, pij« . . .

Gozdar se je okrenil.

— Tebi govorim, tebi, Azijat, krvoses, tebi!

— Si pijan, ali kaj, da ti je prišlo psovanje na misel! — je začudeno dejal gozdar. — Uma grešaš, ka-li?

— Pijan! ... in ne za tvoj denar, hudič prekleti, zverina, zverina, zverina!

— Čakaj, ti ... pokažem ti! ...

— Kaj mi je mar? Vse eno mi je — uničen sem; kam pojdem brez konja? Pobij me — bo vsaj konec; ali od gladu, ali tako — vse enako je. Naj se vse pogubi: žena, otroci, — vse naj pocrka ... A čakaj, tebi še pokažem!

Mrčun je vstal.

— Udari, udari, — je divje pritrdil kmet: — udari, na, na, udari ... (Deklica je naglo poskočila s tal in se zastrmela vanj.) Udari, udari!

— Molči! — je zagrmel gozdar in stopil dvakrat.

— Dovolj, dovolj, Toma, — sem kriknil jaz: — pusti ga ... Bog z njim.

— Ne bom molčal, ne, — je še vpil nesrečnež. — Kaj mi mari, kako crknem. Ti hudič, ti zverina, tebe ni konec ... Ali počakaj, dolgo se ne boš šopiril! Tudi tebi zavijejo vrat, le počakaj!

Mrčun ga je zgrabil za pleča ... Planil sem kmetu na pomoč.

— Ne doteknite se me, gospod! — je zavpil nam gozdar.

Ne bi se bil zbal njegove grožnje in sem že roko iztegnil, ali v moje preveliko začudenje je gozdar, kakor bi mignil, snel kmetu vezi z rok, ga zgrabil za vrat, mu potisnil kučmo na oči, odprl duri in ga pahnil ven.

— Poberi se k vragu, s svojim konjem vred! — je zakričal za njim: — ali pazi, da te v drugo ne ...

Vrnil se je v sobo in jel nekaj brskati v kotu.

— No, Mrčun, — sem slednjič dejal: — prese-netil si me: vidim, da si dečko in pol.

— Ah, nehajte, gospod, — mi je nejevoljno zastavil besedo: — le ne pravite, vas prosim. Vas že rajši pospremim, — je pripomnil: — dežja, veste, ne boste prečakali.

Na dvorišču so zaropotala kmetova kola.

— Viš, zdaj se je skidal! — je zagodrnjal: — ali jaz mu bom! . . .

Čez pol ure se je kraj gozda od mene poslovil.

XIII

DVA GRAŠČAKA

Imel sem že čast, blagohotni moji čitatelji, da sem vam predstavil nekaj svojih gospodov sosedov; sedajle mi pa dovolite, da vas baš o pravi priliki (bratcu pisatelju pride vsaka prilika prav) seznanim še z dvema graščakoma, ki sem z njima večkrat skupaj lovil, z dvema častivrednima, ljudomilima gospodoma, ki ju je več okrajev splošno spoštovalo.

Najprej vam opišem upokojenega generalmajorja Venčeslava Ilarijonoviča Hvaljinskega. Postavite si pred oči človeka, visokega in nekdanj pač postavnega, zdaj že malo zavaljenega, ali nikakor ne trhlega, niti ne ostarelega, pač človeka v zreli dobi, in kakor pravimo, v najlepših letih. Seveda se je njegov včasih pravilni in še zdaj prijetni obraz nekoliko izpremenil, lica so postala ohlapna, goste gubice so se mu kakor žarki nabrale okrog oči, in nekaterega zoba že ni več, kakor je po Puškinovih besedah rekel Saadi; rusasti lasje, vsaj vsi, kar si je še svojih ohranil, so se vijoličasto spreminjali, in to na hvalo maži, kupljeni na Romenskem konjskem semnju pri Židu, ki se je izdajal za Armenca; toda Venčeslav Ilarijonovič stopa čvrsto, se zvonko smeje, žvenklja z ostrogami, si više brke, in slednjič pravi sam o sebi, da je star kavalerist, ko vendar vsi vemo, da se pravi starci nikoli ne štejejo k starcem. Suknjo nosi navadno do vrha zapeto, visoko ovratnico z naškrobljenim ovratnikom in sive hlače s pičicami, po vojaškem kroju; klobuk si potiska premo na čelo, da ostaja ves zatilnik nepokrit. Zelo dober človek je, ali ima tudi precej čudne pojme in navade. Na primer: nikakor se ne more vesti s plemiči, ki nimajo premoženja ali čina, kakor z ljudmi svoje vrste. Razgovarjaje se z njimi jih gleda navadno po strani in tišči na vso moč lica v trdi beli ovratnik, ali pa jih jame nenadoma gledati z

jasnimi in srepimi očmi, ne reče nič in potegne vso kožo s čela pod lase; celo besede drugače izgovarja in ne reče, na primer: »Zahvalim, Pavel Vasiljič,« ali: »izvolite semkaj, Mihajlo Ivanjič,« ampak: »hvalem, Pal' Asilič«, ali: »zvolite sem, Mhajl Vanič«. Z ljudmi, ki so na še nižji družabni stopnji, se vede pa še bolj čudno. Niti ne pogleda jih in preden jim pove svoje želje, ali preden jim kaj zaukaže, ponovi z zamišljenim in sanjavim izrazom nekajkrat zaporedoma: »kako ti je ime? ... kako ti je ime?« in poudarja nenavadno rezko prvo besedo »kako«, dočim izgovarja druge prav naglo, kar napravi vse govorjenje precej podobno prepelikanju prepeličjega samca. Prizadeven in lakomen je strašno, ali ni prida gospodar: za upravitelja si je vzel dosluženega stražmojstra, Malorusa, in prav posebnega tepca. Sicer pa v gospodarskih stvareh pri nas še nihče ni posekal onega visokega petrograjskega uradnika, ki je razbral iz poročila svojega oskrbnika, da se v žitnih sušilnicah na njegovem posestvu rado vnehlje in od tega dosti žita pogubi, — pa je zato najstrožje zaukazal: ne smete prej spravljati snopja v sušilnice, dokler ognja do zadnje iskre ne udušite. Prav ta imenitnik si je tudi izmislil, naj obsejejo vse njegove njive z makom, in sicer po navidez prav preprostem računu: mak je, to vemo, dražji od rži, torej je bolje posejati mak. In svojim sūžnim ženskam je ukazal nositi šâplje po vzorcu, poslanem iz Petrograda; pa res nosijo še dandanes ženske na njegovih posestvih take šâplje ... vendar kar vrh svojih navadnih peč ... ali povrnimo se k Venčeslavu Ilarijonoviču. Venčeslav Ilarijonovič je hud zalezâvec lepega spola, in da le zagleda v svojem okrajnem mestu na promenadi čednejšo osebito, ji je koj za petami, ali kar kmalu že opeša, — to si velja zapomniti. Kvarta rad, vendar z ljudmi nižjega stanu. Ti mu pravijo: »Vaša Prezvzišenost«, on jih pa zmerja in ošteva, kolikor mu srce poželi. Včasih se mu pač primeri, da igra z

gubernatorjem, ali s katerokoli višjo osebo, — čudovito se takrat izpremeni: in smehlja se celo, pa z glavo kima in v oči jim gleda — kakor bi se sam med iz njega cedil. Naj tudi izgublja, nič se ne jezi. Čita Venčeslav Ilarijonovič malo; pri čitanju ne prestando miga z brki in obrvmi, prav kakor bi mu pljuskal od zdolaj gori val v obraz. Posebno zanimivo je to valovito dviganje na licu Venčeslava Ilarijonoviča, če se pripeti (razume se, na obisku), da prebira stolpce lista »Journal des Débats«. Pri volitvah ima precej važno vlogo, ali iz skoposti se vedno brani časti izvoljenega glavarja. »Gospoda moja,« — reče tedaj plemičem, ki pridejo k njemu, in govori s pokroviteljskim in samozavestnim glasom: — »lepo se vam zahvalim za čast, ali sklenil sem, da posvetim svoj prosti čas samoti.« In ko izreče te besede, okrene glavo nekolikokrat na desno in na levo, a potem položi dostojanstveno podbradek in lica na ovratnico. V svojih mladih letih je bil za adjutanta pri nekem imenitnem gospodu, ki ga pa ne omeni drugače kakor z njegovim in očetovim imenom; govore, da neki ni opravljal samo svojih adjutantskih dolžnosti, kakor na primer, da je oblečen v paradno uniformo in celo do vratu zapet okopaval svojega načelnika v banji, — ali kdo naj vsem čenčam verjame. Sicer pa sam general Hvaljinski nerad govori o svojem službenem delovanju, kar je sploh dovolj čudno. Na vojni, kakor kaže, tudi ni bil. Živi general Hvaljinski v neveliki hiši in sam; zakonske sreče v svojem življenju ni izkusil, zato se ima še dosihmal za ženina. Zato pa hodi njegova gospodinja, ki ima trideset pet let, črne oči in črne obrvi, ter je jedra, sveža ženska z brčicami, ob delavnikih v naškrobljenih krilih, a ob nedeljah ima rokave iz mušlina. Imeniten je Venčeslav Ilarijonovič na velikih, slavnostnih poedinah, ki jih dajejo graščaki na čast gubernatorjev in drugih oblastnikov. Tedaj se počuti, lahko rečemo, kakor riba v vodi. Pri takih prilikah

sedi navadno, če že ne na desni poleg gubernatorja, pa vsaj ne daleč od njega; v začetku obeda se zaveda bolj lastnega dostojanstva, in nagnjen nazaj, ne da bi kaj glavo okrenil, vrže oči postrani po okroglih zatilnikih in navzgor štrlečih ovratnikih gostov. Zato se pa konec obeda razvedri, začne se nasmihati na vse strani (v gubernatorjevo stran se je nasmehnil že v začetku obeda), a včasih predlaga celo napitnico na čast prelepemu spolu, okrasku našega planeta, kakor pravi sam. Prav tako ni napačen general Hvaljinski pri raznih slovesnostih in javnih prilikah, izpitih, zborovanjih in razstavah; tudi v tem, kako stopi k svečeniku po blagoslov, je mojster. Na križiščih, pri brodirih in drugih takih krajih ljudje Venčeslava Ilarijonoviča ne hrume in ne kriče; nasprotno, odrivajo ljudi, ali kazaje na kočijo pravijo s prijetnim, zagrljenim baritonom: »prosim, prosim, umaknite se generalu Hvaljinskemu«, ali »kočija generala Hvaljinskega« ... Res je ekvipaža Hvaljinskega precej starinska; livreje slug so dovolj obnošene (tega, da so sive z rdečimi našivi, bi dejal, mi ni treba niti omenjati); prav tako so konji v svojem življenju že dovolj užili in zaslužili; ali Venčeslav Ilarijonič ne hlepi po bahanju in tudi ne misli, da bi se njegovi časti spodobilo, sipati ljudem pesek v oči. Posebnega govorniškega daru Hvaljinski nima, ali pa morebiti nima prilike, da bi se izkazal s svojo zgovornostjo, zakaj ne le prepira, temveč niti ugovarjanja ne prenese, in se zato skrbno ogiblje vseh daljših razgovorov zlasti z mladimi ljudmi. To je zares bolj varno; dandanes je pač križ s svetom: komaj odrase šibi, ne pozna več spoštovanja. Vpričo višjih oseb Hvaljinski večinoma molči, a za nižje, ki jih očitno prezira, s katerimi pa vendarle občuje, ima kratke in rezke besede in uporablja neprestano takele izraze kakor: »Daj no, saj vendar same bedarije čekate«; ali: »na vse zadnje, dragi moj gospod, si štejem v dolžnost, da vas opozorim«, ali: »slednjič se morate

pa vendar zavedati, s kom imate opraviti«, in podobne. Najbolj se ga bojijo poštarji, stalni prisedniki in nadzorniki postaj. V svojem domu ne sprejme nikogar in čuje se, da živi kakor skopuh. In vendar je imeniten graščak. »Star zaslužen vojak, nesebičen človek, ravne smeri se drži, vieux grognard«, pravijo o njem sosedge. Samo gubernijski prokurator si dovoljuje smehljaj, kadar vpričo njega omenjajo odlične in solidne čednosti generala Hvaljinskega, — ali česa zavist vse ne stori! . . .

Sicer pa, oglejmo si sedaj drugega gospoda.

Mardarij Apolonjič Stegunov ni bil v ničemer podoben Hvaljinskemu; težko, če je kdaj kje služil, in nikoli niso rekli, da bi bil lep človek. Mardarij Apolonjič je majhen, okrogel starec s plešo, z dvojnimi podbradkom, mehкими ročicami in priličnim trebuhom. Zelo je gostoljuben in šaljiv; živi, kakor pravimo, sam sebi v zadovoljnost; pozimi in poleti hodi v pasasti in podloženi domači halji. Le v nečem je vendarle podoben generalu Hvaljinskemu: tudi on je še fant. Ima kakih pet sto duš. Mardarij Apolonjič skrbi za svoje gospodarstvo dovolj površno; pred desetimi leti je kupil, da ne bi zaostal za časom, pri Butenopu v Moskvi mlatilnico, jo zaprl v šupo, pa je bil pomirjen. Lepe poletni dni veli pač včasih zapreči dirkalni koleselj, in popelje se na polje, da si ogleda žita in natrga plavic. Mardarij Apolonjič živi še čisto po starem. Tudi njegov dom je še starinsko zidanje. V predsobi diši, kakor se spodobi, po kvasu, lojenih svečah in kožah; na desno je pa točilnica s pipami in brisačami; v obednici so družinski portreti, muhe, velik lonec roženkravta in razglašen fortepjan; v sprejemnici je troje divanov, troje miz, dvoje zrcal in hripava ura s počrnelim emajlom in bronastimi izrezljanimi kazalci; v kabinetu je miza s papirji, zaslonilo modričaste barve z nalepljenimi slikami, izrezanimi iz raznih knjig iz preteklega stoletja, omare z zatohlimi knjigami, pajki in črnim

prahom, blazinast naslanjač, italijansko okno in zabrtvena vrata na vrt... Prav res, vse je, kakor se spodobi. Ljudi ima Mardarij Apolonjič nič koliko, in vsi so oblečeni po starem: v dolge modre kaftane z visokimi ovrtniki, hlače temne barve in kratke, rumenkaste telovnike. Gostom pravijo: »očka«. Gospodarstvo mu vodi upravnik kmečkega stanu, z brado dolgo kakor kožuh; gospodinjstvo — stara baba, povita v cimetasto ruto, zgrbančena in skopa. V konjušnici Mardarija Apolonjiča stoji trideset različnih konj; vozi se v doma izdelani, poldrugsto pudov težki kočiji. Goste sprejema z velikim veseljem in gosti jih imenitno, to se pravi: na hvalo omo-tičnim lastnostim ruske kuhinje, jim prav do večera odjemlje vsako zmožnost, da bi se bavili še s čimerkoli, razen s preferanso. A sam se prav z ničemer ne bavi in celo »Sanjskih bukvic« ne prebira več. Pa takih graščakov je pri nas v Rusiji še zmerom zelo dosti; vprašate: iz kakšnega razloga sem začel o njem govoriti in čemu? ... Prav, dovolite, da vam namesto odgovora opišem svoj obisk pri Mardariju Apolonjiču.

Prišel sem k njemu poleti, ob sedmih zvečer. Pri njem so bile baš kar opravljene večernice, in svečenik, mlad človek, očitno boječ in komaj iz seminarja prišedši, je sedel v sprejemnici poleg vrat prav na kraju stola. Mardarij Apolonjič me je kakor vselej od sile laskavo sprejel: odkrito se je razveselil slehernega gosta, zakaj bil je sploh čez mero dober človek. Svečenik je vstal in vzel klobuk.

— Počakaj, počakaj, očka, — je dejal Mardarij Apolonjič, ne da bi izpustil mojo roko: — ne ho-di... Velel sem, naj ti prinesejo žganja.

— Gospod, ne pijem, — je zmedeno zamrmral svečenik in zardel do ušes.

— Prazne marnje! — je odvrnil Mardarij Apolonjič. — Miška! Juška! žganja očku.

Juška, visok in suhoten starec svojih osem kri-

žev, je prinesel čašico žganja na temno pobarvani taci, ki je bila meseno rdeče pikasta.

Svečenik se je jel braniti.

— Pij, očka, ne krči se, to ni lepo, — je očita-
joče pripomnil graščak.

Ubogi mladič se je vdal.

— No, očka, zdaj lahko greš.

Svečenik se je jel klanjati.

— Že dobro, že dobro, le pojdi... Izvrsten človek, — je dodal Mardarij Apolonjič, ki mu je sledil z očmi: — zelo mi je všeč, samo — mlad je še. Pa vi, očka moj, kako je? ... Kaj počnete, kako se vam godi? Pojdiva-no na balkon — lejte, kakšen prekrasen večer.

Šla sva na balkon, sedla in začela pogovor. Mardarij Apolonjič je pogledal doli in se je na mah strašno razjezil.

— Čigave so te kure? Čigave so te kure? — je zakričal: — čigave kure hodijo po vrtu? ... Juška! Juška! teci in precej poglej, čigave kure po vrtu hodijo? ... Čigave so te kure? Kolikokrat sem že prepovedal, kolikokrat sem že rekel!

Juška je odhitel.

— Kakšen nered je to! — je vpil Mardarij Apolonjič: — to je strah!

Nesrečne kokoši, kakor zdajle pomnim, dve grahasti in ena bela čopasta, so se prav mirno še naprej sprehajale pod jablanami, in so zdaj pa zdaj izražale svoje občutke z zateglim rahtanjem, ko je Juška, razoglav in s palico v roki skupaj s tremi drugimi polnoletnimi služabniki planil nad nje. Zdaj je bilo veselje. Kure so se drle, plahutale so s perutmi, poskakovale in oglušivo kokodakale; služinčad je begala, se spotikala in cepala; gospod je z balkona kričal kakor obseden: »ujemi jo, ujemi! ujemi jo, ujemi! ujemi jo, ujemi, ujemi! ... Čigave so te kure, čigave so te kure?« Slednjič se je enemu graščinskih ljudi posrečilo, da je ujel čopasto kokoš-

ko tako, da jo je s prsmi pritisnil na tla, ali prav takrat je skočilo s ceste čez plot na vrt enajstletno dekletce, vse zmršeno in s šibo v roki.

— Vidite, čigave kure so! — je zmagoslavno vzkliknil graščak: — kočijaža Jermila kure so to! Lejte, svojo Natalko je poslal ponje . . . Kaj ne, Parraš ni poslal, — je pristavil graščak polglasno in se pomenljivo nasmehnil. — Hej, Juška! pusti te kure: le Natalko mi ujemi.

Ali preden je mogel zasopli Juška dohiteti preplašeno deklico, — se je prikazala od nekod ključarica, ki jo je pograbila za roko in jo parkrat lopnila po plečih . . .

— Prav tako, je že prav tako, — je pritrdil graščak: — te, te, te! te, te, te! . . . Pa te kure ji vzemi, Avdotja, — je dodal z gromkim glasom, in ko se je z žarečim licem obrnil k meni: — Kaj, očka, kakšna gonja je bila to? . . . Skoraj spotil sem se, le poglejte.

In Mardarij Apolonjič se je zakrohotal.

Ostala sva na balkonu. Večer je bil res nenavadno lep.

Prinesli so nama čaja.

— Povejte no, Mardarij Apolonjič, — sem začel: — ali so to vaše prestavljene kočje, tam, na potu, za grapo?

— Moje . . . pa kaj?

— Jeli to res, Mardarij Apolonjič? Že kar pregrešno je. Kmetom odkazane kočje so siromašne, tesne, drevesca ne vidiš nikjer naokrog; celo godišč ni; vodnjak je en sam, in še ta tukaj ni nič prida. Ali je mogoče, da niste mogli najti boljšega kraja? . . . Pa pravijo, da ste jim celo stare konopne njive odvzeli?

— Ali kaj bi človek z razmejevanjem? — mi je odvrnil Mardarij Apolonjič. — Mene to razmejevanje res že tule žuli. (Pokazal je na svoj zatilnik.) In nobenega haska ne vidim v tem razmejevanju. Za-

kaj sem jim pa konopne njive odvezel, in zakaj le nisem tam pri njih izkopal godišč, to, očka, že sam vem. Jaz sem preprost človek in se ravnam po starem. Zmerom pravim: gospod je gospod, kmet je pa kmet... Vidiš, tako je.

Na tak jasen in prepričevalen razlog seveda ni, da bi človek kaj rekel.

— In vrh tega, — je nadaljeval: — so tile kmetje malo prida in zavrženci. Posebno dve rodovini tam; že moj rajni oče, Bog mu daj sveta nebesa, jih ni mogel trpeti, nikakor jih ni mogel. A jaz, vam povem, imam take izkušnje: če je oče tat, je tudi sin tat; pa recite, kar hočete... O, kri, kri — je velika sila!

Medtem se je ozračje popolnoma umirilo. Le poredko je še potegnil veter, in ko je poslednjič potihaval okrog hiše, nama je na uho zavel zvoke odmerjenih in pogostih udarcev, ki so se razlegali od konjušnice sem. Mardarij Apolonjič je baš prinesel k ustom nalito skodelico in že razširil nozdrvi, brez česar, kakor vemo, noben pravi Rus ne srka v se čaja, — ko je prejenjal, prisluhnil, pokimal z glavo, srknil in, odstavljaše skodelico na mizo, izgovarjal z najbolj dobrodušnim nasmehom in kakor bi nehote udarce ponavljal: »Švrka — švrka — švrk! Švrka — švrk! Švrka — švrk!«

— Kaj pa je to? — sem iznenaden vprašal.

— A, tamle jih naštevajo, kakor sem ukazal, malopridniku... točaju Vasji, saj se ga spominjate?

— Kakšnemu Vasji?

— I no, tistemu, ki nama je onidan pri obedu stregel. Še zdaj nosi take dolge zalisce.

Celo najbolj srdita nejevolja ne bi vzdržala jasnega in krotkega pogleda Mardarija Apolonjiča.

— Kaj vam je, mladi človek, kaj vam je? — je spregovoril majaje z glavo. — Sem mar hudoba, kalli, da tako strmite vame? Kdor ljubi, tudi kaznuje: to sami veste.

Čez četrť ure sem se poslovil od Mardarija Apolonjiča. Ko sem se peljal skozi vas, sem zagledal točaja Vasjo. Šel je po ulici in trl lešnike z zobmi. Velel sem kočijažu, naj ustavi, in sem ga poklical.

— Kaj, bratec, tebe so danes kaznovali? — sem ga vprašal.

— Odkod pa veste? — mi odvrne Vasja.

— Tvoj gospod mi je povedal.

— Sam gospod?

— Zakaj te je pa velel kaznovati?

— Ker sem zaslužil, očka, prav zaslužil. Pri nas jih ne naštevajo za prazen nič; te navade pri nas ni — nak-aa, ne. Naš gospod ni tak; naš gospod . . . takega gospoda v celi guberniji ne najdeš.

— Poženi! — sem zapovedal kočijažu. — »Glej, to je naša stara Rusija!« sem nazaj grede premišljal.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is too light to transcribe accurately.

KAZALO

Ivan S. Turgenjev	7
-----------------------------	---

Lovčevi zapiski I

I Dehor in Kalinič	13
II Jermolaj in mlinarica	27
III Malinova voda	40
IV Okrajni zdravnik	51
V Moj sosed Radilov	62
VI Svobodnik Ovsjanikov	71
VII Lgov	92
VIII Bežin log	105
IX Kasjan s Krasne Meči	128
X Upravnik	150
XI Pisarna	166
XII Mrčun	186
XIII Dva graščaka	196

24. VIII. 1946

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS.SI

00000076359

